

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ
DEĞERLER EĞİTİMİNE VE SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERE
YÖNELİK GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Müşerref Kübra KINACI

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah EZER

Elazığ, 2018

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Müşerref Kübra KINACI'nın hazırlamış olduğu "**Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimine ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşleri**" başlıklı tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun.....tarih ve .....sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından.....tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda başarılı sayılmıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.

İmza

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve .....sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr.Öğr.Üyesi Feyzullah EZER danışmanlığında hazırlamış olduğum "**Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimine ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşleri**" adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Müşerref Kübra KINACI

03.07.2018

ÖNSÖZ

Son yıllarda dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmeler sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklar toplumu da olumsuz etkilemekte bu da değerlerin önemini ortaya koymaktadır. Yeni neslin değerlerden yoksun olması düşünülemez bu nedenle değerler ve değerler eğitimi önemsenmekte, değerlerin çocuklara nasıl aktarılacağı konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin, öğrencilerin iyi bir vatandaş olması, sorumluluklarını öğrenmesi, ulusal ve evrensel değerleri kavramalarında en temel derslerden biri olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretiminde değerlerin önemini belirten bu çalışmanın, akademik çalışmalara bir ölçüde katkı sağlayabileceği beklenmektedir.

Bu çalışma süresince desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanım ve saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah EZER'e,

Çalışmanın her aşamasında fikirlerinden yararlandığım, yardım ve desteğini gördüğüm saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Esen DURMUŞ'a ve bölüm hocalarıma,

Çalışma sırasında bana kolaylık sağlayan ve yardımcı olan çalışmanın yapıldığı üniversitelerdeki bölüm hocalarına ve öğretmen adaylarına,

Her konuda beni destekleyen ve hiçbir zaman yardımlarını benden esirgemeyen kıymetli aileme,

Çalışmanın her aşamasında fikirleriyle bana yardımcı olan ve çalışma süresince gösterdikleri sabır ve ilgiden dolayı değerli arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Müşerref Kübra KINACI

Elazığ, 2018

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimine ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşleri

Müşerref Kübra KINACI

Fırat Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Elazığ, 2018, Sayfa: XIII+107

Sorumlu insan, etkin vatandaş yetiştirme amacıyla olan Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitimine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir. Değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecinde nitelikli bir Sosyal Bilgiler öğretim programının yanı sıra bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasında Sosyal Bilgiler öğretmenleri de önemli bir paya sahiptir.

Değerlerin öğrencilere aktarılmasında etkili olan öğretmen adaylarının öncelikle kendilerini tanımaları ve yeterliliklerinin bilincinde olmaları gerekmektedir. Kendini tanımayan ve yeterliliklerinin bilincinde olmayan öğretmen adaylarının değerleri, uygun bir şekilde öğrencilere kazandırması beklenemez. Bu araştırma değerler eğitiminde önemli bir paya sahip olan öğretmen adaylarının, değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerinin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımına uygun olan durum

çalışması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken, amaçsal örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Elazığ Fırat Üniversitesi, Malatya İnönü Üniversitesi ve Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören Sosyal Bilgiler öğretmenliği 4. sınıf öğrencileri ile yapılmıştır. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma verileri NVivo 12 nitel veri analiz programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerine bakıldığında değer kavramının ve değer eğitiminin farkında oldukları, değer eğitiminin sadece okul ile sınırlı kalmadığını bu eğitimin ailede verilebileceği gibi yaşam boyu sürebileceğini ifade ettikleri belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde ki rolünün, etkili vatandaş yetiştirme, ulusal ve evrensel değerlere sahip çıkma ve kültürel değerleri koruma adına önemli bir yere sahip olduğu saptanmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan, vatanseverlik, saygı, sevgi, adalet, eşitlik, sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerleri öğretmen adaylarının diğer değerlerden daha ön planda tuttuğu ve bu değerlerin iyi bir vatandaş yetiştirme, birlik-beraberliği sağlama, tarihine sahip çıkma ve toplumsallaşmayı sağlama gibi nedenlerle öğrencilere kazandırılması gerektiği belirlenmiştir.

Müfredatta yapılan yenileme ve değişiklik çalışması sonucunda öğrencilere aktarılması hedeflenen değerler ile ilgili öğretmen adaylarının birçoğunun müfredat değişikliklerini takip ettiği ve bu değişikliklerden haberdar oldukları saptanmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ve değerler eğitimine ilişkin farklı önerilere ulaşılmıştır. Buna göre lisans programlarının eğitimi süresi boyunca değer ve değerler eğitimine yönelik çalışmalara daha fazla ağırlık verilebilir. Ayrıca üniversitelerde değer ve değerler eğitimine yönelik seminer, sempozyum ve konferanslar düzenlenebilir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Değerler Eğitimi, Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

ABSTRACT

Master Thesis

The Views of Pre-Service Social Studies Teachers on Values Education and Values Included in Social Studies Curriculum

MüşerrefKübra KINACI

Firat University

Institute of Educational Sciences

Turkish and Social Science Education

Social Studies Education Department

Elazığ, 2018, Pages: XIII+107

Social studies course that aims to educate responsible individuals and active citizens provides a significant contribution to values education. Thus, it is necessary to emphasize values education more in the Social Studies course. In the process of the acquisition of values by the students, Social Studies teachers and the course curriculum play an important role in acquisition of these values by the students.

The pre-service teachers, who are active in the transfer of values to students, should first be self-aware and aware of their competencies. It is not possible to expect the students of pre-service teachers, who are not self-aware and aware of their competencies, would acquire the values adequately. The present study is significant since it aimed to determine the views of pre-service teachers, who play a significant role in values education, on values education and the values included in the social studies curriculum.

The present study was conducted to determine the views of pre-service Social Studies teachers on values education and the values included in the Social Studies curriculum. The case study model, which is suitable for the qualitative research approach, was used in the study. The study group was determined with the purposive

sampling method. The study was conducted with Elazığ Fırat University, Malatya İnönü University and Muş Alparslan University Education Faculty, Social Studies Education senior students during the 2017-2018 academic year. Semi-structured interview technique was used in the study. The study findings were analyzed with the content analysis method. The study data were analyzed using NVivo 12 qualitative data analysis software.

The views of the pre-service social studies teachers on values education and the values included in the social studies curriculum demonstrated that they were aware of the concept of values and values education and they stated that values was not limited to the formal education at schools, this education could also be provided by the parents and could last a lifetime.

It was determined that the role of the Social Studies course in value education was significant for training active citizens and adopting national and universal values and preserving cultural values.

The values such as patriotism, respect, love, justice, equality, responsibility and independence, which are included in the Social Studies curriculum, were prioritized by pre-service teachers and considered these values significant in training better citizens, providing unity, conserving the history and enabling socialization, and thus should be acquired by the students.

It was determined that most pre-service teachers followed the changes the amendments in the curriculum and were aware of these changes.

Several suggestions were made by pre-service teachers on education of values and values included in the Social Studies curriculum. Accordingly, more emphasis could be placed on values and values education during the undergraduate programs. Furthermore, seminars, symposiums and conferences on values and values education can be organized in colleges.

Keywords: Values, values education, social studies, social studies curriculum.

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	II
ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
EKLER LİSTESİ	XIII
BİRİNCİ BÖLÜM	1
I. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Problemi.....	5
1.4. Alt Problemler.....	5
1.5. Araştırmanın Sayıltıları.....	6
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.7. Tanımlar.....	7
1.8. Kısaltmalar.....	7
İKİNCİ BÖLÜM	8
II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi.....	8
2.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihi Gelişimi.....	9
2.3. Değerler Kavramı	11
2.4. Değerlerin İşlevleri	13
2.5. Değerlerin Sınıflandırılması	15
2.6. Değerler Eğitimi	16
2.7. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi	18
2.8. Değerler Eğitimi ve Aile.....	19
2.9. Değerler Eğitimi ve Okul.....	21
2.10. Değerler Eğitimi ve Öğretmen.....	22

2.11. Değer Yaklaşımları	24
2.11.1. Telkin Etme Yaklaşımı	24
2.11.2. Ahlaki Gelişim Yaklaşımı	25
2.11.3. Değer Analizi	25
2.11.4. Değer Açıklaması	25
2.11.5. Karakter Eğitimi	26
2.12. Değer Öğretiminde Yöntem ve Tekniklerin Kullanılması	26
2.13. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler Eğitimi	27
2.14. Eğitim-Öğretim Programı ve Değerler Eğitimi	28
2.15. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler	30
2.16. İlgili Araştırmalar	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	42
III. YÖNTEM	42
3.1. Araştırmanın Modeli	42
3.2. Çalışma Grubu	43
3.3. Veri Toplama Süreci	44
3.3.1. Veri Toplama Araçları	44
3.3.2. Araştırma Sürecinde Uygulanan İşlemler	45
3.4. Verilerin Analizi	46
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	48
IV. BULGULAR ve YORUM	48
4.1. Değer Kavramına İlişkin Elde Edilen Bulgular	50
4.2. Değerler Eğitimine İlişkin Elde Edilen Bulgular	54
4.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Değerler Eğitiminde Rolüne İlişkin Elde Edilen Bulgular	57
4.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Elde Edilen Bulgular	61
4.5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılma Nedenlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	64
4.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğrencilere Etkili Bir Biçimde Kazandırılmasına İlişkin Elde Edilen Bulgular	67

4.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Kazandırılmasında Kullanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Elde Edilen Bulgular	71
4.8. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazanılmasında Sınıf Ortamına İlişkin Elde Edilen Bulgular	76
4.9. Üniversitede Verilen Değerler Eğitiminin Yeterliliğine İlişkin Elde Edilen Bulgular	81
4.10. Müfredatta Değerler İle İlgili Yapılan Yenileme ve Değişiklik Çalışmasına İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	85
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	88
V. SONUÇ ve ÖNERİLER	88
5.1. Sonuçlar	88
5.2. Öneriler	92
KAYNAKLAR	94
EKLER	103
ÖZ GEÇMİŞ	107

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı (4.sınıf).....	34
Tablo 2. Doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı (5.sınıf).....	34
Tablo 3. Doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı (6.sınıf).....	35
Tablo 4. Doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı (7.sınıf).....	35
Tablo 5. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Üniversite ve Cinsiyete Göre Dağılımı	43

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Model.....	49
Şekil 2. Değer Kavramına İlişkin Model.....	50
Şekil 3. Değerler Eğitimine İlişkin Model.....	54
Şekil 4. Sosyal Bilgiler Dersinin Değerler Eğitiminde Rolüne İlişkin Model	57
Şekil 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Model	61
Şekil 6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılma Nedenlerine İlişkin Model	64
Şekil 7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğrencilere Etkili Bir Biçimde Kazandırılmasına İlişkin Model.....	68
Şekil 8. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Kazandırılmasında Kullanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Model	71
Şekil 9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazanılmasında Sınıf Ortamına İlişkin Model.....	76
Şekil 10. Üniversitede Verilen Değerler Eğitiminin Yeterliliğine İlişkin Model.....	81
Şekil 11. Müfredatta Değerler İle İlgili Yapılan Yenileme ve Değişiklik Çalışmasına İlişkin Model	85

EKLER LİSTESİ

EK 1: Öğretmen Adayı Görüşme Formu.....	103
EK 2: Orijinallik Raporu	104
EK 3: Etik Kurul Kararı	105

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

Günümüzde her alanda değişim, dönüşüm ve yeniliklerden bahsedilmektedir. Geçmişten bu güne dünya, bazen yavaş, bazen hızlı ama sürekli bir değişim içinde olmuştur. Bu değişimi doğru bir şekilde algılayan ve buna uyum sağlayan toplumlar her alanda lider konumunda olurken, değişime ayak uyduramayan toplumlar ise geri planda kalmışlardır (Arslan, 2007, s.670). Toplumda yaşanan bu değişimlerle birlikte, eğitim alanında da değişiklikler yaşanmıştır (Ada, 2007, s.370). Dünyada yaşanan bu hızlı ve çok yönlü değişim ve dönüşüm çalışmaları, eğitim alanındaki yapılanmanın yeniden sorgulamasına neden olmuştur. Bilgi toplumuna geçiş aşamasında, eğitim için ayrılan kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanılması eğitim hizmetlerinde kaliteyi arttırdığı gibi bu hizmetlere olan memnuniyeti sağlama arzusu da eğitimde birtakım yenilikleri gündeme getirmiştir (Gülşen ve Gökyer, 2011, s.1).

İnsan doğası gereği ilk günden beri kendini ve çevresini anlamaya çalışmış, bir takım sorulara cevaplar aramış ve bu cevapları da yaşamına yansıtmak için çabalamıştır. Günümüzde ise artık önemli olan bilgi ve bilgiye ulaşma yollarıdır ve bu da ancak eğitim yoluyla elde edilir. Birey var olan bilgileri değiştirip geliştirebilir ve bu bilgileri okulda veya okul dışında alabilir (Akdağ, 2009, s.2-3).

Eğitim, bireye bilgi beceri ve davranışları kazandırmayı amaçlayan bir süreç olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle eğitim içinde bulunan toplumun normlarını öğrenmek ve eyleme dönüştürmektir. Yani eğitim, bireyin gelişimini sağlamaya yönelik araçların kullanılmasıdır denilebilir (Adem, 2008, s.2). Bu da daha çok okullar aracılığıyla yapılmaktadır. Eğitim sisteminin temelini oluşturan ilk ve ortaokullar, çocuğa bilgi ve beceriyi kazandıran yerlerdir bundan sonraki aşamalarda ise kazanılan bilgi ve beceriler bu birikimlerin üzerine eklenmektedir. İlk ve ortaokul dönemi, hem çocuğun tutum ve tavırlarının hem de sosyal davranışlarının, aile hayatının ve çevreyle ilişkilerinin geliştiği bir dönemdir. Çocuğun bu dönemde öğrendiği bilgiler ilerleyen yaşlarda hayatına yön verecektir. Çocuğa ilk ve ortaokullarda verilen hem içerik hem de

çocuğun yaşı açısından dikkat edilmesi gereken en önemli derslerden biri Sosyal Bilgiler dersidir (Akdağ, 2009, s.2-3).

Sosyal Bilgiler, sosyal bilimlerin içinde yer alan ve farklı disiplinlerin bir araya getirilmesiyle oluşmuş bir öğretim programıdır. Ayrıca Sosyal Bilgiler, "Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi Sosyal Bilimleri ve Vatandaşlık Bilgileri konularını yansıtan; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ders programı" olarak tanımlanabilir (Bilgili, 2006, s.6-7).

Kültürü oluşturan temel unsurlardan biri olan ve davranışlara yön veren değerler, iyi veya kötü, doğru veya yanlış, yapılması beklenen veya beklenmeyen davranışların neler olduğunu gösteren kriterlerdir (Eser, 2013, s.18). Toplumun kabul gördüğü ve benimsediği genel amaçlar olan değerler, öğrenilir ve insan hayatına yön verir, insanın kendisiyle tanışmasını ve özüne yaklaşmasını sağlar. Bu sayede insanın kendini gerçekleştirmesine ve mutluluğu yakalamasına yardımcı olur (Bahçe, 2010, s.14). Aslında değerler, kültürlerarası farklılıkları belirleyen, o kültürde yaşayan toplumun dağılmasını ve parçalanmasını önlemeye çalışan, yine o toplumu bir arada tutmayı amaçlayan destekleyici unsurlardır. Değerler, kültürel anlamda toplumun davranışlarını, duygu ve düşüncelerini belirleyen ve o toplumu diğer toplumlardan ayıran temel yapı taşları olan örf, adet ve gelenekler olarak tanımlanabilir. Değerler, sosyal anlamda ise insanın sosyal yaşamdaki davranış biçimlerini belirleyen ölçütlerdir. Bu şekilde düşünüldüğünde değerler, toplumsal ilişkilerin gelişiminde, kutuplaşmanın önlenmesinde ve toplumsal birliğin korunmasında aynı zamanda kültürün, toplumun ve o toplumda yer alan bireylerin anlaşılmasında da etkili olmaktadır(Avcı, 2007, s.21). Toplumun amacı, içinde yaşanılan toplumun sürekliliğini sağlayacak güçlü nesiller yetiştirmektir. Bu nesillerin tarihini bilen, geleceğe umutla bakan ve kültürel mirasa duyarlı bireyler olarak yetişmesi gerekmektedir. Bu da ancak değerler ve değerler eğitimi yoluyla olmaktadır çünkü bir toplumun güçlü ve sorumluluklarını bilen bir nesil yetiştirmesi ve bu toplumun devamlılığının sağlanması ancak değerlerin kazanılmasıyla mümkündür(Beldağ, 2012, s.29).Değerler eğitimi, ulusal ve evrensel değerlerin formal ve informal yollarla bireylere kazandırılmasıyla gerçekleşir. Yani, aile, eğitim

kurumları, sosyal çevre ve sosyal medya araçları yoluyla değerler bireylere kazandırılmaktadır. Aslında değerler eğitimi bir amaç için gerçekleştirilmektedir ki bu amaç bireysel ve toplumsal huzurun sağlanmasıdır; çünkü bir toplumun veya bireyin değerlerden yoksun kalması demek o toplumun veya bireylerin davranışlarını kestirememek demektir. Dolayısıyla değerler eğitimi burada devreye girmektedir ve bireye veya topluma uyulması ya da uyulmaması gereken konularda yardımcı olmakta ve belirli bir sınır çizmektedir (Özdaş, 2013, s.8-42).

Değerler eğitiminde, Sosyal Bilgiler dersi üzerinde önemle durulması gereken derslerden biridir çünkü Sosyal Bilgiler dersine verilmesi beklenen değerler ülkenin geleceği açısından önem taşır. Sorumlu bireyler ve etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan ve Sosyal Bilgilerin bu evrensel amacını yerine getirmek için yine Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin özellikle vurgulanması gerekmektedir (Gömleksiz ve Cüro, 2011, s.104).

Sosyal Bilgiler programında değerler, önemli bir yere sahiptir ve değer öğretimi programın üzerinde önemle durduğu kritik konulardan biridir (Özdemir, 2009, s.22). Bunun sebebi ise birlikte yaşadığı toplumun geleceğini ancak birtakım değerlerle donatılmış, iyi yetiştirilmiş bireylerin inşa edebileceği gerçeğidir. Bu bireyler, değerleri ilk aile yoluyla alırlar ve bu sonraki dönemlerde okulda devam eder. Özellikle ilk ve ortaokullarda belirli değerleri çocuğa kazandırmak eğitim sistemimizin en önemli görevlerinden biridir (Yel ve Aladağ, 2009, s.118).

Değer kavramı son dönemde üzerinde çok fazla durulan ve akademik anlamda da oldukça fazla çalışma yapılan konulardandır. Bu nedenle değerlerin eğitim-öğretim programları ve ders kitapları yoluyla öğretilmesi eskiden olduğu gibi günümüzde de önemi giderek artmakta ve üzerinde önemle durulmaktadır(Özkan ve Soylu, 2014, s.1255

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerini tespit etmektir. Böylece ortaokul Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretmen adayları yönüyle değerlendirilmesinin yapılması amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Kültürel bozulmanın bir sonucu olarak, insanlar yanlış veya kötü olarak nitelendirilen davranışlar sergileyebilirler. Kültürel bozulmanın olduğu bir toplumda adalet duygusundan yoksun, empati kuramayan ve farklılıklara saygı duymayan bireyler yetişmektedir. Bu gibi nedenlerle artık okullarda değerlerin öğretilmesi ve davranışa yansımaları için çalışmalar yapılmaktadır. Burada eğitim kurumlarının rolü önemlidir; çünkü eğitim kurumları toplumun her kesimine ulaşır ve değerlerin korunmasına, aktarılmasına yardımcı olur. Değerler, sadece toplumun kültürel yapısını koruyarak gelecek nesilleri inşa etmez o aynı zamanda eğitimin verimliliğini sağlarken öğretmen ve öğrencinin eğitimde ki verimliliğini de artırır. Bu nedenle değerler, eğitimin önemli bir parçasıdır (Gürhan, 2017, s.12-13).

Değerler, bireylerin tutum ve davranışlarını etkiler ve sosyokültürel gelişimlerine katkı sağlar. Aynı zamanda değerler toplumu bir arada tutar, toplumsal huzuru ve iletişimi sağlar. Bu anlamda bakıldığında, toplumun düzenli ve sağlıklı olabilmesi için değerler eğitimi oldukça önemli ve gereklidir (Gülmüş, 2015, s.8).

Eğitim yoluyla öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin önemi giderek artmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde sorumluluklarını bilen, topluma uyum sağlayan bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır bu nedenle Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler sağlam karakterde bireyler yetiştirmeye yönelik olduğundan önemlidir (Topkaya, 2011, s.4).

Çalışma sonuçlarının Sosyal Bilgiler alanında çalışma yapan akademisyenlere, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine ve Sosyal Bilgiler alanına ilgisi olan tüm bireylere, değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere faydalı olacağı düşünülmektedir. Konunun yeterince önemli olması, konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılması gerekmesi bu araştırmayı önemli kılan bir diğer sebeptir. Bu açıdan bakıldığında, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerinin tespit edilmesiyle yapılabilecek çalışmalara da katkı sağlanacağı ve alanda bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma sonucunda elde edilecek olan bulguların konu ile ilgili yapılmış olan diğer çalışmalara katkı sunacağı ve kaynak teşkil edeceği beklenmektedir.

1.3. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmanın temel bir problemi bulunmaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşleri nelerdir?

Bu doğrultuda aşağıda verilen alt problemlere cevap aranmıştır.

1.4. Alt Problemler

- a. Sizce değer nedir?
- b. Değerler eğitimi nedir?
- c. Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitiminde nasıl bir rol üstlenmiştir?
- d. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan, öğrencilere kazandırılması gereken değerler sizce nelerdir?
- e. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler sizce öğrencilere neden kazandırılmalıdır?
- f. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğinizi düşünüyor musunuz? Neden böyle düşünüyorsunuz?
- g. Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan yöntem ve teknikler nelerdir?
- h. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri kazanmalarını sağlayacak bir sınıf ortamı oluşturabileceğinizi düşünüyor musunuz? Nasıl?
- i. Üniversitede verilen değerler eğitiminin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
- j. Müfredatta yapılan yenileme ve değişiklikler (18 Temmuz 2017) sonucunda öğrencilere aktarılması hedeflenen değerler ile ilgili bilginiz var mı?

1.5. Araştırmanın Sayılıları

Araştırma bulgularının etkili bir şekilde çözümlenmesi ve yorumlanması amacıyla;

1. Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının görüşme formuna verdikleri cevapların samimi düşünce ve duyguları olduğu varsayılmıştır.
2. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının araştırma sorularına verdikleri cevapların kendi görüşlerini yansıttıkları varsayılmıştır.
3. Araştırmada kullanılacak olan veri toplama araçlarının, araştırmanın amacına hizmet ettiği varsayılmıştır.
4. Araştırmada sonuca etki edebilecek kontrol altına alınamayan değişkenlerin anlamlı düzeyde olmayacağı varsayılmıştır.
5. Araştırmada kullanılacak olan ölçme araçlarına öğrencilerin bilinçli bir şekilde cevap vereceği varsayılmıştır.
6. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler derslerini istekli bir şekilde takip edecekleri varsayılmıştır.
7. Ölçme araçları yoluyla elde edilen sonuçların gerçeği yansıtacağı varsayılmıştır.
8. Araştırma için seçilen örneklemin evreni temsil edeceği varsayılmıştır.
9. Araştırma için alan yazından elde edilen bilgilerin çalışmanın geçerliliği açısından nesnel ve yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada;

1. Araştırma örneklemini Elazığ Fırat Üniversitesi, Malatya İnönü Üniversitesi ve Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören Sosyal Bilgiler öğretmenliği 4. sınıfta öğrenim gören 60 öğrenci ile sınırlıdır.
2. Araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
3. Araştırma Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının görüşleriyle sınırlıdır.
4. Araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarına uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme ve görüşme formuyla sınırlıdır.

5. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçme araçlarının ölçme gücü ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: "Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi Sosyal Bilimleri ve Vatandaşlık Bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir derstir" Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2005).

Değer: Türk Dil Kurumu (TDK, 2018) Büyük Türkçe Sözlükte "değer" kelimesi "Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddî ve manevî öğelerin bütünü" olarak tanımlanmıştır.

Değer Eğitimi: "Toplumca benimsenmiş milli ve evrensel değerlerin aile, çevre ve medya kuruluşlarının desteği ile okullar tarafından bir program içerisinde ders içi ve ders dışı etkinliklerle bireylere aktarılmasıdır." (Gülmüş, 2015, s.4).

1.8. Kısaltmalar

Akt. : Aktaran
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
Ö. A. : Öğretmen Adayı
s. : Sayfa Numarası
TDK : Türk Dil Kurumu

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi

Ülkeler, bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmelerle birlikte farklı sınıflamalarla anılmaktadırlar. Bu gelişmeler ülkelerin bu şekilde sınıflandırılmasına neden olmuş, toplumları ve toplumsal yaşamı bütün kurumlarıyla birlikte etkileyerek ülkeleri hızla ilerleyen bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelere ayak uydurmak zorunda bırakmıştır. Eğitim, bireylerin bu hızlı gelişme ve değişimlere uyum sağlamasında en etkili yollardan biridir çünkü bireylere sadece bilgi ve beceriyi kazandırmakla kalmaz aynı zamanda bireylerin içinde bulunduğumuz bu teknoloji çağına adaptasyon sürecini de hızlandırmaktadır (Çetin, 2013, s.1735).

İnsan ilk çağlardan beri kendisini ve içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmaya çalışmıştır. Buna bağlı olarak bir takım sorulara cevaplar aramış ve bulduğu cevaplarla yaşamını yönlendirmiştir. Fakat artık güzümüzde önemli olan bilgiye ulaşmaktan ziyade bilgiye ulaşma sürecidir; çünkü yaşam boyunca bilgiler değişim gösterebilir, gelişebilir, formal ve informal yollarla edinilebilir. Eğitim yoluyla bu bilgiler daha kalıcı hale gelmektedir. Eğitim sisteminin ilk aşamasında anasınıfı, ilk ve ortaokullar yer almaktadır, bilgi ve beceriyi de çocuklar bu aşamada kazanmaktadır. Sonraki dönemlerde edinilen bilgiler de mevcut bilgilere eklenerek devam etmektedir. Bu dönem çocuğun gelişimine katkı sağlayan kritik bir dönemdir. Bu dönemde çocuğun tutum ve davranışlarında, sosyal çevre ve aile yaşantısında, büyük bir gelişme görülmektedir. Bu dönemde edinilen bilgiler çocuğun geleceğin etkilemesi açısından önemlidir. Sosyal Bilgiler öğretimi de bu aşamada ilk ve ortaokullarda çocuğun gelişimi açısından göz ardı edilmemesi gereken bir derstir (Akdağ, 2009, s.2-3).

Sosyal Bilgiler insanı konu alan, insanın kendisini ve çevresindekileri daha iyi anlamasına yardımcı olan bir derstir. Sosyal Bilgiler, disiplinler arası ve çok disiplinli bir alan olduğu için Sosyal Bilgileri tanımlamak zordur (Doğanay, 2005, s.18). Sosyal

Bilgiler; sorumlu ve iyi vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencileri sosyal hayata hazırlamayı amaçlayan, toplumsal yaşamla ilgili bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir ders olarak tanımlanabilir. Bu bilgi, beceri ve değerlerin önemli bir kısmı, okullarda, ilk üç yıl Hayat Bilgisi, 4-7.sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılır ve bu yüzden Sosyal Bilgiler dersi ilk ve ortaokullarda verilen önemli derslerden biridir (Erden, tarihsiz, s.5-8).

"Sosyal Bilgiler toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir." Toplumsal gerçekler, sosyal yaşamı düzenleyen faaliyetler olarak düşünülebilir. İnsan yaşamını kolaylaştıran, mutlu olmasını sağlayan, insanın kendini yetenekleriyle birlikte geliştirmesine olanak tanıyan, olgu ve bağlantıları içeren bir kavramdır. Aslında Sosyal Bilgiler, bütün sosyal bilimlerin kesiştiği bir alan olarak tanımlanabilir (Sönmez, 2005, s.455).

Yapılan tanımlar dikkate alındığında kapsam, amaç ve konu bakımından Sosyal Bilgiler; bireyi ve toplumu yansıtan bilimlerden faydalanarak insanın çevresiyle olan ilişkisini zaman kavramı ve disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan, demokratik değerlere sahip, yeteneklerini geliştiren, düşünen etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir (Doğanay, 2005, s. 19).

2.2. Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihi Gelişimi

İlk çağdan beri insanın, yaşadığı toplumsal ve bireysel sorunlara çözüm bulma yolları sosyal bilimlerin doğmasını sağlamıştır. İnsanların aynı toplum içinde bir arada yaşamaya başlamasıyla birlikte birtakım problemler ortaya çıkmış ve dolayısıyla da sosyal bilimlere "sorun çözme" görevi yüklenmiştir. Bu nedenle sosyal bilimler denildiğinde akla "sorun çözücü bilim" olarak gelir. Sosyal bilimlerin toplumdaki rolü ve önemi fark edildiğinde de bundan yararlanmak amacıyla da Sosyal Bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Aslında Sosyal Bilgiler, Amerika Birleşik Devletlerinde yaşanan sosyoekonomik ve kültürel sıkıntılara dayalı olarak, sosyal bilimlerce getirilen çözüm önerilerini vatandaşlara sunma yoluyla 19.yüzyıl sonlarına doğru ortaya çıkmıştır (Bilgili, 2006, s. 3).

Sosyal Bilgiler eğitiminin de insanoğlunun var olduğu andan itibaren başlamış olduğu söylenebilir çünkü insan; içinde bulunduğu ortamda doğar, büyür ve ölür. Bu aşamada insana ihtiyaçlarını karşılaması için birtakım bilgi, beceri ve duygular öğretilir çünkü insan, yaşamak için yaşadığı toplumun ve çevrenin bazı ilke ve kurallarını öğrenmek zorundadır. Bu durumda, Sosyal Bilimlerin ve Fen Bilimlerinin insanlık tarihi kadar eski olduğu düşüncesi ileri sürülebilir (Sönmez, 2005, s.458).

"Yeni Türk devletinin ideolojisini genç nesillere benimsetmek, milli, manevi ve ahlaki değerlerle donatılmış, fikri, vicdani, irfanı hür nesiller yetiştirmek gayesiyle 1926 yılından itibaren hazırlanan bütün programlarda Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerine yer verilmiştir." 1926 yılındaki bu program yapılan birtakım değişikliklerle 1962 yılına kadar geçerliliğini korumuştur (Bilgili, 2006, s. 29-30).

Sosyal Bilgilerin eğitim programında yer alması, eğitimin sürekli gelişim içinde olduğu yani ilerlemecilik akımının "demokratik toplum için vatandaş yetiştirme" fikrinden hareketle gerçekleşmiştir. 1930 ve 1940 yıllarında bazı eğitimciler Sosyal Bilgiler programının gerçekleşmesi için "yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı" benimsemişlerdir. Fakat 1940 ve 1950 yıllarında Sosyal Bilgiler programları daha çok Tarih ve Coğrafya içerikli uygulanmıştır (Erden, tarihsiz, s.6).

1968 yılında yapılan değişikliklerle 4. ve 5. sınıflarda Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi olarak işlenen konular birbirlerine yakınlığı ve çocuğa uygunluğu açısından birleştirilmiş ve Sosyal Bilgiler olarak bütünleştirilmiştir. Daha sonra 1985'de ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi kaldırılmış, yerine "Milli Coğrafya ve Milli Tarih" dersleri getirilmiş. 1992 yılında ise "Vatandaşlık Bilgileri programı" uygulanmaya başlanmış. 1997'de ise sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasıyla birlikte, "Milli Tarih ve Milli Coğrafya" dersleri kaldırılarak 1998'de yerine 4-7. Sınıflar için yeni bir Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı yürürlüğe girmiştir. Bu yeni Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının amacı, "öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine günün ihtiyaçlarına cevap vermek" şeklinde belirlenmiştir (Bilgili, 2006, s. 29-30).

21. yüzyılda yapılacak olan eğitim çalışmalarının ve eğitim programlarının bütünlük içinde olması gerekmektedir. Dünyada eğitim-öğretim alanında yeni yaklaşımlar veya yöntem-teknikler kullanılmadan önce ülkemize uyarlanması gerekir çünkü her ülke içinde bulunduğu sosyoekonomik ve kültürel etkileri, çevresiyle olan etkileşimini dikkate alarak hazırlar. Dolayısıyla ülkeler değişen şartlar doğrultusunda

eğitim programlarını yenilemek durumunda kalırlar. Bu gibi nedenlerle ülkemizde eğitim programlarında 2004 yılında köklü bir değişikliğe gidilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan program değişikliği ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır (Akdağ, 2009, s.16).

Dünyada ve ülkemizde yaşanan bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, sosyoekonomik ve kültürel değişimler sonucunda ğretim programlarında değişikliğe ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda 2004 yılında yenilenen Sosyal Bilgiler ğretim Programı 2005-2006 yılından itibaren 4-7. sınıflarda uygulanmaktadır. Yenilenen bu program, günümüzde birçok ülkenin eğitim sisteminde etkili olan yapılandırmacı yaklaşımı temel almıştır. Bu yaklaşım ile programda, öğrenme-öğretme sürecinde ğrenci merkezli bir eğitim anlayışının benimsenmesi hedeflenmiştir (Kılıçoğlu, zdemir, Gençtürk ve Sarpkaya, 2009, s.43).

2.3. Değerler Kavramı

Değer, yüzyıllardır var olan, toplumların yaşamını etkileyen bir konudur. İnsanlar dşunmeye başladığı andan itibaren hayatı anlamlandırmak adına değerleri içselleştirmeye çalışmışlar ve bunun sonucu olarak da iyi bir vatandaşta olması gereken değerlere dikkat çekmişlerdir. Değerler çağlara ve toplumlara göre değişiklik gösterse de önemini kaybetmeyen bir kavramdır (akıroğlu, 2013, s.1). Dünyada yaşanan gelişmeler sonucu dolayısıyla değerlerde farklılıklar meydana gelmiştir. Her şeyin hızla geliştiği ve değiştiği günümüzde, bu gelişmeler sonucunda kişisel, toplumsal ve kültürel alanlar da etkilenmiş, değerler de bundan payını almıştır. Değerlerin olmadığı bir toplumda, toplumsal huzurun ve barışın olması beklenemez; nk toplumsal kuralları da değerler belirlemektedir. Bu sayede hukuki yaptırımlara gerek duyulmadan toplumsal huzur sağlanmış olur. Günümüzde emniyet glerine ve mahkemelere fazla iş düşmesi muhtemelen değerlerin giderek aşınmasından, kaybolmasından kaynaklanmaktadır (Arabacı, ve Akgl, 2013, s.8-9).

İnsanın hangi dönemde veya hangi kültür bölgesinde yaşadığının bir önemi yoktur. İnsan kendini var olan değerler dünyası içinde oluşturur nk insan değerlerle donatılmış bir dünyada yaşar (Poyraz, 2007, s.85). Bu nedenle öncelikle değerin ne olduğunu tanımlamak gerekir. Değerle ilgili tek bir tanım yerine birtakım tanımlara yer

vermek daha işlevsel olacaktır (Dilmaç, Bozgeyikli ve Cıkılı, 2008, s.70). Sözlükte önem ve kıymet olarak belirtilen değer, toplumun geneli tarafından benimsenen ahlaki duygu, düşünce ve yargılardan oluşmaktadır. Aynı zamanda değer, bireylerin duygu ve düşüncelere verdikleri olumlu tepkiler, benimsedikleri kurallar ve yargılardır (Eser, 2013, s.18). Er'e (2013, s.34) göre değer, bir unsurun ya da herhangi bir şeyin önemini belirlemeye yarayan bir ölçüt, bir şeye yüklenen bir anlam veya kıymet ya da herhangi bir şeye ihtiyaç duyan bir varlığın nesne ile arasında beliren şeydir. Aladağ (2009, s.10), değerın insan davranışlarını yönlendiren, insan yaşamını etkileyen bir kavram olduğunu ve bu nedenle insan davranışlarını açıklamada etkili bir rolü olduğu için çoğu sosyal bilimci tarafından ilgi gördüğünü vurgulamaktadır. Aydın (2010, s.16), değeri insanların çevresinde olup bitene verdiği tepki, arzu edilen ve istenilen şey, insan davranışlarını yönlendiren, hayatın amacıyla ilgili inançlar, yol gösteren ölçüler olarak belirtmiştir. Hökelekli (2010, s.4) ise değeri, insana rehberlik eden onu yönlendiren inanç ve kurallar, insan davranışlarının ahlaki, doğru ve etkili olup olmadığını belirlemeye çalışan ilke ve standartlar olarak açıklamıştır.

Değerler insanlar kadar diğer bilinç sahibi canlıların tutum, tercih ve davranışlarını da etkilemektedir (Harris, 2010/2016, s.22). Bu nedenle değerler, tutum ve davranışlarla yakından ilgilidir ve onları şekillendirir. Yani değerler, bir kimsenin farklı durumlarda gösterdiği tepki ve davranışlara yön veren inançlar ve yargılardır (Aydın ve Akyol Gürlü, 2014, s.14-15). Değerler, birey ve toplumun yaşam standartlarını artıran, huzuru sağlamayı amaçlayan kurallar bütünüdür. Aynı zamanda toplumun ortak kararları ve uzun bir süreci içeren kurallardır (Aktepe, 2010, s.2).

Değerler, bireyin duyuşsal ve davranışsal tepki yönelimini oluştururken toplumda insanca yaşanılmasını da sağlarlar (Çetin, 2013, s.1733). Bireyde değer yargılarının oluşmasında ve bireyin bu değer yargılarını benimsemesinde içinde yaşadığı toplumun kültürünün ve bulunduğu ortamın etkisi vardır (Yiğittir ve Öcal, 2010, s.409). Her zaman insan hayatının bir parçası olan değerler insan davranışlarını yönlendirerek onların hayatlarının şekillenmesini sağlar. Ancak eğitim sürecinde, bilişsel davranışların kazanımına önem verilirken, duyuşsal özelliklerin kazanımı uzun sürdüğünden ve gözlemlenmesi zor olduğundan dolayı göz ardı edilmiştir (Demirhan İşcan, 2007, s.75).

İnsanın içinde bulunduğu toplumda sahip olduğu değerleri korumasına veya göz ardı etmesine bağlı olarak değerler zamanla kaybolabilir veya bir sonraki nesle aktarılabılır. Bir sonraki nesle aktarılması değerlerin insanlar tarafından kabul görmesine ve benimsenmesine bağlıdır (Özkan ve Soylu, 2014, s.1254-1255). Birey değerleri benimserken çevresiyle etkileşimde bulunur, onları model olarak alır ve toplum tarafından kabul gören ve ödüllendirilen davranışları uygular (Akbaş, 2008, s.343).

2.4. Değerlerin İşlevleri

Değerler, insana ne olduğu, ne olması ve nasıl olması gerektiği konusunda yol gösterir ve onları aydınlatır. Böylece değerler yoluyla bir topluma fayda sağlayan, iyi, uyumlu ve üretken vatandaşlar yetişmektedir (Hökelekli, 2010, s.5) Çünkü değerleri, eyleme dönüştürmek atılan önemli adımlardan biridir ve yaşam yolunda ustalaşmış olmanın da en önemli göstergesidir (Çağlayan, 2013, s.99).

İnsanın bir toplumda kabul görebilmesi için toplumsal değerlere sahip olması gerekir. İnsan içinde bulunduğu toplumdaki, çevreden veya aileden etkilenerek ya da model alarak kendi değer yargılarını oluşturur. Bu nedenle bir çocuğun bulunduğu ortam değerler açısından ne kadar zenginse ve ne kadar uyarıcıya sahipse çocuğun değerleri kazanması da kolaylaşmaktadır (Sapsağlam, 2015, s.6). Değerler yaşamı düzenleyen yazılı ve yazısız kurallara yön vermekte ve kuralları etkilemektedir. Bu etki hem evrensel olabilir hem de toplumdan topluma farklılık gösterebilir (Beldağ, 2012, s.14). Değerlerin işlevlerinden biri de toplumun ve bireyin huzurunun sağlanmasıdır çünkü bir toplumun sahip olduğu ahlaki değerler, bireyleri yönlendirerek onların olumlu davranışlarda bulunmasına yardımcı olur ve toplumsal düzenin sağlanmasına olanak tanır. Dünyada ahlaki bunalımın yaşanması, şiddet olayları, değer yoksunluğu ve bu değer yoksunluğunun bireyleri olumsuzluğa itecek şekilde görünür hale gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bir toplumun varlığı ve gelişmesi o toplumda yaşayan insanların değerlerine sahip çıkmalarına ve o değerleri gerçekleştirmelerine bağlıdır; çünkü toplumu ve insanları bir arada tutan en önemli etkenlerden biri sahip oldukları değerdir (Aydın ve Akyol Güler, 2014, s.4). Değerler bir toplumun devam etmesi ve hayatta kalabilmesi için o toplumun değerlerini kabul etmesi, benimsemesi ve gelecek kuşaklara

aktarması gerekmektedir. Değerler toplumsal yaşantılar sonucu oluşan soyut kavramlar olup bu değerlerin eyleme dönüşüp somutlaşmasıyla anlam kazanır (Tokdemir, 2007, s.16-17).

Birey içinde bulunduğu çevreyle olan ilişkileri sayesinde değerleri öğrenir ve değerler yoluyla da kim olduğunu kavrar (Hökelekli, 2010, s.4) Her gün daha da gelişen bir dünyada kimliğini yitirmeden bu gelişmelere uyum sağlayabilen bireyler yetiştirmenin ne kadar zor olduğu eğitimciler tarafından bilinen bir gerçektir. Bu nedenle eğitimciler, dünyadaki teknolojik gelişmeler ve bu gelişmeler sonucu ortaya çıkan ürünlerin kullanılmasıyla toplumun yapısında yaşanan sosyolojik ve kültürel değişiklikler ile uğraşırken aynı zamanda devletin var olabilmesini sağlamak amacıyla milli birlik ve beraberlik duygusunu yeni nesle aşılacak durumundadırlar. Bu sorumluluk ancak değerlerin yeni nesillere aktarımı ile mümkündür (Elbir ve Bağcı, 2013, s.1322).

Değerler, bireyin düşünce ve davranışlarını etkileyerek bu düşünce ve davranışları kontrol altına alır. Aynı zamanda toplumsal açıdan hoş olmayan düşünce ve davranışlara da engel olur. Bu sayede birey dışsal kontrolü sağlayan kurallara maruz kalmadan kendi iç kontrolünü sağlamış olur (Sapsağlam, 2015, s.7). Değerler toplumdaki sosyal kontrol mekanizmasını yönlendirirken aynı zamanda bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini güçlendirir, bağlılıklarını arttırır. Aynı toplumda bir arada yaşayan insanların hangi değerleri benimsedikleri konusunda ortak bir karara varmaları gerekir; çünkü aynı değerleri benimsemedikleri takdirde kendi aralarında veya kuşaklar arasında çatışmalar olacaktır. Fakat yaşanan bu çatışmalar “barışmak ve uzlaşmak” gibi evrensel değerler aracılığıyla çözülebilmektedir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.3-4).

Sonuç olarak değerler, bireyin hem tutum, davranış ve tercihlerini hem de duygu, düşünce ve inançlarını etkileyerek insan yaşamına ışık tutmaktadır. Zamanla toplum tarafından oluşturulan değerler, toplum yapısını oluştururken toplumdaki değişimle birlikte değişmektedir. Bu değişimin, çocukta olumlu olarak sürdürülebilmesi ise önce aile sonrada eğitim kurumlarının varlığı ve etkinliği ile mümkündür (Öztürk, 2011, s.14).

2.5. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin toplumlara ve bu toplumların kültürlerindeki farklılıklara bağlı olarak değişiklik göstermesi, değerlerin sınıflanmasına neden olmuştur. Eğitimciler son yıllarda farklı ülkelerdeki toplumların, temel değerleri üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalar toplumların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılmış ve bunun sonucunda değerlerin, toplumdan topluma ve kişiden kişiye değiştiği görülmüştür (Yiğittir ve Öcal, 2010, s.410-411).

Karmaşık tarih ve kültür koşulları içinde oluşan Türk toplumunun, Batı kültürü içinde gelişen ve farklı değerlere sahip bir toplum psikolojisi içinde olması düşünülemez. Türk toplumu geleneksel kültürünün ve çağdaş uygarlığın değerleri arasında kalmıştır bu çelişki ve çatışmada, günümüz Türk insanının en belirgin özelliğini oluşturmuştur (Cüceloğlu, 2002, s.7).

Değerlerle ilgili bazı sınıflamalar yapılmaktadır. Yapılan bu sınıflamaların bir kısmı değerlerin bireysel yönünü vurgularken bir kısmı ise sosyal veya ekonomik yönünü vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında yapılan değer sınıflamalarından bazıları şunlardır (Sapsağlam, 2015, s.12);

Hayatımıza yön veren, davranışlarımızı etkileyen birçok değer türü vardır: "Sağlık gibi biyolojik; güzel-çirkin gibi estetik; iyi-kötü gibi ahlaki değerler; sevap-günah gibi dini değerler; doğru-yanlış gibi mantıksal değerler; haz ve acı gibi hazcı değerler; faydalı-zararlı gibi faydacı değerler." Değerler, "olumlu-olumsuz, öznel-nesnel ve mutlak-görelî" gibi farklı şekillerde de karşımıza çıkmaktadır (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.8).

Değerler; evrensel, toplumsal, bireysel ve örgütsel değerler şeklinde sınıflandığı gibi estetik, ekonomik, dini, sosyal ve siyasi değerler olarak da sınıflandırılabilir. Aynı zamanda değerler, soyut-somut, ulusal-evrensel, maddi-manevi, olumlu-olumsuz olarak da sınıflandırılabilir. Bu şekilde sınıflandırdığımız değerler genelde iç içedirler. Milli değerler evrensel, ahlaki değerler toplumsal değer niteliği taşıyabilmektedir; eşitlik ve adalet gibi (Çakıroğlu, 2013, s.12-13)...

2.6. Değerler Eğitimi

Son zamanlarda her şey sürekli ve hızla değişirken, Türk toplumunun değerleri bu değişimden kendi üzerine düşeni almakta ve bu durumun çok ciddi olduğu gözükmektedir. Çocuklar ve gençler üzerinde bu değişim daha etkili olmakta, buna bağlı olarak da ailelerin yükü giderek artmaktadır. Değerlerini kaybetmiş bir toplumun ayakta durması zorlaşacaktır. Bu nedenle saygısızlık, madde bağımlılığı, kurallara uymama, şiddet, sorumsuzluk, hoşgörüsüzlük vb. gibi olumsuz davranışların hızlıca artmasını engellemek amacıyla, günümüz toplumun da gençlere hoşgörü, saygı, sevgi, duyarlılık ve sorumluluk gibi değerlerin geliştirilmesinde değer eğitimi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yönden bakıldığında değer eğitimi kavramına daha çok önem verilmesi gerekmektedir (Yel ve Aladağ, 2009, s.123).

Değerler eğitimi tarihi insanlık tarihi ile eşdeğerdir; çünkü insanların hepsi bazı değerlere sahiptir. Değerler insanın hem özel hayatında hem de sosyal ilişkilerinde etkilidir. Değerlerin bazılarının insanlar tarafından oluşturulduğu düşünüldüğünde, değerler eğitimi tarihinin hem formal hem de informal anlamda çok eskilere uzandığı görülmektedir (Özdaş, 2013, s.34).

Değerler eğitimi, değerlerin bilincinde olan olgun ve kişilik sahibi bireyler yetiştirmek için okullarda verilen bir eğitimidir. İnsanın üç boyutu vardır ve eğitim de var olan bu bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutların farkında olmalıdır. Duyuşsal alanın bir parçası olan değerler eğitimi ile ailede ve okulda değerleri içselleştiren ve bu değerleri davranışa dönüştüren bireyler yetişmelidir (Kantar, 2014, s.4-13).

Değerler eğitimi değişik biçimlerde öğretilir. Fakat bu biçimler içerisinde iki yol önemlidir. Bunlardan ilki taklitle, benimsemeye başlayan evredir. Büyümekte olan nesil, çocukluk döneminden itibaren ailesini taklit ederek, benimseyerek büyür. İkinci yol ise, değerlerin konumudur. Değerin sistemdeki yeri önemlidir çünkü toplumun siyasi-sosyal sistemi, hangi değerler üzerine kurulmuşsa, topluma öğretilen ve toplumdan beklenenler onlardır ve idealleri de onlar oluşturmaktadır. İnsan benimsediği ve benimsendiği ortamlarda kendini rahat hissedebilir ve bu tür ortamlarda varlığını sürdürür (Topsakal ve Tozlu, 2007, s.180-181).

Değerlerin öğretiminde dikkat edilmesi ve göz önünde bulundurulması gereken bazı ilkeler vardır. Öncelikle bireyin toplumda var olan değerlere göre davranabilmesi

için, değerleri bilmesi gerekir. Bir çocuğa, bilgi 3-4 yaşlarında verilmeye başlar ve toplumsal kurallar nedenleriyle birlikte öğretilmeye çalışılır. Eğitim sırasında, çocuğun sevilmesi ona güven verilmesi hem eğitene hem de çocuğu rahatlatacaktır. Bu da çocuğun, verilenleri daha iyi kavramasını sağlar. Aile, çocuğa sosyal değerlerin ve davranışların kazandırıldığı en önemli yerdir dolayısıyla sorumluluk duygusu çocuğa küçük işler yaptırılarak verilebilir ve bu sorumluluk duygusu okulda da pekiştirilmelidir. Eğitimciler ise insanların genel, eğitmekte oldukları kişilerin ise özel yönlerini ve alışkanlıklarını dikkate almak ve çalışmalarını bu özelliklere göre düzenlemek zorundadırlar (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.36-40).

Değerler eğitiminin geleceğine bireylerin yaşadığı sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmeler yön vermektedir. Aynı zamanda değerler eğitimi de toplumun yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Mesela Avustralya, ABD gibi değişik toplumlardan bir araya gelen bireylerin oluşturduğu ülkelerde değerler eğitimi daha fazla önem arz etmekte, İngiltere, Galler, İskoçya gibi Kuzeybatı Avrupa ülkelerinde ise sorumlu ve girişimci bireyler yetiştirmek için vatandaşlık eğitimi önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda ülkemizde ise geçmişten gelen milli ve manevi değerlerin günümüzde daha fazla önem verilmeye başlandığı gözükmektedir (Yiğittir, 2009, s.40).

Türkiye'de değerler eğitimi birçok değişikliğe uğramış, bazen ayrı bir ders olarak bazen de diğer dersler aracılığıyla öğrencilere verilmiştir. Günümüzde genel olarak değerler eğitimi diğer dersler yoluyla öğrencilere verilmekte, bu da ancak planlı bir eğitim anlayışıyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla değer eğitimi, öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer alan sevgi, saygı, hoşgörü, vatanseverlik, dürüstlük sorumluluk ve adalet gibi değerlerin okul içi veya okul dışı etkinliklerle öğrenciye kazandırılması ve davranışa yansımaları açısından önemlidir (Cihan, 2014, 435-436)

Ailelerin, değerlerin giderek kaybolmasına yönelik endişeleri artmaktadır. Kuşaklar arasında yaşanan değer çatışması, suç ve şiddet oranlarının artması, sosyal medya araçlarının bilinçsiz kullanılması ailelerin endişelerini doğrulamaktadır. Eğitim sisteminde yaşanan bazı sıkıntılar, öğrenciler arası rekabetin olumsuz yanları ve öğrencilerdeki ilgisizlik değerler eğitimine duyulan ihtiyacı artırmaktadır.(Gülmüş, 2015, s.8). Sağlam karakterli ve değerlerinin gereklerini yerine getiren bireylerin yetiştirilmesi önce ailede sonra ise eğitim kurumlarında başlamaktadır. Bireyler bilgi, beceri, tutum, davranış ve değerleri önce ailede ve yakın çevresinde ve daha sonra

okullarda kazanmaktadır. Özellikle eğitim kurumları belli bir plan ve program dâhilinde olduğu için beklentileri karşılama düzeyi daha olanaklıdır (Çengelci Köse, 2016, s.246-248).

2.7. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi

İnsan kişiliğini ve karakterini olumlu yönde etkileyen en derin unsur değerlerdir. Bu nedenle değer öğretiminin temel amacı, insanı bilgilendirmekten çok, hayatı anlamlı kılmak, ruhsal dengeyi korumak, kişiliği, ahlakı ve karakteri güçlendirmektir. Değerler eğitiminin bu özelliği dikkate değerdir çünkü insan okuldaki derslerden bilgiler edinirler ama bu bilgilerin bazıları sürekli hafızada kalmaz ve davranışa yansımaz fakat değerler yaşam boyu etkisini hissettirir. Bu nedenle değerler eğitimi, bireyin kendisini keşfetmesi, hoşgörü, ahlaklı olma ve dayanışma gibi özellikler dikkate alınarak verilmelidir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.16). Eğitimin en önemli amaçlarından biri olan değerler eğitimi, insanı insan yapan özellikleri kazandıran bu eğitim uzun süren planlamalar sonucunda yapılmalıdır. Değerler öğrencilere kazandırılırken değerlerin gerçek hayatla olan ilgisini ve ilişkisini çok iyi belirleyerek tercih etmek, ona anlam katarak kavratmak öğrenciler için önemli bir rehberliktir (Çağlayan, 2013, s.96).

İnsanlığın sahip olduğu evrensel değerlerin önemini vurgulayarak karakter sahibi, değerlerini koruyan, sorumluluklarını yerine getiren vatandaşlar yetiştirmek değerler eğitiminin bir görevidir. Bu açıdan bakıldığında değerler eğitimi öğrencilere, “saygı, sevgi, sorumluluk, erdem, cesaret, inanç, azim, adalet ve bireysel disiplin” gibi ahlâkî değerleri kazandırmayı hedeflemektedir. Değerler eğitiminin kalıcılığı sağlamak için uzun vadeli bir amacı da vardır bu da, toplumdaki sorunlara etik ve akademik konularda, toplumun güvenilir ve yaşanılır hale gelmesinde yardımcı olmaktır (Altan, 2011, s.55).

Çocuğun iyi yönlerini ortaya çıkarmak, kişiliğini geliştirmek, toplumun ve bireyin kötü ahlaktan korunmasını sağlamak ve iyi ahlakla donatmak, çocukları doğru bilgilendirmek değerler eğitiminin görevlerindedir. Bu sayede çocuklar, iyiye yönelip, kötüyü terk etmeyi denerler ve karakterleri iyi yönde gelişir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.15).

Değerler, bireylere, nelerin önemli olduğu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve nasıl yaşanması gerektiğini öğretir. Eğitim kurumlarının genel hedeflerine bakıldığında, vatanseverlik, temizlik, sağlıklı olmaya önem verme, adaletli olma, yaratıcı olma, gibi değerlerin bulunduğu görülmektedir. Eğitim kurumları da bu değerlerin öğrenciye kazandırılmasında rehber konumundadır (Akbaş, 2008, s.10).

Değer eğitimi önemli bir yere sahiptir. Değerlerin fonksiyonları, oluşumları, rehber ve koruyuculuk işlevleri, bireyler arası ilişkilerdeki ve milli kimliğin oluşumundaki yerleri dikkate alındığında, bu hükmü tasdikleriz (Topsakal ve Tozlu, 2007, s.180-181). Hayatımızı ve başkalarının hayatını anlamlı hale getiren önemli değerlerimizden bazıları şunlardır; kendini ifade etme, doğruluk, dürüstlük, inanç, irade, ahlak, özgürlük, sevgi, saygı, güven gibi. İyi insanlar olabilme, çevreye güven vererek etkileyebilmede abartılı rollerden kaçınarak unutulmaz etkinliklerle, iz bırakan davranışlar ve kişilikler sergilemede değerler eğitiminin önemi çok büyüktür (Çağlayan, 2013, s.95).

Sonuç olarak değerler eğitiminin amacı, bireysel ve toplumsal huzuru sağlamaktır çünkü birtakım değerlerden yoksun olan toplumların ve bireylerin nasıl bir yapıya sahip olduklarını ve nasıl davranacaklarını kestirmek mümkün değildir. Değerler eğitimi, bireyin topluma ve toplum kurallarına uymasında ve bireyin tercih ve kabullerinde neden ve nasıl sorularına cevaplar bulmaktadır ve bu sayede bireye yapması veya yapmaması gerekenler konusunda bir sınır çizmektedir (Özdaş, 2013, s.42).

2.8. Değerler Eğitimi ve Aile

Çocuk için aile önemli bir eğitim kurumudur. Aile çocukların değerleri tanıması ve benimsemesini ve davranış biçimlerini öğrenmesini sağlayan ilk kurumdur. Çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren getirdiği iyi duyguların açığa çıkarılması ve doğru, iyi davranışların çocuğa kazandırılması yoluyla değerler eğitimi görevini aile yerine getirmiş olur. Ailenin çocuğun kişilik gelişimi için elverişli bir ortam sağlaması önemlidir. Toplumun geleceğinin teminatı ailenin bilinçli ve sağlıklı olması ile eşdeğerdir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.31).

Bu bilgiler ışığında değerler, eğitim alanı göz önüne alındığında, okulu, toplumu bunun yanı sıra aileyi ilgilendirmektedir; çünkü eğitim alanında göz önüne alınacak ve karar verilecek değerler bu üç sosyal kurum ile ilgilidir. Böyle bir kararda öğretmenlerin, öğrencilerin, okul yöneticisi, diğer okul çalışanlarının, ilgili sosyal kurumların ve ailelerin görüşlerine yer verilmelidir. Böyle bir durumda değerler konusunda verilecek eğitimi, bu katılımcıların hepsi samimiyetle özdeşleşebilir ve eğitimde değerler ile ilgili yapılan faaliyetlere katılabilir (Demirhan İşcan, 2007, s.76).

Toplumsal kurumlar da bir takım değerlere sahiplerdir. Toplumun en önemli kurumlarından biri olan aile, diğer kurumların ve bu kurumların değerlerinin içselleştirilmesinde, yaygınlaştırılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir paya sahiptir(Özensel, 2003, s.219).

Değer eğitimi ailede verilirken verilen değer ve sergilenen davranış arasında bir tutarlılık olmalıdır. Aksi takdirde değer eğitimi gerçekleşmez; çünkü verilen değer ile sergilenen tutum ve davranışlar örtüşmüyorsa çocuk bunu algılamada problem yaşar ve dolayısıyla verilen eğitimler sonuçsuz kalır. Bu nedenle aile içinde davranışların tutarlı olması gerekmektedir (Şahin, 2013, s.47). Aile içindeki ilişkinin boyutu önemlidir; çünkü ne kadar sağlıklı bir aile ortamında büyürse çocuk değerleri kazanarak o değerlere sahip çıkacaktır. Bu sayede ailede, kaliteli bir toplumun temeli atılmış olacaktır. Birey birçok kavramı model alma yoluyla öğrenmektedir, bundan dolayı iyi aile ortamında bulunan bireyler değerleri de bu şekilde öğrenmektedir (Gürhan, 2017, s.14).

Bir toplumun temelini oluşturan ailenin sağlıklı olması o toplumunda sağlıklı bir yapıda olması demektir. Bu nedenle aile gibi bir kurumun üzerinde önemle durulmalıdır; çünkü bireye verilen değerler eğitiminin gerçekleşmesi ve davranışa dönüşebilmesi için ailenin de bu değerlere sahip olması gerekmektedir. Değerler eğitimi sadece okulda veya ailede sınırlı kalmamalı, okul-aile işbirliğinde çocuğa aktarılmalıdır (Şahin, 2013, s.47).

Sonuç olarak; değer eğitimi ilk ailede başlamaktadır ve aile bu değerleri çocuklara kazandırırken iyi bir model olmalıdır çünkü çocuklar genelde ailelerinin değerlerini benimserler (Özden Çelik, 2013, s.19). Değerler eğitimi boyunca öğrencilerin öğrendikleri ve yeni geliştirdikleri değerler, ilk önce ailelerini, diğer yakın çevrelerindeki grupları etkileyecek bu doğrultuda toplumun hepsini etkileyecektir.

Öğrencilerin değerlerle özdeşleşmeleri, değerleri içselleştirerek davranışlarına ve hayat tarzlarına tutarlı bir şekilde yansımaları beklenmektedir, kısacası böyle bir eğitimde başarılı olmak demek toplumun geleceğini ve toplumdaki ilişkileri de olumlu bir biçimde etkilemek demektir (Demirhan İşcan, 2007, s.76).

2.9. Değerler Eğitimi ve Okul

Değerlerin kazanımı her toplumda insan hayatı boyunca devam etmektedir. İnsan davranışlarının belli bir plan program dâhilinde geliştirilmesini amaçlayan okullarda, değerler eğitimine gerekli önemin verilmesi gerekmektedir. Değer aşınımının yaşandığı toplumlarda, değerler eğitiminin önemi giderek artmaktadır (Doğanay, 2007, s.283). Her toplum ve insan doğasında var olan kıskançlık, toprak kavgası, açgözlülük, kandırma, hile yapma gibi özelliklerini sosyal kontrol mekanizması, kural ve yapılar yoluyla yönlendirerek denetim altında tutmak zorunda kalmışlardır. Özellikleri ne olursa olsun her toplumun bu konuda başarılı olduğu söylenemez (Harris, 2010/2016, s.33). Bu nedenle toplumların bu başarıyı sağlayabilmeleri için değerlerin üzerinde daha fazla durulması ve bu kurumlara daha fazla önem verilmesi gerekmektedir.

Bireyin aile, okul ve sosyal çevresinde geçirdiği yaşantısı değerler eğitiminin bir parçasıdır. Değer eğitimi, ailede başlayan ve kontrollü bir şekilde okullarda devam eden bir süreçtir. Aynı zamanda okullar, bireyde karakter gelişiminin en önemli olduğu dönemi kapsamaktadır. Dolayısıyla ailede verilen değerler eğitiminin okullarda pekiştirilmesiyle sosyal değerler ile birlikte evrensel değerlerde kazanılmaktadır (Çelik, 2016, s.3).

Akran grubu, aile, sosyal çevre gibi birçok yerde değerler öğretilmektedir. Bunun yanı sıra okullar değerlerin formal ve kurallar doğrultusunda öğretilmesinde rol oynayan kurumlardan biridir. Değerler, eğitim ortamında planlı, düzenli, hedefe uygun yöntem ve teknikler kullanılarak ve eğitilmiş bireylerce amaçlanan hedeflere ulaşmayı sağlayarak belli bir düzen içinde gerçekleşmektedir. Bu amaçla, değerlerin okulda öğretimi ya da kazandırılması, aile, akran grubu gibi ortamlardan farklılık göstermesi beklenmektedir (Özdaş, 2013, s.52-53). Çocuğa değerlerin kazandırılmasında eğitim kurumu olan okullara önemli bir iş düşmektedir. Bu nedenden dolayı eğitim kurumlarda

derse uygun yöntem ve teknikler belirlenerek etkili bir biçimde uygulanmalıdır (DoktaşYeşiltaş, 2015, s.13).

Okulların en önemli görevlerinden biri öğrencilerin gelişimine katkıda bulunarak onları olumlu yönde etkilemek ve programda belirtilen değerleri öğrencilere kazandırmaktır. Değerler, insana neyin önemli olduğunu belirtir ve insanın nasıl yaşaması gerektiği konusunda onları yönlendirmektedir (Baysal, 2013, s.9). Okullarda değerler eğitiminin iki önemli amacı vardır. Birincisi, aslında eğitimin en temel amacı olan öğrencilerde sağlam karakterli kişilik oluşturmaktır; ikincisi ise öğrencileri yetenekleri ışığında hayata hazırlamak ve iyi bir insan, iyi bir vatandaş olabilmeleri için onlara gereken bilgi, beceri, tutum, değer ve davranışları kazanmalarına yardımcı olmaktır (Aydın, 2010, s.17).

Değerlerin öğretilmesinde okulun fiziki koşulları, görev ve vizyonu, okulda görev yapanların değerleri içselleştirme durumları, yer aldıkları sosyal ve ekonomik çevre ve uygulanan eğitim programı gibi etkenler etkili olmaktadır. Kişide bulunan değerleri geliştiren, bunları davranış haline getirerek kişiliğine yansıtan okul, bu görevini yaparken; ayrıca kişiye yeni değerler öğreten planlı, sistemli bir kurumdur. Bu doğrultuda kişinin değerleri fark etmesi, bunları içselleştirerek davranış haline dönüştürmesi ve yeni değerler oluşturmasında okulun önemli bir görevi bulunmaktadır (Özdaş, 2013, s.47).

Okullarda değerler eğitimine oldukça ihtiyaç duyulmaktadır. Bu eğitimi öğrenciye kazandırırken öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyi, bireysel farklılıkları, beklentileri ve gelişim özellikleri dikkate alınmalı ve değer eğitimine uygun yöntem ve teknikler kullanılmalıdır. Değerler soyut kavramlardır, bu kavramları öğrencinin anlaması güç olduğundan dolayı bu eğitim verilirken oyunlar, hikâyeler, filmler ve geziler gibi etkinliklerden yararlanılarak değerler somutlaştırılabilir. Böylece değerler öğrenci tarafından içselleştirilerek öğrenilmiş olur (Aktepe, 2010, s.10).

2.10. Değerler Eğitimi ve Öğretmen

Ülkemizde önemi giderek artmakta olan değerler eğitimi ve değerlerin çocuklara nasıl aktarılacağı konusunda çalışmalar yapılmaya başlanmış bu nedenle sevgi, saygı, dürüstlük, hoşgörü vb. konuları içeren eğitim programları geliştirilmeye çalışılmıştır.

Geliştirilen programlarla, çocukların değerlerle tanıştırılması, kendi yaşlılarıyla çeşitli etkinliklerden de yararlanmalarının sağlanması ve kavramlar ile ilgili düşündürülmesi amaçlanmıştır fakat bu, daha çok bilişsel süreçlerle ilgili bir yaklaşımdır. Ancak değerler yaşantı yoluyla öğrenilmektedir bu nedenle değerlerin hayatın içinde uygulanmaya ihtiyacı vardır. Sosyal bir ortam olan okullarda değerler, çocukların tutum ve davranışlarının sonucu olarak içinde buldukları ortamdaki edindikleri bilgilerle gelişir. Sınıfta oluşan ortak bir yapı, öğrencilerin değerlerini geliştirmesine zemin hazırlar. Öğretmenler de bu ortamda öğrencilere birtakım sorumluluklar vererek, olumlu veya olumsuz pekiştiriciler kullanarak öğrencilerde değerlerin gelişimine katkıda bulunurlar (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.46). Umut etme, sevgi, güven, saygı, affetmek gibi değerlerin birçok eğitimci tarafından öğrencilere öğretilmesi konusunda aynı fikirde oldukları, ama bu değerleri “nasıl?” öğretilmesi gerektiği sorusuna cevap vermekte ve bunu uygulamakta zorlandıkları görülmektedir. Eğitim ortamlarında yaşanan bazı problemlerde, öğretmenlerin öğrencilerine rehberlik etmesi ve öğrencilerin olumsuz tutum ve fikirlerinin yerine olumlu tutum ve düşünceleri öğrenmelerine katkıda bulunmaları gereklidir (Kasapoğlu, 2013, s.101).

Bu süreçte öğretmenler, değer öğretimini ders programları kapsamında gerçekleştirmektedirler. Bu açıdan bakıldığında öğrencilere değer kazandırmada öğretmenlerin payı büyüktür (Çetin, 2013, s.1736). Değerler öğrencilere kazandırılırken farklı yöntemler kullanılabilir fakat hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın burada önemli olan öğretmenin rolüdür (Öztürk Demirbaş ve Çelikkaya, 2012, s.417).

Değerler öğretilirken iyi bir model olmak, aile ile işbirliği sağlamak öğretmenin görevlerindedir. Değerler eğitiminde öğretmenin rolü önemlidir ancak sadece öğretmen değil aynı zamanda eğitim kurumları ve aileler de değer eğitimine katkıda bulunmalıdır, aksi takdirde değer eğitiminin kalıcı olması beklenemez (Arabacı, ve Akgül, 2013, s.10). Öğretmenlerin ders içinde ya da dışında yaptığı uygulamalarla veya tavsiye yoluyla okuttuğu kitaplar aracılığıyla öğrenciye kazandırılmak istenen değerleri öğretebilir(Coşkun, 2012, s.20). Öğretmenlerin görev ve sorumlulukları göz önünde bulundurulduğunda ne kadar zor ve önemli bir mesleğe sahip oldukları anlaşılmaktadır. Öğrenciyi yönlendiren ve ona ışık tutan öğretmenlerin her konuda bilgi sahibi olması önemlidir (DoktaşYeşiltaş, 2015, s.19).

2.11. Değer Yaklaşımları

Geleneksel toplumlarda değer eğitimi model alma, telkin etme, kural ezberleme ve sorgusuz kabul etme şeklinde gerçekleşmektedir. Demokratik toplumlarda ise bunun tam tersi olması gerekmektedir; çünkü bireyin kendini rahat bir şekilde ifade edebilmesi ve siyasal düzende kendisine yer bulabilmesi için bu yöntemler yeterli değildir. Demokratik toplumlar, değerlerini kabul eden, kendince rahat kararlar alabilen bireylere ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan bakıldığında değerler eğitimi yaklaşımları bu süreci destekleyici nitelikte olmalıdır. Eskiden beri kullanılan birçok yaklaşım vardır. Bu yaklaşımların bazıları değerlerin doğrudan öğretilmesine yönelikken bazıları sorgulayıcı ve yansıtıcı düşünme süreçlerine yöneliktir. Aynı zamanda bu yaklaşımlardan bazıları ders programlarını, bazıları da açık ve örtük programları kapsamaktadır (Doğanay, 2007, s.266; 2009, s.234).

Değerler, okullarda geleneksel olan telkin etme yaklaşımıyla öğretilebileceği gibi değer açıklama yaklaşımıyla da öğrencinin bu değerleri kazanması sağlanabilir. Öğrencinin değeri anlaması için değer analizi ve ahlaki ikilem yaklaşımları da kullanılabilir (Kunduroğlu, 2010, s.14). Bu yaklaşımlardan bazılarını aşağıda kısaca değinilmiştir.

2.11.1. Telkin Etme Yaklaşımı

Telkin etme yaklaşımı, Blanchette (1970) ve Bensley (1974) tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın amacı, öğrencilere belli değerler kazandırılarak öğrencinin değerleri benimsemesini, davranışa dönüşmesini ve değişimini sağlamaktır (Superka ve diğerleri, 1976, akt. Yel ve Aladağ, 2014, s.129). Bu yaklaşım, bireye değerlerin doğrudan öğretilmesiyle birlikte bireyin davranışlarının şekillendirilerek olumlu nitelikler kazandırmayı sağlamaktadır (Halstead ve Taylor, 2000, akt. Doğanay, 2009, 237).

En eski yaklaşımlardan olan telkin etme yaklaşımı, eğitimde kullanılan öğretmen merkezli bir yaklaşımdır. Bu nedenle bu yaklaşımda öğretmen birçok yöntem ve tekniklerden yararlanarak değer öğretimini yapmaktadır (Özdaş, 2013, s.54). Bu

süreçte; rol oynama, pekiştirme, taklitler, oyunlar ve model olma gibi farklı yöntemler kullanılabilir (Superka ve diğerleri, 1976, akt. Yel ve Aladağ, 2014, s.129).

2.11.2. Ahlaki Gelişim Yaklaşımı

Bu yaklaşımın amacı, öğrencilere rehberlik ederek davranış gelişimlerine katkıda bulunmaktır (Akbaş, 2008, s.351). Bu yaklaşımda öğrencilere gurupla örnek olay yöntemi yaptırılarak öğrenci düşünmeye yönlendirilir ve ahlaki ikilemler oluşturulur. Bu sayede öğrenciler konu üzerine düşünür, tartışır ve bir sonuca varır. Fakat burada önemli olan sonuç değil sonuca ulaşma süreci yani öğrencinin düşünme sürecidir. Değerler hikâyelerle de öğretilir ve hikâyenin sonunda öğrencilerin fikirlerine başvurulur düşünceleri öğrenilir fakat burada da önemli olan yine çözüm değil çözüme ulaşma sürecinde kullandığı akıl yürütme yoludur (Aktepe, 2010, s.109).

2.11.3. Değer Analizi

Sosyal bilimciler tarafından geliştirilen bu yaklaşımın amacı öğrencilere değerlerle ilgili karşılaştıkları sorunlar hakkında bilimsel ve mantıksal olarak düşünmelerine katkı sağlamaktır. Aslında anlatılmak istenen değer, soru veya sorularına duyguları karıştırmadan sadece akıl yürüterek karar verilmesidir (Doğanay, 2009, s.242).

2.11.4. Değer Açıklaması

Öğrenciler de yetişkinler gibi birçok problemlerle karşılaşır. Bu problemlerle başa çıkabilmek için bir takım kararlar alırlar, bu kararları değer ve tutumlarını göz önünde bulundurarak alırlar. Öğrencilerin değerleri açıklayabilmesi ise problemlerin daha kolay çözümlenmesini sağlamaktadır (Akbaş, 2008, s.349).

2.11.5. Karakter Eğitimi

Karakter eğitimi yaklaşımı, amacı ve öğretimi bakımından telkin etme ve değer açıklama yaklaşımlarından farklıdır. Örneğin, değer açıklama yaklaşımında bireyler kendi değerlerini kendileri oluştururken karakter eğitiminde ise belirli erdemlerin öğretilmesi amaçlanmaktadır (Tokdemir, 2007, s.44). Aslında karakter eğitimi "insanların temel etik değerleri anlaması, onları önemsemesi ve onlar doğrultusunda davranması için onlara kasıtlı olarak yapılan çabalar" olarak açıklanabilir (Lickona, 1991, akt. Doğanay, 2009, s.247).

2.12. Değer Öğretiminde Yöntem ve Tekniklerin Kullanılması

Her işte verimi arttırmayı sağlayacak yöntem ve teknikler vardır. Mesela balık tutmak veya odun kırmak gibi bu işlerin teknik ya da yöntemi bilinmezse ya da uygulanmazsa insan yorulur, gücü azalır ve zamanı boşa gitmesine rağmen sonuç alınamayabilir. Bu eğitimde de geçerli bir durumdur çünkü eğitim-öğretim faaliyetleri rastgele, gelişigüzel değil, bir plan dâhilinde yürütülür (Nas, 2006, s.131).

Değerler eğitiminin sistemli bir program içerisinde yapılması gerekir. Bu sistemli programın yapılabilmesi için dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğunu belirtmiştik. Değerler eğitimi teorikten ziyade pratiğe dayalı olmalıdır görüşünün ortaya koyduğu en önemli mesele nasıl bir değerler eğitimi programı oluşturulmalıdır sorusuna verilecek cevapta gizlidir. Tüm eğitim ve öğretim programlarında olduğu gibi değerler eğitiminin de pratik uygulamasının sağlıklı yapılabilmesi için, belli yöntemlere ve tekniklere dayalı olması gerekir. Belirlenecek yöntem ve tekniklerde, öğrencilerin ilgileri, yetenekleri, gelişim ve zekâ düzeyleri, eğitim ve öğretim ortamının imkânları gözetilmelidir (Arslan Parlak, 2011, s.62). Değer eğitiminde öğrencilerin ilgisini, motivasyonunu arttıran yöntem ve tekniklerin seçilmesi öğrencilerde değerlere karşı ilgi ve merak oluşturur ayrıca değerlere yönelik farkındalık oluşmasını da etkiler. Öğretilen değer, açıkça belirtilip uygun yöntem ve tekniklerle desteklenerek verilebileceği gibi konuların içerisinde sezdirilerekten dolayı yoldan verilebilir.

Değerleri kazandırırken nasıl, ne şekilde öğretilceğinin planlanması verim açısından oldukça önemlidir (Özalp Kaplan, 2014, s.17).

Öğrencilerin, bireysel farklılıkları, yaşantıları dikkate alınarak sürekli etkileşimi sağlayan “aktif öğrenme yöntem ve teknikleri” kullanılmalı ve özellikle Sosyal Bilgiler dersinin etkili öğretimi için öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanmalıdır (Aladağ, 2009, s.472).

"Değerler öğrencilere kazandırılırken yaratıcı drama, tartışma, eğitsel oyun, beyin fırtınası, örnek olay gibi birçok öğretim yöntem ve teknik kullanılabilir. Yine probleme dayalı öğrenme yöntemi kullanılarak öğrencilerin bilimsel becerileri geliştirilerek değer öğretimi sağlanabilir" (Özalp Kaplan, 2014, s.17). Örneğin; değerlerin öğretiminde dramatizasyon yöntemi iyi bir şekilde uygulanabilir ve bilgilerin kalıcı olmasını sağlayabilir, mesela kıskançlık, yalan, tutumlu olma veya savurganlık, yardımseverlik gibi kavramların açıklanmasında dramatizasyon yöntemi kullanılabilir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.115). Gözlem yoluyla öğrenme de değer öğretiminde öğrencinin aktif katılımını, bilgiyi kendi duyu organlarıyla ilk kaynaktan öğrenmesini ve sosyal davranışları kazanmalarını sağlayabilmektedir (Varol, 2013, s.37).

2.13. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler Eğitimi

20. yüzyılın başlarından itibaren bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve değişimler ve bu değişimlerin sonucu olarak ortaya çıkan olumsuzluklar toplum yapısını etkilemektedir. Sürekli gelişen ve değişen bir dünyada, şiddet olayları, cinayet, terör, hırsızlık, sorumsuzluk, saygısızlık gibi sosyal problemler giderek artmaktadır ve bunun sunucunda da toplumlar zarar görmektedir. Günümüzde toplumlar, "değer erozyonu" ile karşı karşıyadır çünkü bireyler toplum yapısına uygun olan değerlere göre yetişmemektedir (Aladağ, 2012, s.124-125).

Sosyal eğitimin amacı sadece; geçmişten bu güne, insanları ve insanların sosyal ve fiziksel çevresi ile olan etkileşimini anlamak değildir. Birtakım değerlere sahip olmayan insanlar mevcut bilgilerini toplumun zararına kullanabilirler. Günümüzde toplum değerlerine uymayan, çevreye ve insanlara karşı zarar veren olaylar yaşanmaktadır. Toplumun ahlaki değerlerine sahip olmayan insanlar, İnsan sağlığı ve çevreyi düşünmeden fabrika atıkları ile çevreyi kirletmekte ya da gelişmiş bilim ve

teknoloji araçlarını, kötü amaçlı kullanabilmektedirler. Var olan değerleri yeterince alamamış bireylerin sadece çevresine değil kendisine de zararı olmaktadır. Kendisinden farklı görüş ve inanca sahip olan insanları hor gören, onlara karşı olumsuz bir tavır takınan ve hatta baskı ve şiddet uygulayan insanlar vardır. Yaşanan tüm bu olumsuzluklar, Sosyal Bilgiler eğitiminin bir parçası olan değerler eğitiminin gerekliliğini ve ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır (Doğanay, 2009, s.226-227).

İlk ve ortaokullarda en temel derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersi programının, programda yer alan öğelerin dikkate alınarak hazırlanması ve programın uygulama koşulları bir toplumun gelecek kuşaklarını yetiştirmek açısından oldukça önemlidir. Sosyal Bilgiler, öğrencilerin yaşadıkları toplumu ve bu toplumun sorunlarını bilmelerini, iyi bir vatandaş olmalarını, sorumluluklarını öğrenmelerini, kendisiyle ve çevresiyle olan ilişkilerini anlamalarını, dünyada ve ülkesindeki değer ve özellikleri kavramalarını sağlayan önemli derslerden biridir (Necdet, 2007, s.49). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı, ilk ve ortaokul çağındaki çocukları çalışkan ve sorumluluklarını bilen bir vatandaş olarak yetiştirmeyi ve onları sosyal hayata hazırlamayı amaçlar. Bu amaçla Sosyal Bilgiler dersinin, öğretim programında yer alan değerleri bireylere kazandırması hedeflenmiştir (Gömleksiz ve Cüro, 2011, s.95). Bu nedenle, Sosyal Bilgiler dersinde sadece bilgi, beceri ve kavramların öğretilmesi değil, bunlara ek olarak değerler eğitime de gereken ilginin verilmesi öğrencilere değerlerin kazandırılması açısından önemlidir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamı bakımından değerler eğitime gereken önemi verirken Sosyal Bilgiler dersi öğrenme-öğretme süreci de değerler eğitiminin dışında tutulmamalıdır (Çengelci Köse, 2016, s.248-257).

Değerler eğitimi üzerinde önemle durulan Sosyal Bilgiler öğretiminde, bireyin kendi değer ve becerilerini oluşturup geliştirmesi amaçlanmaktadır. Birey kendi davranışlarını yönetir, kontrol eder ve geliştirir, bu da ancak bireyin kendini tanımasıyla gerçekleşir. Bireyin kendini tanıması ise Sosyal Bilgiler öğretiminde yer alan değerlerin öğrencilerin kazanacağı bir şekilde uygulanmasına bağlıdır (Balcı, 2008, s.2).

2.14. Eğitim-Öğretim Programı ve Değerler Eğitimi

Bir insanın diğer insanlarla sağlıklı bir şekilde hayatını sürdürebilmesi için toplum içinde yaşamaya ve içinde bulunduğu toplumla bütünleşmeye ihtiyacı vardır. Bu

da insanın toplum tarafından kabul görülen kural veya ilkelere uyması ile mümkündür. Bu ilke veya kurallar, bireye aile, okul ya da sosyal çevre yoluyla öğretilir. Bunlardan biri olan okullar, bu ilkeleri öğretim programları aracılığı ile bireye kazandırmayı amaçlar (Özdaş, 2013, s.1).

Bir ülkenin milli eğitim politikalarının uygulama aşaması olan eğitim programı, bu uygulama aşaması boyunca yapılan faaliyetlerin bir bütünüdür. Öğretim programı da eğitim kademelerinde öğrencilerin öğrenmesi gereken dersin konu ve içeriğini planlı olarak kapsayan bir alt sistemdir. Öğretim programı eğitimin yakın amaçlarını, eğitim programı ise eğitimin uzak amaçlarını kapsar. Değerler eğitiminin dayanağı uzak hedeflerdir yani uzak hedefler toplumdaki değer ve idealleri oluşturur. Eğitim programlarında bulunan genel amaçlar, devletin eğitim politikalarına katkıda bulunmalıdır çünkü bunlar okullarda gerçekleşmesi beklenen devletin uzak hedefleridir. Aslında genel amaçlardan kastedilen, Türkiye de bulunan bütün okullarda ve derslerde ulaşılmak istenen özelliklerdir. Bu nedenle değerlerin öğretimi hem okul çalışanlarının hem de bütün derslerin ortak amacı olmuştur (Aydın ve Akyol Gürler, 2014, s.1-51).

Okullarda, eğitim-öğretim programları ve ders kitapları aracılığıyla değerlerin öğretilmesi konusu birçok dönemde olduğu gibi günümüzde de üzerinde ısrarla durulan konulardan biri olmuştur (Özkan ve Soylu, 2014, s.1255). Eğitim alanında, değerler eğitiminin önemi giderek artmakta ve değerlerin çocuklara nasıl aktarılacağı yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Hoşgörü, sevgi, saygı, adil olma, yardımsever olma, dürüstlük gibi değerler konularını kapsayan eğitim programları geliştirilmektedir. (Aydın, 2010, s.17). Değerler eğitiminin, öğrenci düzeylerine ve ilgi alanlarına yönelik programlanması önemlidir. Öğrencinin gelişim düzeyi dikkate alınarak onun olumlu yönde etkilenmesi, ona sorumluluklarının ve kim olduğunun hatırlatılması önemli olacaktır (Çağlayan, 2013, s.95). Değerler eğitimi, değerlerin programda yer alan derslerin içerisine yerleştirilmesi ve bunların öğrenciye aktarılması ile sağlanır (Elbir ve Bağcı, 2013, s.1323).

2004 yılına kadar programlarda "gizli kazanımlar" olarak yer alan değerler bu tarihten itibaren yapılan değişikliklerle birlikte doğrudan belirtilmiş ve öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır. Öğrencilere kazandırılması planlanan değerler birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de tartışma konusu olmuştur bundan dolayı ilk ve ortaokullardaki değer ihtiyacını ve öğrencinin değer yönelimini belirlemek önemlidir

(Yiğittir ve Öcal, 2010, s.410-411). Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı, hızla kaybolmaya yüz tutmuş değerlerimizi korumak ve çocuklara yaşanılır bir ülke bırakabilmek için geliştirdiği yeni öğretim programlarında değerlere doğrudan yer verilmiştir. Bu doğrultuda, uygulanan programlarda, anasınıflarında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi gibi derslerde değer öğretimi daha kapsamlı bir şekilde yer almıştır (Aydın, 2010, s.16-19).

2.15. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler

Sosyal Bilgiler öğretiminin genel amaçları, ülkelerin eğitim politikalarına yön veren hedefler doğrultusunda oluşturulmaktadır (Öztürk, 2007, s.31). Birçok ülkenin eğitim sisteminde olduğu gibi ülkemizde de Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının genel amaçları belirlenmiştir. Bu doğrultuda “1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu’nun ikinci maddesinde belirtilen "Türk Milli Eğitimin Genel Amaçları” hükümlerine dayalı olarak 1988 tarihinde "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları" yayınlanmıştır (MEB, 1998, s.537-538). Sosyal Bilgiler öğretiminin genel amaçları dört temel başlık altında sıralanmıştır (Bilgili, 2006, s.7);

- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden
- Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden
- Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden
- Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirme yönünden

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin (MEB, 2018);

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,

2. Atatürk ilke ve inkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,

14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümünü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Yeni Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile birlikte öğrenme alanı, beceri, kazanım ve değer öğretimi gibi birçok kavram terminolojide yerini almıştır (Ata, 2007, s.74). Sosyal Bilgiler iyi vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir derstir bu nedenle yeni Sosyal Bilgiler programının amacı, bireyin deneyimlerinden yola çıkarak, bireyin etkin katılımını, sorunlara kalıcı çözümler bulmasını, doğru kararlar vermesini sağlamaktır. Önceki programlar daha çok bilgiyi aktarmaya yönelikken yeni program bilginin verilmesiyle birlikte, beceri ve değerlerin kazandırılmasını da hedefler (Aladağ, 2009, s.472).

Sosyal Bilgiler programında önemli bir yere sahip olan değerler, değer öğretimi programının da üzerinde önemle durduğu bir konudur (Özdemir, 2009, s.22). Sosyal Bilgiler programında değer, toplumun birlik ve beraberliğini sağlamak ve sürdürmek için, toplumun geneli tarafından kabul görmüş ortak inanç, düşünce ve ahlaki ilkeler olarak tanımlanmıştır (MEB, 2005). Sosyal Bilgiler programında toplamda yirmi değer yer almakta ve ayrıca her sınıf düzeyinde de doğrudan verilecek değerler bulunmaktadır (Yazıcı ve Koca, 2008, s.28).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler aşağıdaki gibidir (MEB, 2004);

1. Adil olma	5. Bilimsellik
2. Aile birliğine önem verme	6. Çalışkanlık
3. Bağımsızlık	7. Dayanışma
4. Barış	8. Duyarlılık

9. Dürüstlük	15. Saygı
10. Estetik	16. Sevgi
11. Hoşgörü	17. Sorumluluk
12. Misafirperverlik	18. Temizlik
13. Özgürlük	19. Vatanseverlik
14. Sağlıklı olmaya önem verme	20. Yardımseverlik

Her ülkede olduğu gibi ülkemizde de eğitim sistemi çağın şartlarına uygun olacak şekilde yenilenerek 2004 yılında köklü bir değişikliğe gidilmiş, yapılandırmacı yaklaşımı içeren bir sistem benimsenmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Bu yaklaşımda amaç öğrencileri yetiştirerek geleceğe hazırlamaktır. Yapılandırmacı yaklaşım, öğretmenin pasif, yol gösteren konumunda olduğu ve öğrencinin ise aktif olduğu öğrenci merkezli bir yaklaşımdır. Yapılandırmacı yaklaşım kapsamında her derste verilmesi gereken değerler belirlenmiş, hangi ünite de hangi değerlerin yer alacağı ve hangi değerlerin doğrudan verileceği kararlaştırılmıştır. Bu sayede müfredatta yer alan değerlerin eğitimi ile birlikte saygılı, dürüst ve sağlam karakterli bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Bakdemir, 2010, s.27). Buna göre yapılan müfredat değişikliği sonrası 2005 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler programında değerlere ve değerler eğitimi çok önem verildiği görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi 4-5 ve 6-7. sınıf öğretim programında değerler ve bu değerlerin eğitimi, ayrı bir başlık altında ele alınmış, programda öğrenciye verilmesi gereken değerler belirlenmiştir. Bu değerler, öğrenme alanlarına ve sınıflara göre dağıtılmıştır (Yel ve Aladağ, 2009, s.135).

MEB (2004), Sosyal Bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf öğretim programında yer alan, ders kapsamında doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

Tablo 1. Doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı (4.sınıf)

ÜNİTE	ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER
Kendimi Tanıyorum	Birey ve Toplum	Duygu ve düşüncelere saygı, hoşgörü
Geçmişimi Öğreniyorum	Kültür ve Miras	Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme, vatanseverlik
Yaşadığımız Yer	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğa sevgisi
Üretimden Tüketime	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme
İyi ki Var	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Hep Birlikte	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Yardıms severlik
İnsanlar ve Yönetim	Güç, Yönetim ve Toplum	Bağımsızlık
Uzaktaki Arkadaşlarım	Küresel Bağlantılar	Misafirperverlik

Tablo 2. Doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı (5.sınıf)

ÜNİTE	ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER
Haklarımı Öğreniyorum	Birey ve Toplum	Sorumluluk
Adım Adım Türkiye	Kültür ve Miras	Estetik
Bölgemizi Tanıyalım	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık
Ürettiklerimiz	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Çalışkanlık
Gerçekleşen Düşler	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Akademik dürüstlük
Toplum İçin Çalışanlar	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Dayanışma
Bir Ülke, Bir Bayrak	Güç, Yönetim ve Toplum	Adil olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı
Hepimizin Dünyası	Küresel Bağlantılar	Tarihsel mirasa duyarlılık

MEB (2005), Sosyal Bilgiler dersi 6. ve 7. sınıf öğretim programında yer alan, ders kapsamında doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir.

Tablo 3. Doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı (6.sınıf)

ÜNİTE	ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER
Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Birey ve Toplum	Bilimsellik
İpek Yolunda Türkler	Kültür ve Miras	Kültürel mirasa duyarlılık
Yeryüzünde Yaşam	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğal çevreye duyarlılık
Ülkemizin Kaynakları	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Sorumluluk
Elektronik Yüzyıl	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Çalışkanlık
Demokrasinin Serüveni	Güç Yönetim ve Toplum	Hak ve özgürlüklere saygı
Ülkemiz ve Dünya	Küresel Bağlantılar	Yardımseverlik

Tablo 4. Doğrudan verilecek değerlerin ünite, öğrenme alanı ve sınıflara dağılımı (7.sınıf)

ÜNİTE	ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞERLER
İletişim ve İnsan İlişkileri	Birey ve Toplum	Farklılıklara saygı
Türk Tarihinde Yolculuk	Kültür ve Miras	Estetik
Ülkemizde Nüfus	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Vatanseverlik
Ekonomi ve Sosyal Hayat	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Dürüstlük
Zaman İçinde Bilim	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Yaşayan Demokrasi	Güç Yönetim ve Toplum	Adil olma
Ülkeler Arası Köprüler	Küresel Bağlantılar	Barış

Sosyal Bilgiler dersi programında yer alan değerlerin dağılımına baktığımızda değerlerin bazıları, sınıfların değişmesine rağmen tekrar ettiğini bazılarının ise sadece o sınıfa bağlı olarak verildiğini görüyoruz. Buradaki önemli etken çocukların hazır bulunuşluk düzeyleri yani gelişim dönemleri ile birlikte bilişsel ve duyuşsal açıdan değerleri alabilecek düzeyde olmalarıdır. Programdaki değerler ve ünitelerle ilişkilendirilen doğrudan verilecek değerler eğitim öğretim yapılan hedef kitlenin ihtiyaçlarına göre değişebilir bu nedenle öğretmenler öğrencilerin içinde buldukları ortamı ve ihtiyaçları dikkate alarak değerler eğitimini zenginleştirebilir (Varol, 2013, s.31).

Gelişen ve değişen dünyada, görev ve sorumluluklarının bilincinde olan, vatani ve milleti için çalışmayı bir borç bilen bireylerin yetiştirilmesi ancak Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere etkili bir biçimde

kazandırılmasıyla gerçekleşmektedir. Bir toplumda, ilk ve ortaokullarda bulunan öğrencilerin programda yer alan değerleri içselleştirerek kazanması o toplumun geleceği açısından önemlidir (Topkaya, 2011, s.2).

İnsanı insan kılan özellikleri oluşturan değerler, günlük yaşamda karşılaşılan sorunlarla başa çıkılmasına yardımcı olan gücün ana kaynağıdır. Bu nedenle eğitim sistemimiz, bireylere değerlerimize uygun kararlar alma ve bunları eyleme dönüştürme yeterliliği kazandırmayı amaçlamaktadır. Eğitim sistemimizin görevi, sadece akademik anlamda bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek değil; aynı zamanda değerlerimizi benimseyen bireyler yetiştirmek ve bu bireylerin değerlerini, davranışlarını, günlük yaşamdaki alışkanlıklarını olumlu yönde etkileyebilmektir. Eğitim sisteminin amacı olan değerleri öğrencilere kazandırma işlevi, eğitim programı kapsamında yer alan öğretim programları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Eğitim sürecinin nihai amacı olan değerlerimiz, bütün öğretim programlarında yerini almıştır. Kök değerler olarak belirlenen bu değerlerimiz; adalet, dostluk, dürüstlük, saygı, sevgi, sabır, sorumluluk, yardımseverlik, öz denetim ve vatanseverliktir. Öğrenme ve öğretme sürecinde aktifleşen bu değerler ve alt değerlerle birlikte ele alınarak öğrencide hayat bulacaktır (MEB, 2018).

Yeni öğretim programlarının uygulanmasına 2018-2019 eğitim öğretim yılı ile birlikte geçilmesi, sonrasında yapılacak olan değerlendirmeler ışığında yeni güncellemeler yapılması ve bu sayede öğretim programlarının bilim, teknoloji ve sosyal ihtiyaçlara yani günün şartlarına uyum sağlaması beklenmektedir. Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler aşağıdaki gibidir (MEB, 2018);

1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

2.16. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, konuyla ilgili olarak yurt içinde yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Tural ve Gürgil (2012) tarafından yapılan çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Öğretmen adaylarının programdaki değerlere ilişkin görüşlerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen “Değer Ölçeği” ve ‘Kişisel Bilgi Formu’ kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Uşak Üniversitesi ile Kastamonu Üniversitelerinin Eğitim Fakülte-si Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 100 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre; öğretmen adaylarının görüşleri çerçevesinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında vatanseverlik, yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin programda oldukça iyi biçimde yer bulduğu vurgulanmaktadır.

Kurtdede Fidan'ın (2013) çalışmasında sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılması ile ilgili görüşlerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veriler odak grup görüşmeleri ile toplanmıştır. Örneklemde ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını ise, 2011-2012 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar merkez ilçeye bağlı ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 4. ve 5. sınıf öğrencilerini okutan sınıf öğretmenleri oluşturmuştur. Odak grup görüşmeleri 4'er kişiden oluşan 3 grupta gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminde farklı yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullandıkları ama en çok başvurdukları yaklaşımın, “telkin ve model olma” olduğu belirlenmiştir.

Tay, Durmaz ve Şanal (2013) tarafından yapılan çalışmada, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşlerini belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda toplam 297 öğrencinin görüşü alınmış ve elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgulara göre; öğrenciler, 18 farklı değer ile değeri tanımlamışlardır. Sevgi, saygı, aile, dostluk, para ve çalışkanlık en çok kullanılan değerler olurken, estetik, güvenilirlik, kültürel miras ve inanç en az kullanılan değerler olmuştur. Ayrıca ilköğretim 4, 5, 6 ve

7. sınıf öğrencilerinin sırasıyla en çok; saygı, sevgi, bilimsellik ve dostluk değerlerini ifade ettikleri görülmektedir.

Tay ve Yıldırım (2009) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrenci velilerinin Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerler konusundaki görüşlerinin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan Değer Eğitimi-I ve Değer Eğitimi-II anket formları ile elde edilmiştir. Araştırmanın çalışma evreni Kırşehir merkezdeki ilköğretim okullarından rastgele yolla seçilen iki ilköğretim okulunun dördüncü ve beşinci sınıfına devam eden öğrencilerin (öğrenci sayısı sıra ile 331 ve 326) velileridir. Elde edilen bulgulara göre ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrenci velileri öğretilmesi gerekli değerleri on dokuz farklı değer ile ifade etmişler, değerlerin öğretilme gerekçelerini başarılı olmak, toplumsallaşmak, demokratikleşmek, çocukların kendilerini geliştirmesi, öğretilmesinin gerekli olduğu ve barış şeklinde belirtmişlerdir. Öğrenci velileri; vatanseverlik, dürüstlük, aile birliğine önem verme, sorumluluk ve çalışkanlık değerlerini öncelikli olarak görmekteydiler.

Öztürk Demirbaş ve Çelikkaya (2012) tarafından yapılan çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerlere yönelik algısal farkındalıkları incelenmiştir. Araştırmada çalışma grubunu Ahi Evran Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 36'sı (%50,7) kız ve 35'i (%49,3) erkek olmak üzere 71 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırma, açık uçlu soruların yer aldığı yapılandırılmış görüşme formundan oluşan nitel bir çalışmadır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmış olup veriler Haziran 2011'de toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının öğretim programında yer alan değerlere ilişkin yaptıkları dereceleme sırasıyla bilimsellik, saygı, vatanseverlik, duyarlılık, yardımseverlik, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, estetik, adil olma, barış, hoşgörü, sevgi, misafirperverlik ve aile birliğine önem verme şeklinde belirtilmiştir.

Kolaç ve Karadağ (2012) çalışmasında Türkçe öğretmen adaylarının değer kavramına yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları ile ilgili görüşlerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini Adıyaman Üniversitesi Türkçe Eğitimi Programında öğrenim gören Türkçe öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmada tarama modeli kapsamında Türkçe öğretmen adaylarının "değer" kavramına

yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları açık uçlu anket yoluyla toplanan verilere dayalı olarak betimlenmeye çalışılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler, frekanslarla birlikte tablolar biçiminde sunularak öğretmen adaylarının görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda öğretmen adaylarının değer kavramını toplumun benimsemiş olduğu ölçütler, maddi manevi unsurlar, davranış ve kurallar bütünü, toplumda birleştirici ve düzenleyici kurallar ve ölçütler olarak ifade edildiği görülmüştür.

Balcı ve Yanpar Yelken'in (2010) çalışmasının amacı ilköğretim okulu öğretmenlerinin değer kavramına yükledikleri anlamları betimlemektir. Öğretmenlerin bu kavrama yükledikleri anlamları tespit edebilmek amacıyla Mersin merkez ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 214 sınıf ve branş öğretmeninden "Kendi düşüncelerinize göre değer nedir?" sorusunu yazılı olarak cevaplamaları istenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi aşamaları izlenerek değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre değer kavramı bir ölçüt olarak, birey ve toplum ilişkilerini düzenleyici unsur olarak, davranışlar bütünü olarak, maddi ve manevi unsurlar olarak ve kurallar bütünü olarak vurgulanmıştır.

Balcı ve Yanpar Yelken (2013) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim Sosyal Bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmenlerin görüşleri belirlenmiştir. Araştırma 2006-2007 eğitim öğretim yılında, Mersin'de, 24 okuldan 152 sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bulgulara göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler programında belirtilen değerlerin tümünü çok önemli ve önemli buldukları ve bu değerlerden "adil olma", "barış", "dürüstlük" ve "duygu ve düşüncelere saygı" değerlerinin ise önem derecesi açısından ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin etkili buldukları yöntemler sırasıyla örnek olay inceleme, model olma ve problem çözme olarak belirmiştir. Öğretmenlerin en etkili buldukları yöntemler incelendiğinde ise uygulama düzeyinde yapılan yöntemlere daha fazla yer verdikleri görülmektedir.

Arpacı (2013) tarafından yapılan çalışmada, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının değer kavramına yükledikleri anlamlar, değer sıralamaları, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değerlerin kazandırılması ile ilgili görüşlerinin tespit edilmesidir. Araştırmanın katılımcılarını, 2012-2013 eğitim öğretim yılında Din Kültürü

ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Programında öğrenime devam eden 4. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmada elde edilen veriler, değer sıralamaları, değer kavramının tanımı, Değerler eğitiminde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin işlevi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirileceği temaları altında yorumlanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. Bulgulara göre; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin yanıtları toplumu bir arada tutma ve toplum tarafından kabul görmeyi öne çıkaran değerlendirmeler olarak açıklanmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarına göre öğrencilere DKAB derslerinde öğrencilere kazandırılması gereken en önemli değer, adalet değeri olduğu belirlenmiştir.

Şahin ve Katılmış (2016) tarafından yapılan çalışma Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterliliklerini incelemek amacıyla yürütülmüştür. Araştırmada, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntemden (mixedmethod) yararlanılmıştır. Araştırma Ü1, Ü2, Ü3, Ü4, Ü5, Ü6 ve Ü7 üniversiteleri eğitim fakülteleri 4. sınıf Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ile yürütülmüştür. Çalışmada nicel veri toplama aracı olarak “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterlik Ölçeği” nitel veri toplama aracı olarak ise, “Değerler Eğitimi Görüşme Formu” kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler Dersinde verilmesi gereken değerleri öğretmen adaylarının %90,2’si öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğini belirtmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 4,3’ü de değerleri kazandırabilme açısından kendilerini kısmen yeterli gördüğünü belirtmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının %9,8’i ise değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandıramayacağını söylemiştir.

Kurtdede Fidan'ın (2016) çalışmasında ilkokullar, birey ve toplum için önemli olan ulusal ve evrensel değerlerin kazandırılmasında büyük bir rol oynayan bir aşamadır. İlkokulda bu değerlerin kazandırılmasında en büyük görev sınıf öğretmenlerine düşmektedir. Geleceğin öğretmenleri olacak sınıf öğretmeni adaylarının öğrencilere değerleri kazandırmak için sınıf içi ve dışı gerçekleştirebilecekleri etkinliklerin, kullanabilecekleri araç gereçlerin ve yaklaşımların neler olabileceğini keşfetmek amacıyla gerçekleştirilmiş bu araştırma tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubunu, bir devlet üniversitesinde eğitim fakültesi sınıf öğretmenliği anabilim dalı üçüncü ve dördüncü sınıfında öğrenim görmekte olan

131 öğretmen adayı oluşturmuştur. Analiz sonuçlarına yönelik elde edilen bulgularla; öğretmen adaylarının görüşlerine göre öğrencilere öncelikli olarak kazandırılması gereken değerlerin sırasıyla saygı, sevgi ve hoşgörü değeri olduğu vurgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci, uygulama süreci, verilerin toplanması ve verilerin analizi üzerinde durulacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerinin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı bu araştırmada, nitel araştırma yaklaşımına dayalı durum çalışması modeli kullanılacaktır.

Nitel veri, karmaşık durumları ortaya koymaya yönelik güçlü bir potansiyelle birlikte zengin ve bütüncül bir içerik sunmasıdır. Bu tür veriler, gerçeğe ilişkin ilk elden ve etkili betimlemeler sağlamaktadır (Miles ve Huberman, 1994/2016). Nitel analizin güçlü bir yönü de program birimlerine bütüncül olarak bakmasıdır. Bu durum, program sonuçları hakkında genel bilgiler elde edebilmek için bireylerden elde edilen verileri toplamaktan daha fazlasının yapıldığı anlamına gelir. Bir program, grup, kuruluş veya topluluk analiz birimi olduğu zaman, kullanılan nitel yöntemde gözlemler ve nitel tanımlamalar doğrudan o birime odaklanır. Bu durumlarda sadece bireysel kişiler değil, aynı zamanda programlar, kuruluşlar ve topluluklar da durum çalışması odağı olur(Patton, 2000/2014).

Durumlar çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilir. Bir birey, bir kurum, bir grup, bir ortam çalışılacak durumlara örnek oluşturabilir. Her iki yaklaşımda da amaç belirli bir duruma ilişkin sonuçlar ortaya koymaktır. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl

etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır. Ayrıca bir durumda meydana gelen değişimleri ve süreçleri anlamak önemli ise bu durumların uzun dönemli çalışması söz konusu olabilir. Durum çalışmalarında genellikle birden fazla veri toplama yöntemi işe koşulur; bu yolla zengin ve birbirini teyit edebilecek veri çeşitliliğine ulaşılmaya çalışılır. Durumlar birbirinden farklı olduğu için sonuçların genellenmesi söz konusu değildir. Ancak bir duruma ilişkin olarak elde edilen sonuçların benzer durumların anlaşılmasına yönelik örnekler ve deneyimler oluşturması beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.73).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim döneminde Elazığ Fırat Üniversitesi, Malatya İnönü Üniversitesi ve Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören Sosyal Bilgiler öğretmenliği 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken, amaçsal örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Amaçsal (amaçlı) örnekleme, olası olmayan seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır. Amaçsal örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanır. Belli ölçütleri karşılayan veya belli özelliklere sahip olan bir veya daha fazla özel durumlarda çalışılmak istenildiğine tercih edilir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013: 90).

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Üniversite ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Üniversite	Cinsiyet	Öğretmen Adayı
Fırat Üniversitesi	Kadın	11
	Erkek	9
İnönü Üniversitesi	Kadın	10
	Erkek	10
Muş Alparslan Üniversitesi	Kadın	8
	Erkek	12
Toplam	Kadın	29
	Erkek	31

3.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmada kullanılan veriler için öncelikle ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu bölümde veri toplama süreci ve veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

3.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerin toplanmasına kaynaklık eden teknik görüşmedir. Görüşmeler uygulama sürecine dönük olarak öğrenci görüşmesi yapılarak verilerin zenginleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi sağlanmıştır.

"Görüşme araştırma yürütülürken kullanılan anahtar bir veri toplama aracıdır. Görüşme görüşmecinin önceden hazırlanmış soruları sorduğu ve cevaplayıcı/görüşülen kişinin cevaplar verdiği amaçlı bir söyleşidir"(Kuş, 2009: 50). "Görüşme, en az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim sürecidir." Görüşme, aynı zamanda araştırmacının sorularına cevap ararken kullandığı bir veri toplama biçimidir. Görüşme, araştırmacıya bir soru veya bir konu ile ilgili yeterince bilgi sağlamaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009, s.161). Görüşme, kişilerle ilgili duygu, tutum, düşünce ve inançlara ait bilgileri elde etmede etkili bir tekniktir bu nedenle sosyal bilim araştırmalarında sık kullanılmaktadır.

"Hepimizin günlük hayatında görüşmeci ya da görüşülen olarak rol aldığı sayısız durum vardır. En azından bir işe kabul edilme aşamasında herkesin yaşadığı bir görüşme vardır" (Avcı, 2008, s.158-159). "Görüşmenin amacı diğer insanların bakış açılarına ulaşmaktır. Nitel mülakatlar diğer insanların bakış açılarının anlamlı, bilinebilir ve açığa çıkartılabilir olduğu varsayımı ile başlar. Mülakatları bir insanın zihninden neler geçtiğini çığa çıkarmak ve insanların hikâyelerini bir araya getirmek için yaparız" (Patton, 2000/2014).

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla öğretmen adayı ile görüşülmesi planlanmıştır. Görüşme formu hazırlanmadan önce araştırma konusu ile ilgili alan yazın taraması yapılmıştır. Bu formun hazırlanmasında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalında görev yapan üç öğretim üyesinin görüşleri dikkate alınarak görüşme formunda yer alacak sorular listesi oluşturulmuştur

ve daha sonra oluşturulan bu liste, şekillendirilerek görüşme formu hazır hale getirilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitime ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerini, düşüncelerini ve önerilerini tespit etmek amacıyla 10 adet açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır (Ek 1).

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, görüşme sırasında araştırmacıya katılımcının verdiği cevaplar doğrultusunda farklı sorular sorarak konuyu açma imkânı tanır.

Görüşme formu yöntemi, benzer konulara yönelmek yoluyla farklı insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır. Görüşmeci, görüşme esnasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir veya bazı konuların ayrıntısına girebilir. Araştırmacıya zaman esnekliği sağlar ve ayrıca belirli bir forma dayalı görüşme, farklı bireylerden daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi elde etmeyi de sağlar. Bu tür mülakatlarda, mülakat yapan kişi ana hatlarıyla bir yol haritasına sahiptir. Ancak cevaplayıcının ilgi ve bilgisine göre bu genel çerçevede farklı sorular sorarak konunun değişik boyutlarını da ortaya çıkarmaya çalışır (Avcı, 2008, s.160).

Öğretmen adaylarının kendilerini rahat hissedebilmeleri ve soruları rahat şekilde cevaplayabilmeleri için araştırmanın yapıldığı üniversitelerde görüşme için uygun mekânlar temin edilmiştir. Görüşmeler genellikle öğretmen adayları ile bireysel olarak yapıldığı için konuyla ilgili daha detaylı bilgi elde edilmiştir. Katılımcılara görüşmeye başlamadan önce sorular ile ilgili kısa bir açıklama yapılarak bilgi verilmiştir. Daha sonra katılımcılara görüşmenin sonuçlarının sadece araştırma kapsamında kullanılacağı ve bu sonuçların kesinlikle başka hiç kimse ile paylaşılmayacağı hususunda bilgilendirme yapılarak katılımcıların duyu ve düşüncelerini güven içinde yansıtmasını sağlamak çalışılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler güvenilirliği ve objektifliği sağlamak adına kayıt altına alınmıştır.

3.3.2. Araştırma Sürecinde Uygulanan İşlemler

Araştırma süreci başlamadan önce araştırmanın yapılacağı üniversiteler ve bu üniversitelerden araştırmanın rahat bir şekilde yapılacağı düşünülen öğretmen adayları belirlenmeye çalışılmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında Elazığ Fırat Üniversitesi,

Malatya İnönü Üniversitesi ve Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde öğrenim gören Sosyal Bilgiler öğretmenliği 4. sınıf öğrencileri seçilmiştir.

Görüşmeler 01.12.2017 tarihinde başlayıp, 10.03.2018 tarihinde sona ermiştir. Görüşmeler, öğretmen adaylarının kendileri rahat hissedebilecekleri ve sorulara samimi cevaplar verebilecekleri mekânlarda yürütülmüştür. Öğretmen adayları ile yürütülen görüşmeler yüz yüze yapılmıştır ve bu görüşmeler 10-15 dakika sürmüştür.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, “Sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır” (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s.22). “İçerik analizi tekniklerinin ortak paydası, çıkarsama-çıkartım (inference) esasına dayanmalarıdır. Hepsi de, mesajlarda gözlenen ve betimlenen öğelerden hareketle bir yorum getirme amacını taşırlar. Bu nedenle içerik analizi, objektiflik-sübjektiflik uçları arasında uzanan bir doğru üzerinde farklı noktalarda yer alan teknikler içermektedir. Çok biçimli ve çok işlevli bir görünüm taşıyan bu teknikler bütünü, araştırmacıların öznel yaratıcılıklarına da izin veren bir yapıdadır” (Bilgin, 2006, s.1). “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Bu amaçla toplanan verilerin önce kavramsallaştırılması, daha sonra da ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.73).

Araştırmanın verilerinin (görüşmeler) değerlendirilebilmesi için NVivo 12nitel veri analiz programından faydalanılmıştır. "NVivo nitel verileri analiz etmeye, yönetmeye ve şekillendirmeye yardım etmektedir. Modern görünümü kullanımı kolaylaştırmaktadır. NVivo veri tabanı ve dosyaları tek bir dosyada bir

arada saklayarak güvenliği sağlar araştırmacıya birçok dilde kullanma imkânı verir, takım araştırmaları için birleştirme fonksiyonuna sahiptir, araştırmacının verileri kolayca idare etmesine ve aramaları yönlendirmesine olanak sağlar. Dahası, kodları ve kategorileri grafiksel olarak gösterilebilir"(Creswell, 2013/2016). Görüşmelerden elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak analize uygun hale getirilmiştir. Görüşmedeki ifadelerin analizini kolaylaştırmak için kısa ve anlamlı semboller halinde kodlanmıştır. Analizler yapılırken, ilk önce kod listesi oluşturulmuş sonra bu kod listeleri kendi içerisinde tutarlı olacak biçiminde ayarlanmıştır. Daha sonra Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitime ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşleri hakkında öğretmen adaylarına sorulan her soru için ana kategori ve alt kategoriler tespit edilmiştir. Böylelikle kaç katılımcının aynı kavrama vurgu yaptığı ortaya konulmuştur.

Elde edilen kategoriler ve frekanslar değerleri modeller halinde sunulmuştur. Bu nitel verilerin nicelleştirilmesini ve kategorilerin daha fazla yoğunlaştığı alanların toplu bir şekilde gözler önüne serilmesini sağlar. Bu sayede araştırmaya ilişkin daha net ve kapsamlı bir görüntünün ortaya çıkması sağlanmış olur. Çözümlemelerin yapılmasının ardından, uygulamaların sonuçlarına ilişkin modeller çizilerek Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitime ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerinin benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur. Ortaya çıkan bulgular literatürden de faydalanmak suretiyle yorumlanmıştır.

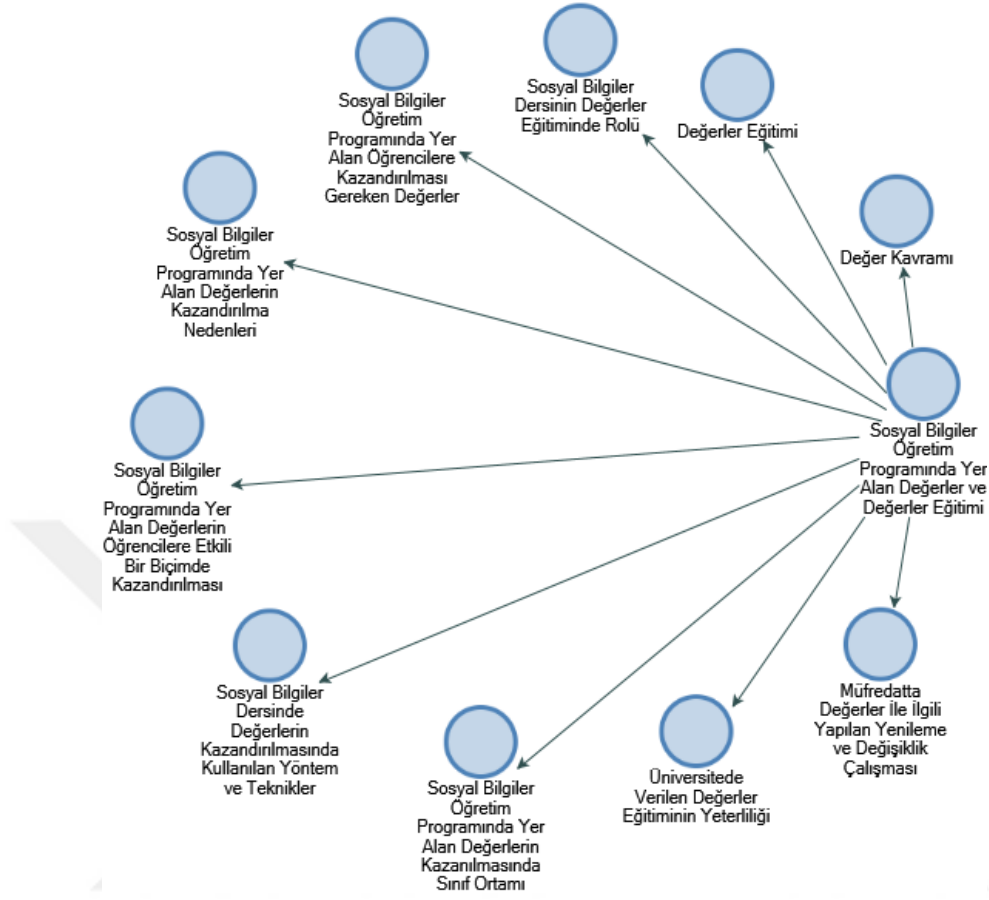
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR ve YORUM

Çalışmanın bu bölümünde, öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan görüşmelerin analizinden elde edilen verilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmanın verileri, NVivo 12 programı kullanılarak çözümlenmiştir. Çözümlemeler yapılırken, ilk önce kod listesi oluşturulmuş ve sonra bu kod listeleri kendi içerisinde tutarlı olacak biçimde ana kategori ve alt kategorilere bölünmüştür. Elde edilen kategoriler ve frekanslar değerleri modeller halinde sunulmuştur. Bu nitel verilerin nicelleştirilmesinin yanı sıra, kategorilerin daha fazla yoğunlaştığı alanlar gözler önüne serilir ve bu işlemler sayesinde uygulamalara ilişkin daha net ve kapsamlı bir görüntünün ortaya çıkması sağlanır. Çözümlemelerin yapılmasının ardından, uygulamaların sonuçlarına ilişkin modeller çizilerek Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerinin benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda benzerlik gösteren ifadeler araştırmacı tarafından belirlenen kategorilere yerleştirilerek çözümlene işlemi yapılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşlerine ilişkin çözümlemeler yapılarak bir kod listesi oluşturulmuştur. Bu kod listesi incelenerek görüşmelere ilişkin on ana kategori tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ve değerler eğitimine ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

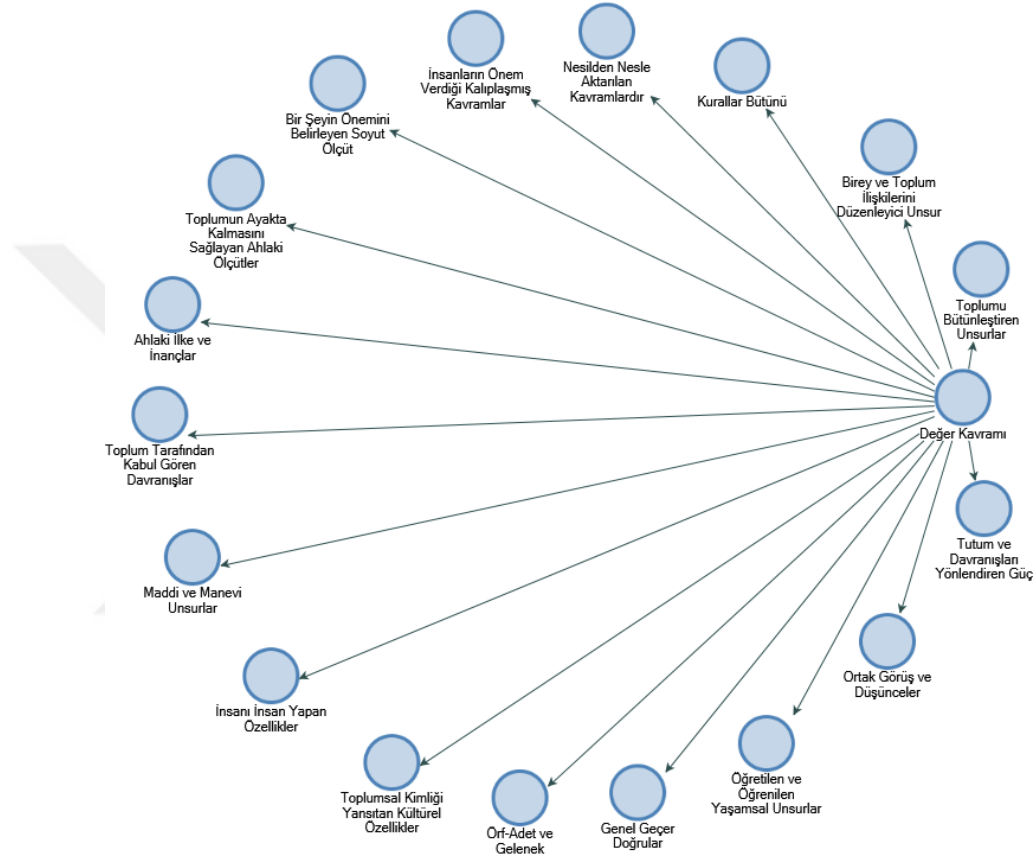

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere ve Değerler Eğitimine İlişkin Model

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ve değerler eğitimine ilişkin ana kategoriler; “değer kavramı”, “değerler eğitimi”, “Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde rolü”, “Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan öğrencilere kazandırılması gereken değerler”, “Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılma nedenleri”, “Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere etkili bir biçimde kazandırılması”, “Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan yöntem ve teknikler”, “Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazanılmasında sınıf ortamı”, “üniversitede verilen değerler eğitiminin yeterliliği” ve “müfredatta değerler ile ilgili yapılan yenileme ve değişiklik çalışması” olarak belirlenmiştir. Bu ana kategoriler de kendi içlerinde alt kategorilere ayrılmaktadırlar:

4.1.Değer Kavramına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “Sizce değer nedir?” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2. Değer Kavramına İlişkin Model

Değer kavramı, kategorisi ile bağlantılı farklı alt kategorilerin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “toplumu bütünleştiren unsurlar”, “birey ve toplum ilişkilerini düzenleyici unsur”, “kurallar bütünü”, “nesilden nesle aktarılan kavramlardır”, “insanların önem verdiği kalıplaşmış kavramlar”, “bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçüt”, “toplumun ayakta kalmasını sağlayan ahlaki ölçütler”, “ahlaki ilke ve inançlar”, “toplum tarafından kabul gören davranışlar”, “maddi ve manevi unsurlar”, “insanı insan yapan özellikler”, “toplumsal kimliği yansıtan kültürel özellikler”, “örf-adet ve gelenek”, “genel geçer doğrular”, “öğretilen ve öğrenilen yaşamsal unsurlar”, “ortak görüş ve düşünceler” ve “tutum ve davranışları yönlendiren

güç” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2’de yer alan kategoriler incelendiğinde yirmi yedi yükleme ile “toplumu bütünleştiren unsurlar” kategorisi öğretmen adayları tarafından en çok dile getirilen kategori olmuştur. Daha sonra yirmi dört yükleme ile “birey ve toplum ilişkilerini düzenleyici unsur” alt kategorisinin olduğu görülmektedir. Sonrasında bunu yirmi yükleme ile “kurallar bütünü”, on dokuz yükleme ile “nesilden nesle aktarılan kavramlardır”, on sekiz yükleme ile “insanların önem verdiği kalıplaşmış kavramlar”, on yedi yükleme ile “bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçüt” , on altı yükleme ile “toplumun ayakta kalmasını sağlayan ahlaki ölçütler” ve “ahlaki ilke ve inançlar”, on beş yükleme ile “toplum tarafından kabul gören davranışlar”, on üç yükleme ile “maddi ve manevi unsurlar”, on iki yükleme ile “insanı insan yapan özellikler”, on bir yükleme ile “toplumsal kimliği yansıtan kültürel özellikler”, dokuz yükleme ile “örf-adet ve gelenek”, sekiz yükleme ile “genel geçer doğrular”, yedi yükleme ile “öğretilen ve öğrenilen yaşamsal unsurlar” ve “ortak görüş ve düşünceler” takip etmektedir. Son olarak “tutum ve davranışları yönlendiren güç” kategorisine ise beş yükleme yapıldığı belirlenmiştir. Aşağıda, değer kavramına ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. Toplumu Bütünleştiren Unsurlar

Toplum, çok farklı grupları ve kültürel unsurları barındıran bir varlıktır. Toplumsal yapının öğeleri arasındaki uyum toplumsal bütünleşmedir. Toplumsal bütünleşmenin amacı; toplumun varlığını, birliğini, işleyişini ve devamını sürdürmektir. Toplumda var olan değerlerde bu toplumsal bütünleşmeyi sağlayan önemli bir unsurdur. Bu çalışmada değer kavramını öğretmen adaylarının neredeyse yarısı toplumu bütünleştiren unsurlar olarak tanımlamıştır. Öğretmen adaylarının görüşlerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır. Öğretmen adaylarından biri,

Ö.A. (5) “*Bence değer toplumu bir arada tutan bütünleyici olan unsurlardır.*” cümlesiyle ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (11) “Değer bir toplumun varlığının sürdürülmesini sağlayan ve toplumu bütünleştiren şeyler olabilir.” cümlesiyle açıklamıştır. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (20) “Değerlerin olmadığı bir toplumda, toplumsallıktan bahsedemeyiz yani huzur olmaz, düzen olmaz bu yüzden değerler önemlidir yani toplumu bir arada tutan ve bütünleştiren kavramlardır.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (25) “Bir toplumda bulunan bireylerin ve toplumun birliğini, bütünlüğünü sağlayan ve koruyan unsurlar diyebilirim.” cümlesiyle ifade etmiştir.

b. Birey ve Toplum İlişkilerini Düzenleyici Unsur

Toplum bireylerin bir araya gelmesiyle oluşur. Bireyin toplumla uyumlu hareket etmesi gerekir. Toplumda insanların bir düzen için de yaşaması için bir takım kurallara ihtiyaç vardır. Değerler birey ve toplum arasındaki ilişkiyi düzenleyen yazısız kurallar içinde barındırır. Böyle olduğunu düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Öğretmen adaylarından biri,

Ö.A. (13) “Bireylerin toplum içinde var ettiği ve toplumun düzenini sağlayan öğeler bütünüdür ve insanlar arasındaki ilişkiyi sağlayan kavramlardır.” cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (6) “Değer dediğimiz zaman aklıma toplum tarafından belirlenen kurallar ve toplumu oluşturan ve düzenleyen kavramlar geliyor.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (16) “Bence değer, toplumdaki kuralları yönlendiren ve bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen ve bağlılıklarını arttıran unsurlardır.” cümlesiyle ifade etmiştir.

c. Toplum Tarafından Kabul Gören Davranışlar

Toplumsal davranış geçmişte meydana gelmiş, şu anda meydana gelen ya da gelecekte meydana gelmesi olası davranışlardır. Değer kavramını da öğretmen adayların

bazıları toplumun kabul gördüğü benimsediği davranışlar olarak tanımlamıştır. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (22) “Değerler toplum tarafından benimsenen ve toplumun kötü olarak karşılamayacağı davranışlardır diyebilirim.” cümlesiyle ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (27) “Değerler bir toplumun doğru olarak kabul gördüğü yani içselleştirdiği davranışların tümüdür.” cümlesiyle görüşlerini belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (30) “Değer, bireyi yönlendiren ve onların olumlu davranışlarda bulunmasına yardımcı olan toplum tarafından belirlenen ve benimsetilen davranışlardır bence.” cümlesiyle açıklamıştır.

ç. Maddi ve Manevi Unsurlar

Değer kavramını öğretmen adaylarının bir kısmı, toplum tarafından benimsenmiş maddi ve manevi anlam taşıyan unsurlar olarak açıklamıştır. Böyle düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (9) “Değer bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi öğelerin tümüdür.” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (19) “Aslında değer, maddi manevi düşündüğümüz her şeydir.” cümlesiyle belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini;

Ö.A. (51) “Topluma ve kişilere göre değişen maddi ve manevi unsurlardır bence.” cümlesiyle açıklamıştır.

d. Toplumun Ayakta Kalmasını Sağlayan Ahlaki Ölçütler

Değer kavramını öğretmen adayları toplumu ayakta tutan ahlaki ölçütler olarak tanımlamıştır. Böyle düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A.(60) “Değer, bir toplumu ayakta tutan ve o toplumu güçlendiren ve toplumun doğru olarak kabul ettiği düşünceler ve ahlaki ölçülerdir diyebilirim.”

Cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (44) “Benim için değer bir toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilmiş milli duyguları temel ahlaki ilkelerdir yani değerler bir milletin ayakta durabilmesi için sağlanan ahlaki ölçülerdir bence.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (23) “Değerlerimiz milli birlik ve beraberlik içinde yaşamamızı sağlayan ve toplumumuzun bir arada ve huzur içinde yaşamasına yardımcı olan ülkemizi ayakta tutan ahlak kurallarıdır diyebiliriz.” cümlesiyle açıklamıştır.

4.2. Değerler Eğitime İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “Değerler eğitimi nedir?” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 3. Değerler Eğitime İlişkin Model

Değerler eğitimi, kategorisi ile bağlantılı farklı alt kategorilerin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “okulda planlı ve sistemli verilen eğitim”, “ailede eğitim”, “yaşamın sonuna kadar devam eden bir süreç”, “programda belirtilen değerleri öğrencilere kazandırma”, “ideal bir bireyin yetiştirilmesi”, “değerleri davranışa dönüştüren bireyler yetiştirme” ve “duyarlı bireyler yetiştirme”, “geçmişin geleceğe aktarılması” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 3’te yer alan kategoriler incelendiğinde otuz yükleme ile “okulda planlı ve sistemli verilen eğitim” kategorisi öğretmen adayları tarafından en çok dile getirilen

kategori olmuştur. Daha sonra yirmi sekiz yükleme ile “ailede eğitim” alt kategorisinin olduğu görülmektedir. Sonrasında bunu yirmi dört yükleme ile “yaşamın sonuna kadar devam eden bir süreç”, yirmi bir yükleme ile “programda belirtilen değerleri öğrencilere kazandırma”, on altı yükleme ile “ideal bir bireyin yetiştirilmesi”, on üç yükleme ile “değerleri davranışa dönüştüren bireyler yetişme” ve on iki yükleme ile “duyarlı bireyler yetiştirme” takip etmektedir. Son olarak “geçmişin geleceğe aktarılması” kategorisine ise sekiz yükleme yapıldığı belirlenmiştir. Aşağıda, değerler eğitimine ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. Okulda Planlı ve Sistemli Verilen Eğitim

Değer eğitimini öğretmen adayları, değerlerin farkında olan, kişilik sahibi bireyler yetiştirmek amacıyla okullarda verilen ve değişik biçimlerde öğretilen planlı ve sistemli bir eğitim olarak tanımlamıştır. Böyle düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (37) *“Değerler eğitimi de öğrencilere kazandırılacak şeylerdir. Misal anlama, dinleme, iletişim bunların hepsi değerler arasındadır ve planlı bir şekilde okullarda değerler eğitimi olarak verilebilecek şeylerdir.”*cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (49) *“Daha çok insanların yaşantılarıyla gelen geçmişten günümüze kadar getirdikleri yansıttıklarını bir okul çatısı altında formal yollarla öğretilmesidir.”*cümlesiyle açıklamıştır. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (52) *“Değer eğitimi bence okul içinde dışında verilen görgü kuralları ahlak biçimidir. Değer her zaman hayatın içinden de alınır. Okulda hayatın bir parçası olduğu için bu değerler eğitimi okulda planlı olduğu için daha çok etkilidir.”* şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (38) *“Bence değerler eğitimi okulda öğrencilere bir konu hakkında değeri anlatmaktır bu değerleri eğitim yoluyla öğrencilere aşlamaktır değerler eğitimi sadece okulda yapılmaz ancak okullar kalıcılığı sağlamak adına daha verimlidir çünkü okullarda daha planlı yapılmaktadır.”* cümlesiyle açıklamıştır.

b. Ailede Eğitim

Değer eğitimini öğretmen adayları, küçük yaşlardan itibaren ailede başlayan ve çocuğa değerlerin ve davranışların kazandırılmasında önemli rol oynayan aile içi bir eğitim olarak tanımlamıştır. Böyle düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (8) *“Bence değerler eğitimi oldukça önemli çünkü insanı yetiştirmek için temel kurallardır diyebilirim. Yani biz aslında çocukları yetiştireceğiz ama aile çok önemli burada, sonuçta çocuklar aileden bazı değerleri alıyor ve okulda da bu değerler pekiştiriliyor zaten.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (14) *“Değerler eğitiminin yani bunun ilk olarak okulda verilebileceğini düşünmüyorum açıkçası. Bu insanın çocukluğundan itibaren aileden almış olduğu bir eğitimidir bence yani bir nevi kültürüdür.”* şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (37) *“Değerler eğitimi sadece okulda verilmez. İnsanlar günlük hayatta da değerler eğitimi alabiliyor.Örneğin değer eğitimi aileden başlıyor. Annenin çocuğuna büyüğüne saygılı ol evladım demesi bu bir değer eğitimidir.Yere çöp atmamasını öğretmesi bu bir değer eğitimidir.Çevreyi temiz tut demesi bu bir değer eğitimidir.Biz değer eğitimini sadece okullarda verilmiş olarak görmemeliyiz.Okullarda da veriliyor ama ilkin ailede başlar.”* cümlesiyle açıklamıştır.

c. Programda Belirtilen Değerleri Öğrencilere Kazandırma

Değer kavramını öğretmen adayları toplumu ayakta tutan ahlaki ölçütler olarak tanımlamıştır. Böyle düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

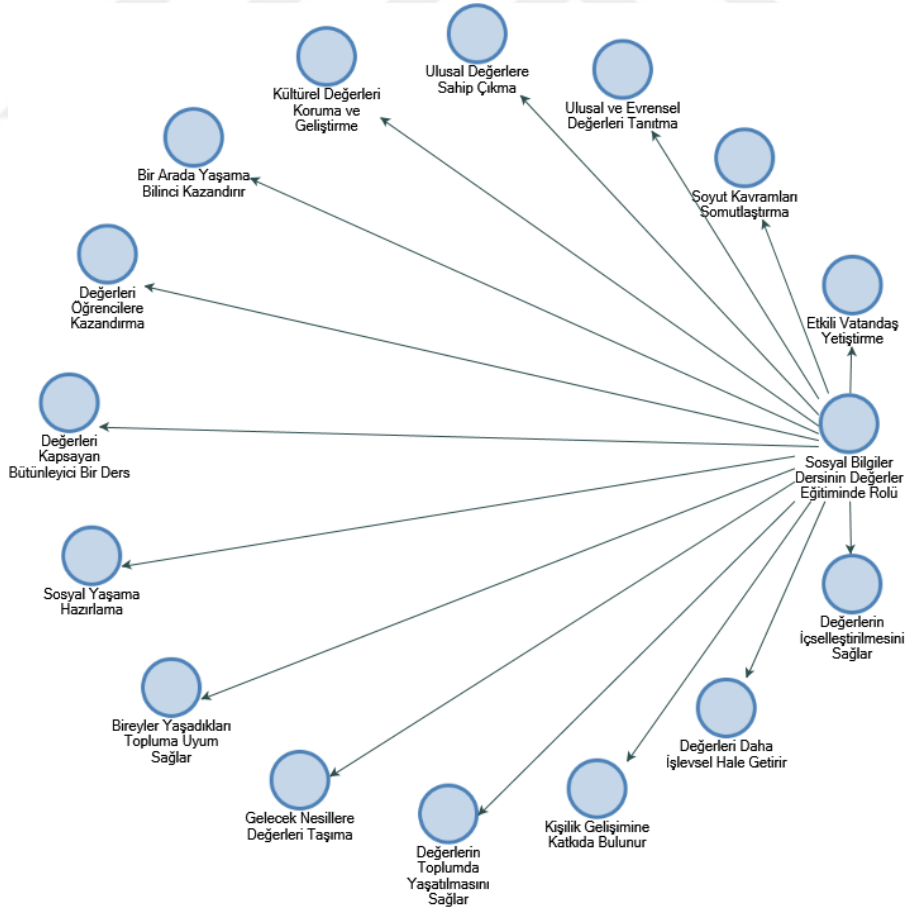
Ö.A. (1) *“Çocuklara ilk ve ortaokullarda öğretmenler aracılığıyla verilir aslında, öğretmenler programdaki değerlere önem verdiği sürece öğrencilere değerler kazandırılabilir.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (9) “Bana göre değerler eğitimi var olan değerlerin eğitim programları dâhilinde öğrencilere aktarılması ya da kazandırılmasıdır.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (2) “Değerler eğitimi okullarda verili ama bunlar öğretim programları aracılığı ile öğrenciye kazandırılmaya çalışılır çünkü programdaki değerler öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine uygun olarak hazırlanır.” cümlesiyle açıklamıştır.

4.3. Sosyal Bilgiler Dersinin Değerler Eğitiminde Rolüne İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitiminde nasıl bir rol üstlenmiştir?” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4. Sosyal Bilgiler Dersinin Değerler Eğitiminde Rolüne İlişkin Model

Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde rolü, kategorisi ile bağlantılı birçok farklı alt kategorinin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “etkili vatandaş yetiştirme”, “soyut kavramları somutlaştırma”, “ulusal ve evrensel değerleri tanıtmaya”, “ulusal değerlere sahip çıkma”, “kültürel değerleri koruma ve geliştirme”, “bir arada yaşama bilinci kazandırır” , “değerleri öğrencilere kazandırma”, “değerleri kapsayan bütünlüğü bir ders”, “sosyal yaşama hazırlama”, “bireyler yaşadıkları topluma uyum sağlar”, “gelecek nesillere değerleri taşıma”, “değerlerin toplumda yaşatılmasını sağlar”, “kişilik gelişimine katkıda bulunur”, “değerleri daha işlevsel hale getirir” ve “değerlerin içselleştirilmesini sağlar” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 4’te yer alan kategoriler incelendiğinde yirmi dört yükleme ile “etkili vatandaş yetiştirme” kategorisi en çok dile getirilen kategoridir. Daha sonra on dokuz yükleme ile “soyut kavramları somutlaştırma”, on yedi yükleme ile “ulusal ve evrensel değerleri tanıtmaya”, on beş yükleme ile “ulusal değerlere sahip çıkma” ve “kültürel değerleri koruma ve geliştirme”, on dört yükleme ile “bir arada yaşama bilinci kazandırır”, “değerleri öğrencilere kazandırma” ve “değerleri kapsayan bütünlüğü bir ders”, on üç yükleme ile “sosyal yaşama hazırlama”, on yükleme ile “maddi bireyler yaşadıkları topluma uyum sağlar”, dokuz yükleme ile “gelecek nesillere değerleri taşıma” ve “değerlerin toplumda yaşatılmasını sağlar”, yedi yükleme ile “kişilik gelişimine katkıda bulunur”, altı yükleme ile “değerleri daha işlevsel hale getirir” ve beş yükleme ile “değerlerin içselleştirilmesini sağlar” takip etmektedir. Aşağıda, Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde rolüne ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. Etkili Vatandaş Yetiştirme

Sosyal Bilgiler dersinin amacı etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Sosyal bilgiler dersinin değerler eğitimindeki rolü, sorumlu ve etkili vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, programda yer alan değerlerin öğrenciye aktarılması olarak tanımlanabilir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (3) “*Sosyal Bilgilerin amacı etkili vatandaş yetiştirmektir bu amacı gerçekleştirebilecek en önemli derslerden biridir Sosyal Bilgiler çünkü bu derste ki değerler bu amacı gerçekleştirmemize yardımcı olur.*” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (40) “*Zaten bu dersin amacı etkili bir vatandaş yetiştirmek, bayrağına, vatanına sahip çıkabilen bunun bilincinde olan vatandaşlar yetiştirebilmektir, değerlerde zaten burada devreye giriyor biz bunların değerlerin hepsini Sosyal Bilgiler dersi adı altında öğrenciye aktarıyoruz.*” cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (39) “*Bence Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde vatandaşlık bilinci adı altında rol üstlenerek dersin amacına uygun hedefleri kazandırmayı üstlenmiştir.*” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (33) “*Sosyal Bilgiler değer eğitiminde önemli bir derstir çünkü Sosyal Bilgilerin ele aldığı dersler vatandaşlık olsun coğrafya olsun bunların hepsi toplumla ilgili derslerdir yine toplumun bir arada olması için en önemli husus öğrenciye aktarılabilir düşünce ve değerleri, etkin vatandaş yetiştirmek ve haklarımızı öğrenmek açısından önemli olduğu için değerler de büyük önem taşır.*” cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (34) F. “*Aslında bu toplu düzelecekse Sosyal Bilgiler dersi sayesinde düzeltilebilir; çünkü Sosyal Bilgiler dersi birçok değeri kapsayan toplumsal yaşamı içeren birçok kapsamı olan bir derstir maalesef günümüzde bu önemli olduğu düşünülmüyor ama Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi verilirken vatandaşlık değeri aşılanabilir bu sayede etkin vatandaşlar yetiştirilebilir.*” şeklinde belirtmiştir.

b. Ulusal ve Evrensel Değerleri Tanıtma

Toplumun varlığını oluşturan ulusal ve evrensel değerleri bireylerin fark etmesini sağlamak ve bu değerleri bireylere kazandırmak adına Sosyal Bilgiler dersi değer eğitiminde önemlidir. Sosyal Bilgilerin ulusal ve evrensel değerleri tanıttığını düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (10) “*Biz öğretmen adayı olarak Sosyal Bilgiler dersinde sadece tarih coğrafya ve vatandaşlık eğitimi dışında toplumsal değerlerimizi de anlatmakla*

yükümlüyüz çünkü Sosyal Bilgiler toplumsal sorunları da konu alıyor o yüzden sadece toplumsal değerleri değil ve evrensel değerleri de çocuğa kazandırmamızda Sosyal Bilgiler dersi önemlidir.” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (41) “Bana göre Sosyal Bilgiler değerler eğitiminde diğer derslere göre daha önemlidir. Genelde toplumsal konuları işlediği için bu konularla ilgili değerleri öğrenciye kazandırır zaten kazandırdığı bu değerler de toplumumuzun genel değerleridir bence.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (58) “Sosyal Bilgiler dersi toplumu gündelik hayata adapte etme noktasında en büyük yardımı sunan derstir. Bu dersin amacı bireyi toplumun sahip olduğu değerleri öğretip tanıtmaktır.” cümlesiyle açıklamıştır.

c. Kültürel Değerleri Koruma ve Geliştirme

Sosyal Bilgiler dersi kültürel değerleri korumak ve geliştirmek adına önemli bir derstir. Sosyal Bilgiler dersinde verilen değerler eğitimi ülkenin geleceği açısından önem taşır çünkü kültürel değerlere sahip bireyler bu değerleri koruyarak ülkenin gelişimine katkıda bulunabilmektedir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (28) “Sosyal Bilgiler dersi değerlerimizi öğrencilere aktararak kültürel değerlerin devamlılığını sağlar ve bu da değerlerin toplumda yaşatılması demektir.” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (7) “Sosyal bilgiler dersi tarihimizi, kültürümüzü, geçmişimizi öğreten bir ders olduğu için geçmişten bir şeyler buluyorsun ve öğrencileri geleceğe yönlendiriyorsunuz hani bunun içinde çocuğun geçmişteki değerleri bilmesi gerek. Çocuk diğer dersler de geçmişi ile bugünü kıyaslayamaz değerleri bilemez ama Sosyal Bilgiler dersinde geçmişini öğrendiği için kültürünü korumasını sağlar bu açıda Sosyal Bilgilerde değer eğitimi önemlidir diye düşünüyorum.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (12) “Sosyal Bilgiler aslında var olan toplumun kültürünü inançlarını bireylere tanıtan ve onu korumayı amaçlayan değerler bütünü bir ders niteliğinde, rol oynar.” cümlesiyle açıklamıştır.

4.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan, öğrencilere kazandırılması gereken değerler sizce nelerdir?” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Öğrencilere Kazandırılması Gereken Değerlere İlişkin Model

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan öğrencilere kazandırılması gereken değerler, kategorisi ile bağlantılı birçok farklı alt kategorinin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “vatanseverlik”, “saygı”, “sevgi”, “adalet”, “eşitlik”, “sorumluluk”, “bağımsızlık”, “çalışkanlık”, “özgürlük”, “yardımseverlik”, “barış”, “aile birliğine önem verme”, “bilimsellik”, “dürüstlük”, “duyarlılık”, “estetik”, “dayanışma” ve “tasarruf” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 5’de yer alan kategoriler incelendiğinde otuz sekiz yükleme ile “vatanseverlik” kategorisi en çok dile getirilen kategoridir. Daha sonra otuz beş yükleme ile “saygı”, otuz üç yükleme ile “sevgi”, yirmi iki yükleme ile “adalet”, yirmi yükleme ile “eşitlik”, on dokuz yükleme ile “sorumluluk”, on sekiz yükleme ile “bağımsızlık” ve “çalışkanlık”, on yedi yükleme ile “özgürlük” ve “yardımseverlik”, on dört yükleme ile “barış”, on bir yükleme ile “aile birliğine önem verme”, dokuz yükleme ile “bilimsellik” ve “dürüstlük”, yedi yükleme ile “duyarlılık”, altı yükleme ile “estetik”, beş yükleme ile “dayanışma” ve dört yükleme ile “tasarruf” takip etmektedir. Aşağıda, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan öğrencilere kazandırılması gereken değerlere ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. Vatanseverlik

Sosyal Bilgiler dersinde vatanseverlik değeri en önemli değerlerimizden biri olmakla birlikte bir ulusun var olabilmesini sağlaması açısından önemlidir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (35) *“Vatanseverliktir; bana göre çünkü “Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır, toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır” demiş şair bu nedenle vatan sevgisi benim için her şeyin üstündedir.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (43) *“İnsanın vatani yoksa insan yaşamını sürdüreceği bir toplum bulamaz o nedenle vatanseverlik değeri önemli benim için”* şeklinde belirtmiştir.

b. Saygı

Saygı karşıt düşünce veya insanların var olduğunu kabul etmek, farklı görüşlere değer vermektir. Saygı Sosyal Bilgiler programında yer alan bir toplumun huzuru ve düzeni için gerekli olan değerlerimizden biridir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (24) “*Kendisine saygı duymayan başkasına saygı duyamaz bu yüzden saygı değeri benim için önde gelir.*” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (28) “*Saygı önemlidir çünkü büyüklerimize, insanlara ya da farklılıklarımıza saygı duymuyorsak sıkıntı var demektir.*” cümlesiyle açıklamıştır.

c. Sevgi

Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması hedeflenen en önemli değerlerden biri sevgidir çünkü sevgi inanmaktır, paylaşmaktır kısacası sevgi hayattır, bu değer bireyin içinde yaşadığı toplumu, kültürü, insanları sevmesini sağlaması açısından Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere kazandırılması beklenen önemli bir değerdir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (35) “*Bir insanda sevgi duygusunun olması gerekir.*” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (45) “*Sevmek önemlidir, sevgi yoksa hiçbir şey yoktur*” cümlesiyle açıklamıştır.

ç. Bağımsızlık

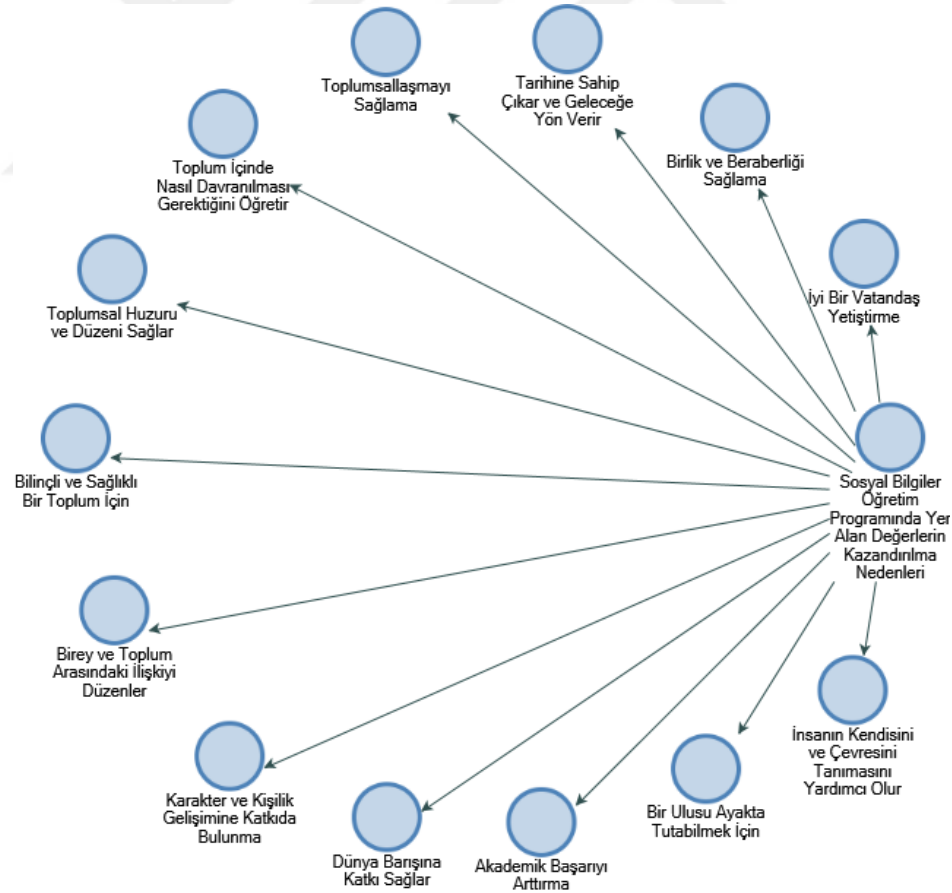
Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan bağımsızlık değeri bir milletin veya ulusun millet iradesince yönetilmesidir. Bu nedenle bağımsızlık değerinin öğrencilere kazandırılması açısından Sosyal Bilgiler önemli bir derstir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (53) “Her anlamda bağımsız olmak gerekir diye düşünüyorum.” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (25) “Bağımsızlık bir toplum için önemli değerlerimizden biridir bence” cümlesiyle açıklamıştır.

4.5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılma Nedenlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler sizce öğrencilere neden kazandırılmalıdır?” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazandırılma Nedenlerine İlişkin Model

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılma nedenleri, kategorisi ile bağlantılı farklı alt kategorilerin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “iyi bir vatandaş yetiştirme”, “birlik ve beraberliği sağlama”, “tarihine sahip çıkar ve geleceğe yön verir”, “toplumsallaşmayı sağlama”, “toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini öğretir”, “toplumsal huzuru ve düzeni sağlar” , “bilinçli ve sağlıklı bir toplum için”, “birey ve toplum arasındaki ilişkiyi düzenler”, “karakter ve kişilik gelişimine katkıda bulunma”, “dünya barışına katkı sağlar”, “akademik başarıyı arttırma”, “bir ulusu ayakta tutabilmek için” ve “insanın kendisini ve çevresini tanımasını yardımcı olur” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 6’da yer alan kategoriler incelendiğinde otuz dört yükleme ile “iyi bir vatandaş yetiştirme” kategorisi öğretmen adayları tarafından en çok dile getirilen kategori olmuştur. Daha sonra yirmi dört yükleme ile “birlik ve beraberliği sağlama” alt kategorisinin olduğu görülmektedir. Sonrasında bunu on dokuz yükleme ile “tarihine sahip çıkar ve geleceğe yön verir”, on sekiz yükleme ile “toplumsallaşmayı sağlama”, on altı yükleme ile “toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini öğretir”, on beş yükleme ile “toplumsal huzuru ve düzeni sağlar” ve “bilinçli ve sağlıklı bir toplum için”, on dört yükleme ile “birey ve toplum arasındaki ilişkiyi düzenler”, on bir yükleme ile “karakter ve kişilik gelişimine katkıda bulunma”, on yükleme ile “dünya barışına katkı sağlar”, dokuz yükleme ile “akademik başarıyı arttırma”, sekiz yükleme ile “bir ulusu ayakta tutabilmek için” ve “insanın kendisini ve çevresini tanımasını yardımcı olur” takip etmektedir. Aşağıda, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılma nedenlerine ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. İyi Bir Vatandaş Yetiştirme

Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından biri olan iyi insan, etkili vatandaş ve toplumun huzuruna katkı sağlayan sağlıklı bireyler yetiştirmek için programda yer alan değerlerin öğrencilere kazandırılması gerekmektedir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (21) “*Bu değerler toplumda iyi bir insan toplumu iç içe ve topluma uygun ahlaklı ve toplumun statüsüne uygun kişiler olması için kazandırılır.*” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (46) “*Topluma yararlı bireyler, iyi insan ve etkili bir vatandaş yetiştirmek istiyorsak bu değerleri öğrencilerimize kazandırmalıyız.*” cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (4) “*Bizim amacımız geleceğe güzel öğrenciler, iyi insanlar yetiştirmek olduğu için gereklidir hani en basitinden bir öğrenci vatanını sevmiyorsa bayrağı sevmiyorsa o insan aslında bu vatan için bu ülke için yapacağı şeyler kısıtlıdır.*” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (26) “*İyi insan olması hayata dair olumlu bakabilmesi için gerekli çünkü hayatı daha iyi anlamak için iyi olmak gerekiyor kötü olursan hayattan bir verim alamazsın yeni neslin daha iyi gelmesi için vatana millete daha hayırlı olması için iyi olması gerekir.*” cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (44) “*Bu değerler bir topluma fayda sağlayan, iyi, uyumlu ve çalışkan vatandaşlar yetiştirilmesini sağlar.*” şeklinde belirtmiştir.

b. Tarihine Sahip Çıkar ve Geleceğe Yön Verir

Bir toplumun, devamlılığını sağlaması ve varlığını koruyabilmesi için geçmişine, kültürüne ve tarihine sahip çıkması gerekmektedir bu da ancak programda yer alan değerlerin kazanılmasıyla gerçekleşmektedir ve bu değerleri kazanan bireyler gelecekte şekillendirebilmektedir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (57) “*Değerler, milli birlik bilinci, tarih bilinci kazanmak için ve bunların farkında olmak için gerekli yani bu bilince sahip olacaksın ki daha sonra toplumda kendi anayasal sorumluluklarının farkında olup bunlara uygun olarak hareket etme oy kullanma askerlik mevzusu vesaire bunlara sahip çıkabileceğin.*” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (32) “*Bu değerlerin gerekli olduğunu düşünüyorum çünkü insan ülkesine, ailesine karşı yapması gereken üstüne düşen şeylerin farkına varıyor bu yüzden gerekli.*”

Mesela; milli bayramlar, dini bayramlar, dğünler gibi kültürünü tarihini yansıtan şeylere sahip çıkar ve toplumun geleceğini şekillendirir yani ben böyle düşünüyorum.” şeklinde belirtmiştir.

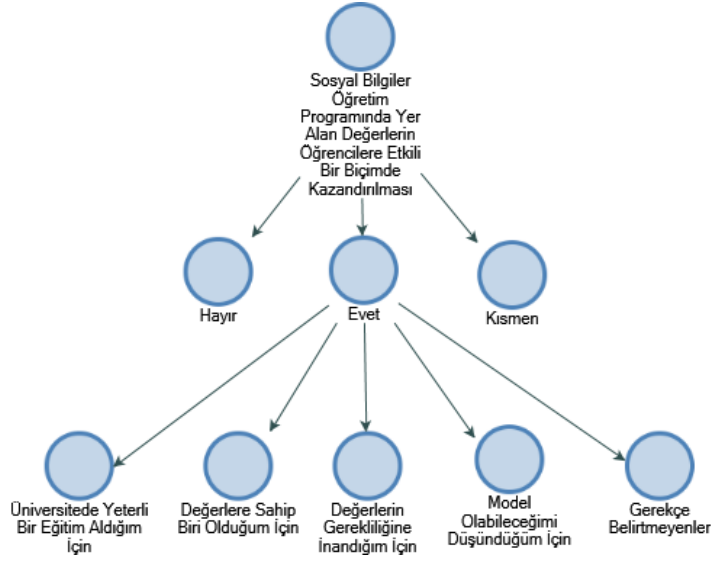
c. Toplumsallaşmayı Sağlama

Bir toplumda insan davranışlarına değerler yön verir toplumda bir takım roller edinmesini sağlar. Toplumsallaşma adına bireyde kişilik oluşumuna yardımcı olur. Aslında toplumsallaşma birey ve toplum arasındaki bağıdır. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (36) *“Değerler eğitiminin amacı zaten toplumsallaştırmadır. Toplumsal yaşamında belirli kuralları ve gerekleri vardır bu yüzden öğrencileri bu toplumun istediği belirli değerler doğrultusunda yetiştirmemiz gerekiyor zaten amacımız da bu.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir.

4.6. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğrencilere Etkili Bir Biçimde Kazandırılmasına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının *“Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğinizi düşünüyor musunuz? Neden böyle düşünüyorsunuz?”* sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 7. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğrencilere Etkili Bir Biçimde Kazandırılmasına İlişkin Model

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere etkili bir biçimde kazandırılması, kategorisi ile bağlantılı farklı üç alt kategorinin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “evet”, “hayır” ve “kısmen” olarak sıralanabilir.

Evet, alt kategorisi de kendi içerisinde beş alt kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Bu alt kategoriler “üniversitede yeterli bir eğitim aldığım için”, “değerlere sahip biri olduğum için”, “değerlerin gerekliliğine inandığım için”, “model olabileceğimi düşündüğüm için”, ve “gerekçe belirtmeyenler” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 7’de yer alan kategoriler incelendiğinde en çok kırk iki yükleme ile “evet” kategorisi öğretmen adayları tarafından dile getirilen kategori olmuştur. Buna göre öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceklerini ifade ettikleri görülmüştür. Daha sonra on yükleme ile “hayır” ve sekiz yükleme ile “kısmen” alt kategorilerin geldiği görülmektedir.

Evet, alt kategorisi incelendiğinde yirmi yedi yükleme ile “üniversitede yeterli bir eğitim aldığım için” kategorisi öğretmen adayları tarafından en çok dile getirilen kategori olmuştur. Daha sonra yirmi üç yükleme ile “değerlere sahip biri olduğum için” alt kategorisinin olduğu görülmektedir. Sonrasında bunu on beş yükleme ile “değerlerin gerekliliğine inandığım için”, on yükleme ile “model olabileceğimi düşündüğüm için”

ve dokuz yükleme ile “gerekçe belirtmeyenler” takip etmektedir. Aşağıda, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere etkili bir biçimde kazandırılmasına ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. Evet

Bu çalışmada öğretmen adaylarının yarıdan fazlası Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğini düşündüğünü ifade belirtmiştir. Öğretmen adayları böyle düşünmelerinin gerekçeleri olarak ta üniversitede yeterli bir eğitim aldığını, değerlere sahip biri olduğunu, değerlerin gerekliliğine inandığını ve model olabileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının görüşlerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır. Öğretmen adaylarından biri,

Ö.A. (57) *“Aktarabileceğimi düşünüyorum; çünkü ben bu değerlerle büyüdüm ve kendimde var olduğunu düşünüyorum. Bu değerlerin çoğunu da hayatımda uyguluyorum.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı ise,

Ö.A. (47) *“Etkili bir biçimde kazandırabileceğimi düşünüyorum. Bu konuda eğer model olabilirim ki olabileceğimi biliyorum bu şekilde Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri öğrencilere kazandırırım..”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (5) *“Değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğimi düşünüyorum; çünkü üniversitemde yeterli eğitim aldığımı düşünüyorum. Ayrıca alanıma hâkim olduğuma inanıyorum.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı ise,

Ö.A. (42) *“Evet düşünüyorum çünkü 4 yıllık lisans eğitimimizi neredeyse tamamlıyoruz çok az bir süre kaldı bitirmemize gerek okulda gördüğümüz dersler gerek eğitim dersleri ve staj okulumuzda aldığımız eğitim bizi bu değerleri öğrencilere aktarmak için yeterli bir hale getiriyor.”* şeklinde belirtmiştir.

b. Hayır

Öğretmen adaylarının bazıları Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğini düşünmediklerini ifade

etmişlerdir. Öğretmen adayları böyle düşünmelerinin gerekçeleri olarak ta üniversitede yeterli bir eğitim almadığını, kendini yeterli görmediğini ve model olamayacağını ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının görüşlerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır. Öğretmen adaylarından biri,

Ö.A. (23) *“Etkili olacağımı düşünmüyorum. Çünkü şuan sahip olduğum bilgiyle bunu yapamam zaten değerlerle ilgili yeterli bilgi birikimine sahip değilim. Ama atamam yapılanaya kadar kendimi geliştirebilir ve öğrencilere etkili bir biçimde programda yer alan değerleri kazandırabilirim.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (55) *“Yetersiz olduğumu düşünüyorum. Çünkü daha eğitimimi yeni bitiriyorum ve aldığım eğitimin bu değerleri aktarmak için yeterli olduğuna inanmıyorum. Eksiklerimi tamamlamak biraz zaman alacak bu yüzden tam olarak kazandıramam.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı ise,

Ö.A. (29) *“Sosyal Bilgiler de yer alan değerleri öğrencilere kazandırabileceğimi düşünmüyorum. Kendimi yeterince bu değerlere sahip biri olarak görmüyorum. Tabii ki bir sosyalci olarak değerleri öğrencilere aktarmak benim görevim. Bunun için öncelikle değerleri öğrenmem gerekir çünkü donanımlı olmadığım bir konuda karşıdakine hiçbir şey veremeyeceğim kanısındayım.”* şeklinde belirtmiştir.

c. Kısmen

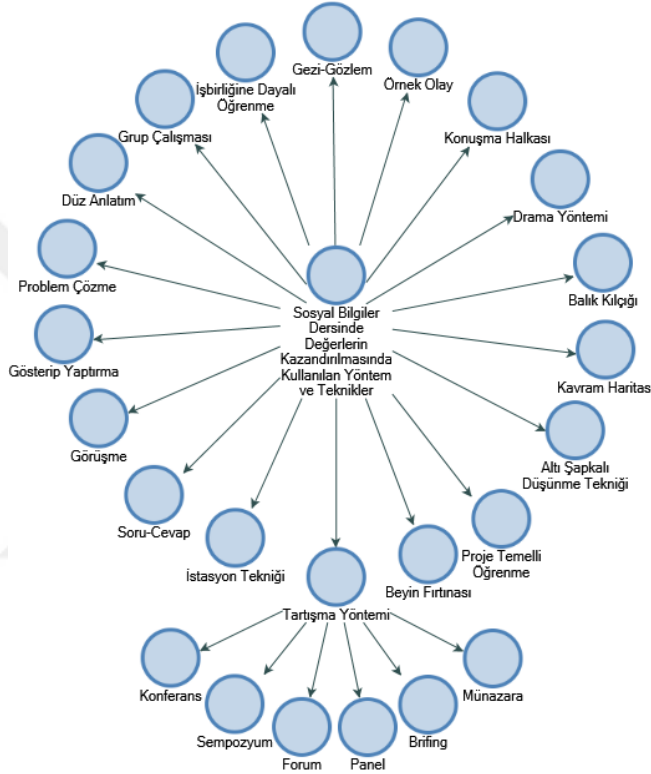
Öğretmen adaylarının bazıları Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri öğrencilere kısmen etkili bir biçimde kazandırabileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının görüşlerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır. Öğretmen adaylarından biri,

Ö.A. (31) *“Kısmen yapabileceğimi düşünüyorum. Çünkü bu konuda kendimi tamamen yeterli görüyorum ama bu eksiklerimi çalışarak tamamlayabilirim ve kendimi geliştirebilirim.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (48) *“Programdaki değerleri öğrencilere kısmen kazandırabileceğimi düşünüyorum; çünkü üniversitemde tam anlamıyla yeterli bir eğitim aldığımı düşünmüyorum.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

4.7. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Kazandırılmasında Kullanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “*Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan yöntem ve teknikler nelerdir?*” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 8. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Kazandırılmasında Kullanılan Yöntem ve Tekniklere İlişkin Model

Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan yöntem ve teknikler, kategorisi ile bağlantılı farklı alt kategorilerin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “drama yöntemi”, “örnek olay”, “gezi-gözlem”, “işbirliğine dayalı öğrenme”, “düz anlatım”, “gösterip yaptırma”, “grup çalışması”, “problem çözme”, “görüşme”, “soru-cevap”, “istasyon tekniği”, “kavram haritası”, “proje temelli öğrenme”, “beyin fırtınası”, “altı şapkalı düşünme tekniği”, “balık kılıcı”, “konuşma halkası” ve “tartışma”, olarak sıralanabilir. Fakat tartışma, alt kategorisi de kendi içerisinde altı alt kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Bu alt kategoriler “konferans”,

“sempozyum”, “panel”, “forum”, “münazara” ve “brifing” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 8’de yer alan kategoriler incelendiğinde otuz yükleme ile “drama yöntemi” kategorisi öğretmen adayları tarafından en çok dile getirilen kategori olmuştur. Daha sonra yirmi beş yükleme ile “örnek olay” alt kategorisinin olduğu görülmektedir. Sonrasında bunu yirmi üç yükleme ile “tartışma yöntemi”, yirmi bir yükleme ile “gezi-gözlem”, yirmi yükleme ile “işbirliğine dayalı öğrenme”, on yedi yükleme ile “düz anlatım”, ve “gösterip yaptırma”, on beş yükleme ile “grup çalışması”, on dört yükleme ile “problem çözme” ve “görüşme”, on iki yükleme ile “soru-cevap”, on bir yükleme ile “istasyon tekniği”, on yükleme ile “kavram haritası”, dokuz yükleme ile “proje temelli öğrenme” ve “beyin fırtınası”, sekiz yükleme ile “altı şapkalı düşünme tekniği”, yedi yükleme ile “balık kılıcı” ve beş yükleme ile “konuşma halkası” takip etmektedir. Tartışma, alt kategorisi incelendiğinde ise dört yükleme ile “konferans” ve “sempozyum”, üç yükleme ile “panel” ve “forum”, iki yükleme ile “brifing” ve “münazara” olarak kendi içerisinde sıralanabilir. Aşağıda, Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. Drama Yöntemi

Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan yöntem ve teknikler vardır. Drama yöntemi ile birlikte, rol oynama, eğitsel oyun, doğaçlama, pandomim, zihinde canlandırma, dedikodu halkası, bilinç koridoru gibi teknikler de kullanılarak değerlerin öğretimi etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmektedir. Drama yönteminin değerleri kazandırmada etkisi oldukça fazladır. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (54) *“Günlük hayatta karşılaştığımız olayları ya da kavramları sınıfta canlandırmak yani drama yaptırmak öğrencilerin değerlerin önemini fark etmelerini sağlayacaktır.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (56) *“Sosyal Bilgiler dersi soyut bir ders olmamalı neden öğrenciler Sosyal Bilgiler dersini sevmiyorlar soyut anlatıldığı için benim onu somutlaştırmam*

*gerekiyor mesela gerek drama yaparak gerek rol model olarak.”*cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (14) *“Rol oynama tekniğini kullanabilirim.”* şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (50) *“Drama yaparak öğretmek daha iyi olur niye dersin çünkü öğrencilerin zihninde kalıcı olur hem etkinlikleri kendilerine yaptırırız drama yöntemini kendileri yaptığı için hem kendi akıllarında kalır hem de izleyen arkadaşlarının zihin belleğinde kaldığı için daha etkili olur şimdi düz anlatımla anlatırsak fazla bir kalıcılığı olmaz o yüzden drama yöntemi diyorum.”* cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (45) *“Sınıfta sevgi, saygı değerlerini çocuklara aşlamak için küçük bir drama çalışması yapabilirim”* şeklinde belirtmiştir.

b. Örnek Olay

Örnek olay yöntemi günlük hayatta yaşanan sorunların sınıfta neden-sonuç çerçevesinde incelenip çözümlenmesidir. Bu yöntemle öğrenciler yaşanan sorunları daha iyi kavrar ve böyle bir sorunla karşılaştığında çözümler üretebilir. Değerler de bu yöntemle öğrencilere kolaylıkla aktarılabilir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (24) *“Birde örnek olay çalışması gibi mesela orda bir örnek olay alırsın toplumda yaşanan bir şey veya gazete sayfaları gazetelerde çok fazla haberler var o haberlerde neden böyle olmuş gibisinden soru sorarak yapabiliriz aslında.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (59) *“Örnek olaylarla öğrenci daha iyi kavrayacaktır.”* şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (16) *“Bence örnek olayla yapılabilir çünkü bir örneklendirme yapıldıktan sonra kişi bunu kendine göre uyarlayabilir ve daha sonra güzel bir örnekle kendisinde var olan şeyi dışarıya aktarabilir diye düşünüyorum.”* cümlesiyle açıklamıştır.

c. Tartışma Yöntemi

Tartışma yöntemi bir konu hakkında öğrencilerin düşüncelerini sağlayan bir yöntemdir. Öğrencilerin karşılıklı görüşleri belirtilerek farklı düşüncelerin oluşması sağlanır, ayrıca demokratik bir yöntem olup öğrencilerin değerleri tartışarak öğrenmesine imkân tanır. Bu yöntem brifing, forum, konferans, münazara, panel, sempozyum, zıt panel, gibi tekniklerle de gerçekleştirilebilir. Bazı öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (32) *“Yöntemler çok fala aslında, mesela düz anlatım yöntemi mesela tartışma yöntemi küçük çaplı öğrenci arasında veya grup çalışmaları yapılabilir.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (25) *“Saygı değerini verebilmek için mesela münazara yapabilirim sadece kendi görüşünü açıklarsa karşıdakinin görüşünü kabul etmezsin bunu çocuğa empoze etmeye çalışırım.”* şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (15) *“Panel, zıt panel yapılabilir.”* cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (43) *“Konferanslar düzenlenebilir öğrencileri belli bir gruplara ayırarak.”* şeklinde belirtmiştir.

ç. Gezi-Gözlem

Sosyal Bilgiler dersinde verilen kültürel değerleri korumak ve geliştirmek için aynı zamanda öğrencilerde kalıcılığı sağlamak adına gezi-gözlem yöntemi kullanılmaktadır. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (51) *“Çocuklarda müze ve sergi en kalıcı olan yöntemlerden birisi bu değerlerin verilmesinde gezi programlarının çok önemli olduğuna inanıyorum.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (54) “Kervansarayın kelime anlamını herkes öğretebilir ama götürüp gösterince öğrencide anlayacak ve hiçbir zaman unutmayacaktır.” cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (33) “Aslında birçok yöntem var mesela vatanseverlik derinden bahsedecek olursak bunu gezi yöntemi ile yapabilirim gezi gözlem öğrencileri Çanakkale'ye götürür değerleri hem yaşayıp hem göstermek adına ilk kaynaktan birincil duygularla hissetmek için aktarabilirim güveni aktarmak için ikili gruplar oluşturabilirim bir çalışma bir ödev bir proje hazırlatırız.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (7) “Gözlemler Çanakkale gezisi mesela huzur evi gezileri olsun gezi olsun o şekilde yani.” cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (10) “Tarih bilinci için ilk aşamada öğrenciye araştırma yapmasına imkân veririm. Sonrada destekleyebilecek görsel mekânlar varsa oraya götürürüm orada da öğrenciye gerekli olan bilgiyi sunarım gezi gözlem gibi yani bu şekilde versem daha faydalı olur.” şeklinde belirtmiştir.

d. Soru-Cevap

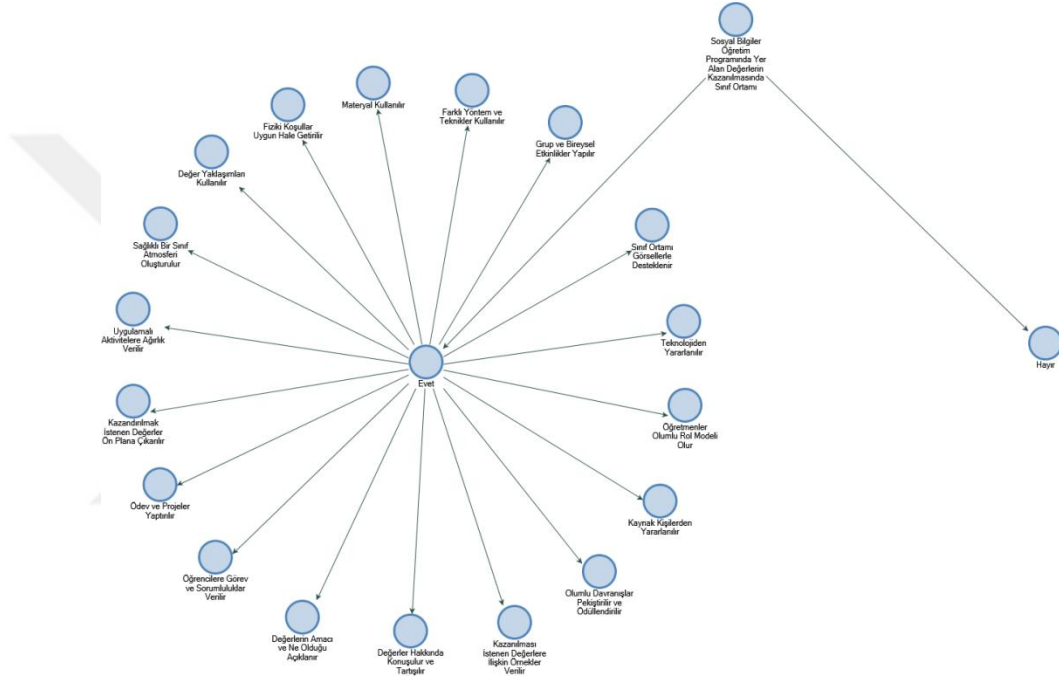
Sosyal Bilgiler dersinde en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Soru cevap yöntemi ile öğrencilerin derse aktif katılımı sağlanarak ne düşündükleri öğrenilir bu sayede değerleri kazanmaları beklenmektedir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (34) “Birde örnek olay çalışması gibi mesela orda bir örnek olay alırsın toplumda yaşanan bir şey veya gazete sayfaları gazetelerde çok fazla haberler var o haberlerde neden böyle olmuş gibisinden soru sorarak yapabiliriz aslında.” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (16) “Daha çok soru cevap yöntemi kullanıyorum öğrenci katılımını sağlayacak şekilde yaparım deney gözlem ve Etkin katılımı.” cümlesiyle açıklamıştır.

4.8. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazanılmasında Sınıf Ortamına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “öğrencilerin Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri kazanmalarını sağlayacak bir sınıf ortamı oluşturabileceğinizi düşünüyor musunuz? Nasıl?” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Kazanılmasında Sınıf Ortamına İlişkin Model

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazanılmasında sınıf ortamı, kategorisi ile bağlantılı farklı iki alt kategorinin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “evet” ve “hayır” olarak sıralanabilir. Evet, alt kategorisi de kendi içerisinde on sekiz alt kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Bu alt kategoriler “öğretmenlerin olumlu rol modeli olur”, “teknolojiden yararlanır”, “değerlerin sınıf ortamı görsellerle desteklenir”, “grup ve bireysel etkinlikler yapılır”, “farklı yöntem ve teknikler kullanılır”, “materyal kullanılır”, “fiziki koşullar uygun hale getirilir”, “değer yaklaşımları kullanılır”, “sağlıklı bir sınıf atmosferi oluşturulur”, “uygulamalı aktivitelere ağırlık verilir”, “kazandırılmak istenen değerler ön plana çıkarılır”, “ödev ve

projeler yaptırılır”, “öğrencilere görev ve sorumluluklar verilir”, “değerlerin amacı ve ne olduğu açıklanır”, “değerler hakkında konuşulur ve tartışılır”, “kazanılması istenen değerlere ilişkin örnekler verilir”, “olumlu davranışlar pekiştirilir ve ödüllendirilir” ve “kaynak kişilerden yararlanılır” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 9’de yer alan kategoriler incelendiğinde en çok elli bir yükleme ile “evet” kategorisi öğretmen adayları tarafından dile getirilen kategori olmuştur. Buna göre öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazanılmasında sınıf ortamını oluşturabileceklerini ifade ettikleri görülmüştür. Daha sonra dokuz yükleme ile “hayır” alt kategorisinin geldiği görülmektedir.

Evet, alt kategorisi incelendiğinde yirmi yedi yükleme ile “öğretmenler olumlu rol modeli olur” kategorisi öğretmen adayları tarafından en çok dile getirilen kategori olmuştur. Daha sonra yirmi iki yükleme ile “teknolojiden yararlanılır” alt kategorisinin olduğu görülmektedir. Sonrasında bunu yirmi yükleme ile “sınıf ortamı görsellerle desteklenir”, on sekiz yükleme ile “grup ve bireysel etkinlikler yapılır”, on yedi yükleme ile “farklı yöntem ve teknikler kullanılır”, on altı yükleme ile “materyal kullanılır”, on beş yükleme ile “fiziki koşullar uygun hale getirilir” ve “değer yaklaşımları kullanılır” on dört yükleme ile “sağlıklı bir sınıf atmosferi oluşturulur” ve “uygulamalı aktivitelere ağırlık verilir” on iki yükleme ile “kazandırılmak istenen değerler ön plana çıkarılır”, on yükleme ile “ödev ve projeler yaptırılır”, dokuz yükleme ile “öğrencilere görev ve sorumluluklar verilir”, sekiz yükleme ile “değerlerin amacı ve ne olduğu açıklanır”, yedi yükleme ile “değerler hakkında konuşulur ve tartışılır”, altı yükleme ile “kazanılması istenen değerlere ilişkin örnekler verilir” ve “olumlu davranışlar pekiştirilir ve ödüllendirilir” ve dört yükleme ile “kaynak kişilerden yararlanılır” takip etmektedir. Aşağıda, Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazanılmasında sınıf ortamına ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a.Evet

Bu kategoride öğretmen adaylarının çoğu öğrencilere Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri kazanmalarını sağlayacak bir sınıf ortamı oluşturabileceklerini ifade etmişlerdir. Buna ilişkin alt kategoriler aşağıda belirtilmiştir.

a.a. Öğretmenler Olumlu Rol Modeli Olur

Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öğretmenlerin olumlu model olması öğrenciler açısından oldukça önemlidir çünkü ilk ve ortaokul dönemindeki çocuklar öğretmenlerinin tutum ve davranışlarını kendilerine örnek almaktadırlar. Öğretmenler değerleri kazandırmada model olarak öğrencilere açıklamalarda bulunmaktadırlar. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (42) *“Kesinlikle düşünüyorum; çünkü değerleri anlatırken sadece sözel bir bilgi olarak değil kendim de uygulayacağım için öğrencilere bir rol model olacağımı düşünüyorum ve öğrencilerin de o yaşta öğretmenleri rol model almasından dolayı model olup öğrencilerime bunu kazandıracam.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (18) *“Bu konuda eğer model olabilirsem ki olmayı hedefliyorum, sınıf içerisinde pek çok şey yaşanacak işte bu konuda onlara öğütler vererek ve empati kurmalarını söyleyerek işte kendi yaşamımdan örnekler vererek kendi davranışlarımla göstermek bile öğrenciler için bir model olmalıdır.”* cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (46) *“Bu noktada öğrencilere rol model olabilir ve bu değerleri öğrenciye kazandırabiliriz. Onlarda sınıf içinde var olan bu değerlerin bütününe görebildiklerinde kendilerini de görebirler bu şekilde yapabilirim.”* şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (52) *“Gerek rollerle gerek model olarak yapabilirim. Mesela vatandaşlık en önemli değerlerimizden birisi o etkin vatandaşlığı kazandırmam gerekiyorsa ben bunu önce kendim yapmalıyım ki öğrencilere de gösterebileyim.”* cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (58) “*Rol model olarak çocuğu bu değerler, bu eğitim üzerine yetiştirebilirim; çünkü zaten söylemek yerine yapmak bence çok daha önemli. Yaptığın zaman ocuk bunun bilincine varıyor. Çocuğa şunu al dediğin zaman onu rencide etmiş oluyorsun ama kendin alıp attığın zaman ocuk ha bak benim ğretmenim yerden p alıp atıyor demek ki bu iyi bir şey benim de yapmam gerekiyor gibisinden önce rol model olacaksın ki sınıftaki bu kontrolü sağlayabilesin. Yani emir komutu vermek yerine rol model olarak daha güzel bir eğitim verebiliriz.*” şeklinde belirtmiştir.

a.b. Teknolojiden Yararlanılır

Sınıf ortamında değerler eğitimi öğrencilere kazandırılırken farklı teknolojik araç-gereçlerden yararlanılır. Bu şekilde; ğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir ğretmen adayı,

Ö.A. (36) “*Mesela akıllı tahtadan yararlanılarak, internetten güzel hikâyeler onların tarzına uygun bir şeyler izlettirebiliriz.*” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir ğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (8) “*Etkili bir sınıf ortamında şartlar çok önemli, Türkiye'deki şartlar etkili bir sınıfın oluşmasında çok önemli, 20-25 kişilik bir sınıf ortamında nasıl oluşturabilirim bilmiyorum ama hani bugün sınıflarda akıllı tahtalar var video şeklinde göstererek etkili olabileceğimi düşünüyorum.*” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer ğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (41) “*Evet, olabilir görsellik açısından akıllı tahtayı kullanarak, benim veya öğrencilerin hazırlayabileceği materyaller getirerek oluşturulabilir.*” cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir ğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (19) “*Aslında bu değerlerle ilgili birçok videolar da var,güzel etkinlikler var eğitim açısından.Bu tür videolar da izletilebilir ya da öğrencinin kendi içinde barındırdığı o duyguları,o düşünceleri,o değerleri eğer kavrayamamışsa o değerleri ortaya ıkartabilirim.*” şeklinde belirtmiştir.

a.c. Farklı Yöntem ve Teknikler Kullanılır

Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin verilmesinde farklı yöntem ve teknikler kullanılmakta bu da sınıf ortamında değerlerin verilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (38) *“Bir sınıf ortamı oluşturabileceğimi düşünüyorum. Teknik ve yöntemleri kullanarak çok güzel bir şekilde sınıfta sunabiliriz bunları öğrencilerle birlikte. Başka mesela en basitinden çevreye duyarlılık konusunda öğrencileri bilinçlendirebiliriz bir örnek göstererek mesela ama sessiz bir sınıf olması gerekiyor. Yine sınıfta grup oluştururum, zıt görüşler ya da doğru görüşleri gösterirken, olumlu, olumsuz görüşleri ele alarak bir sınıf ortamı oluşturabilirim yani herkes olumlu ve olumsuzu anlayabilmeleri için bir grup çalışması yapabilirim.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir.

a.d. Değer Yaklaşımları Kullanılır

Değer yaklaşımları değer kazandırmada önemli rol oynamaktadır. Değer yaklaşımları ile sınıf ortamında bu değerler etkili bir biçimde kazandırılabilir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (26) *“Sınıf ortamında yapabileceğim en iyi şey ben değer yaklaşımlarını kullanabilirim öğrencilere alternatifleri sunarım öğrenci kendi değerini kendisi oluşturur Kohlberg’in ahlaki gelişimini verebilirim hikâyelerinden kesitler anlatarak.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (39) *“Değerlerin daha somut olarak açıklamaya çalışırım sonra etkinliklerin öğrencilerin uygun olmasına dikkat ederim son olarak telkin etme yaklaşımı ve model olma yoluyla bunu yapabilirim.”* cümlesiyle açıklamıştır.

b. Hayır

Bu kategoride öğretmen adaylarının dokuzu öğrencilere Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri kazanmalarını sağlayacak bir sınıf ortamı

oluşturamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıdaki gibidir. Bir öğretmen adayı,

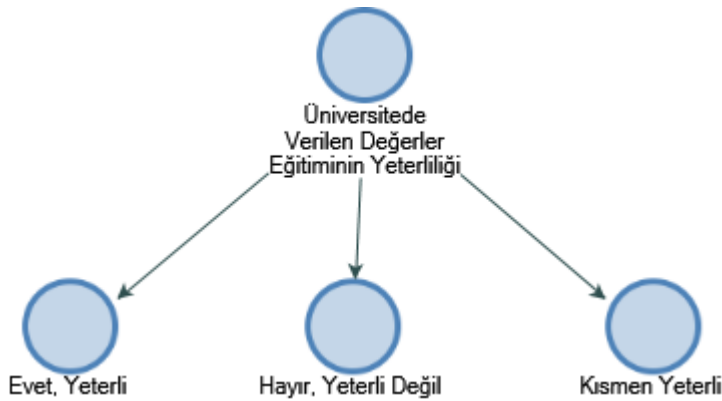
Ö.A. (53) “Yeterli değilim üst düzeyde, aslında etkinliklere, bulunduğu çevreye, kişiye göre eğitim şartına göre değişiyor ama şuan yeterli değilim.” cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (55) “Bu konuda yeterli düzeyde alan bilgisi almam gerektiğine inanıyorum. Bilgim var ancak pratiğe dönüştürebilmem için uygulamalı eğitimin şart olduğunu düşünüyorum ama şuan yapamam bunu.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (40) “Kendimi pek yeterli bulmuyorum. Daha çok eksik olduğum derslere ağırlık vermeyi düşünüyorum sadece üniversitede ki dersler değil sınırlı değil çalışıp kendimi geliştirmeyi düşünüyorum.” cümlesiyle açıklamıştır.

4.9. Üniversitede Verilen Değerler Eğitiminin Yeterliliğine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “üniversitede verilen değerler eğitiminin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 10. Üniversitede Verilen Değerler Eğitiminin Yeterliliğine İlişkin Model

Üniversitede verilen değerler eğitiminin yeterliliği, kategorisi ile bağlantılı farklı alt kategorilerin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “evet, yeterli”, “hayır, yeterli

değil” ve “kısmen yeterli” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 10’da yer alan kategoriler incelendiğinde otuz iki yükleme ile “evet, yeterli” , on sekiz yükleme ile “hayır, yeterli değil” ve on yükleme ile “kısmen yeterli” takip etmektedir. Aşağıda, üniversitede verilen değerler eğitiminin yeterliliğine ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. Evet, Yeterli

Öğretmen adaylarının yaklaşık yarısı üniversitelerde verilen değerler eğitiminin yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (48) *“Üniversitedeki imkânlar diğer okullara göre daha fazladır. Bundan ötürü değer öğretiminde daha fazla etkili olmaktadır. Buna bağlı olarak üniversiteler öğretmen yetiştirdiklerinden dolayı değerler eğitiminde daha yenilikçi ve özgün yöntemlerin kullanılması gerektiğini düşünüyorum.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (17) *“Üniversiteler de yeterli. Şöyle ki, hocalarımızın dersin yanında öğrettiği her derste ortamı yorumladığı değerlere vurgu yaptığı durumlar var sadece ders ağırlıklı değil bunun yanında değerleri de verecek şekilde konuşmaları oluyor.”*cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (28) *“Evet, gayet uygun üniversitedeki eğitimler, bize sınıf yönetimi nedir işte sınıf içerisinde yapabileceğim şeyler karşılaştığım sorunlar arasında nasıl başa çıkma bileceğimi öğrettiler ama bun dışında değerlerimizi de eğitimle verdiler yani sınıf içerisinde yapılan önemli şeyler işte bunlardı tam anlamıyla eğitim verilebilecek değerlerdir.”* şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (49) *“Ben yeterli olduğumu düşünüyorum. Belki birkaç yerde hata olabilir ya da az verilmiş olabilir,üstüne düşülmemiş olabilir ama benim açımdan bence verildi.Ben bu değerleri de, değerleri nasıl aktarmam gerektiğini de, değerlerin önemini de çok iyi anladım ve bu yüzden bence yeterli.Şu şekilde kendi ülkemizde olan birçok olayı örnek vererek anlattıkları oluyor ki biz zaten bunları yaşayarak,görerek onların gerçekten var olduğunu bilmek istiyoruz ve bu yüzden aktarımını istiyoruz.Bu yüzden*

yeterli olduğunu düşünüyorum.” cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (30) “Üniversiteden üniversiteye geçebileceğini düşünüyorum bizim üniversitemizin ilk 7 üniversite arasında yer almasından ötürü gayet donanımlı olarak bu değerler eğitimi bizlere empoze edilmektedir.” şeklinde belirtmiştir.

b. Hayır, Yeterli Değil

Öğretmen adaylarının bir kısmı üniversitelerde verilen değerler eğitiminin yeterli olmadığını düşünmektedir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (29) “Üniversitelerde verilen değerler eğitiminin yeterli olduğunu düşünmüyorum mesela matematik dersinde sınıf ortamında anlatılabilir ama Sosyal Bilgiler dersinde yani sınıf ortamında olması biraz saçma bence sınıf dışında da uygulamalar olması gerekir. Topluma hizmet uygulamaları dersimiz sayesinde birçok değere hizmet ettik keşke diğer dersler de bu ders gibi etkinlikler içeren bir ders olsa.” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (60) “Üniversitede verilen değerler eğitiminin yeterli olmadığını düşünmekteyim; çünkü değerler eğitimi doğru bir şekilde aktarılsa da üniversite ortamlarının bu değerleri uygulamak için doğru yer olmadığı düşüncesindeyim, teori tamam var ama uygulamalar eksik.” cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (20) “Üniversitelerde verilen değerler eğitiminin yeterli olduğunu düşünmüyorum çünkü sanki her üniversiteye gelen çocuğun değerlerini kesinlikle var ya da işte hangi değerlere sahip olduğunun farkında ya da bütün değerlere sahipmiş gibi düşünülüyor eğitim o şekilde veriliyor. Bence her eğitim düzeyinde verilmeli o yüzden daha farklı anlatımlar konferans ve sempozyumlar düzenlenebilir, değer eğitimi konusunda uzman insanlar getirilip konuşturulabilir.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A.(27) “Ben yeterli olduğunu düşünmüyorum. Yani düşünmüyorum derken şimdi hepsi alanında çok iyi ama bize bunu sunuş ya da veriş yolları bana göre yeterli

değil çünkü bilgi sadece karşıdan aktarmakla olmuyor bunu öğrenciye yaşatacaksın. Bu da birçok üniversitede bana göre yok. Yeterli olduğunu düşünmüyorum ondan dolayı.” cümlesiyle açıklamıştır. Başka bir öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (1) *“Yeterli olduğunu düşünmüyorum çünkü değer eğitimi ders olarak yetersiz kalıyor üniversitelerde. Yani aslında teorik değil de uygulama açısından da biz nasıl ilk ve ortaokullara bunları kazandırırken hangi uygulamayı düşünüyorsak aynı şekilde üniversitede de bize bu şekilde verilmeli. Özel öğretim yöntemleri dersinde nasıl münazara ve altı şapka tekniğini uygulamamız bize birçok şey kattı bunlar sayesinde ders daha kalıcı hale geldi ama bazen yetersiz kalınıyor bazı dersler ve yine bazı derslerin konuları öğrenci üzerinden aktarması da kalıcı olmuyor.”* şeklinde belirtmiştir.

c. Kısmen Yeterli

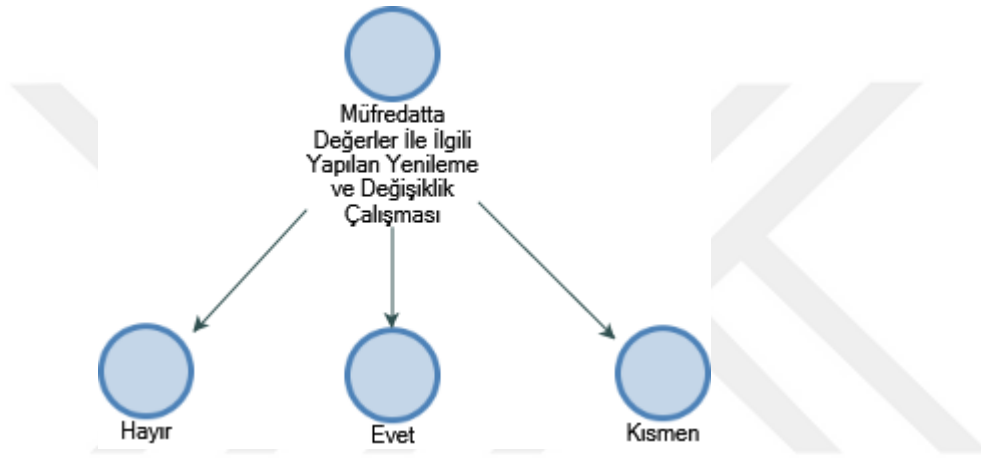
Öğretmen adaylarının bir kaç üniversitelerde verilen değerler eğitiminin ne yeterli ne de yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (13) *“Üniversite verilen değerler eğitimi belki maddi imkânsızlıklar yüzünden sınırlı mesela bir tarih bilinci yaratılmak isteniyorsa eğer milli mücadele döneminde aktif rol oynayan şehirlere öğrenciler götürülebilir, insanlarla tanıştırılabilir veya o insanları buraya getirebiliriz. Çanakkale'ye gidiş mesela hani hem klasiktir ama bana göre en önemlisidir; çünkü duyguların çok yoğun yaşandığı bir yerdir. Yani bu duyguları vermek sadece üniversite ile sınırlı kalmamalı bence.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (22) *“Evet de diyemem hayırda diyemem, ama uygulama daha fazla olsa iyi olur ama sınıflar kalabalık olduğu için yapılamıyor olabilir, az olsaydı öğretmenler daha çok uygulama yapabilirdi.”* şeklinde belirtmiştir.

4.10. Müfredatta Değerler İle İlgili Yapılan Yenileme ve Değişiklik Çalışmasına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğretmen adaylarının “müfredatta yapılan yenileme ve değişiklik (18 Temmuz 2017) çalışması sonucunda öğrencilere aktarılması hedeflenen değerler ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna ilişkin görüşleri alınmış ve buna yönelik alt kategoriler ve frekans değerleri belirlenmiştir. Bu kategorilere ilişkin model aşağıda yer almaktadır.

Şekil 11. Müfredatta Değerler İle İlgili Yapılan Yenileme ve Değişiklik Çalışmasına İlişkin Model

Müfredatta değerler ile ilgili yapılan yenileme ve değişiklik çalışması, kategorisi ile bağlantılı farklı alt kategorilerin olduğu görülmektedir. Bu alt kategoriler “evet”, “hayır” ve “kısmen” olarak sıralanabilir. Bu kategorilere ilişkin veri kaynakları ve yükleme sayısı aşağıda yer almaktadır.

Şekil 11’de yer alan kategoriler incelendiğinde yirmi sekiz yükleme ile “hayır”, yirmi altı yükleme ile “evet” ve altı yükleme ile “kısmen” takip etmektedir. Aşağıda, müfredatta değerler ile ilgili yapılan yenileme ve değişiklik çalışmasına ilişkin bazı alt kategoriler incelenerek, referans cümlelerine yer verilmiştir.

a. Hayır

Öğretmen adaylarının yaklaşık yarısı müfredatta yapılan değerler ile ilgili yenileme ve değişiklik çalışmalarından haberdar olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (57) *“Yeni müfredatla ilgili bir bilgim yok zaten sürekli müfredat değiştiği için yani takip edemiyoruz ”*cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (60) *“Hiçbir bilgim yok. Gündeme gelmiş olabilir ama o kadar fazla gündeme geldiğini düşünmüyorum ki zaten bizim ülkemizde yaşanan büyük bir sıkıntı, kimsenin haberi olmaz sonradan işimize yarayacağı zaman öğreniyoruz yani o süreçte öğrendiğimiz şeyler.”*cümlesiyle açıklarken, diğer bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (50) *“Maalesef bilmiyorum yeni yapılan değişiklikler ile ilgili bir bilgim yok Bunu araştırıp ancak söylemem lazım.”*şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

b. Evet

Öğretmen adaylarının bir kısmı müfredatta yapılan değerler ile ilgili yenileme ve değişiklik çalışmalarından haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (10) *“Evet zaten derste de işlemiştik hocam anlatmıştı. Orda etkin vatandaşlık getirilmiş gerçekten gelmesi gereken bir şeydi ve kapsamı daha da artmış gibi gördüm yani öğrenciye yönelik olmuş.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (14) *“Evet biliyorum, etkin vatandaşlık geldi etkin vatandaşlığa verilen önem artırıldı beceriler ile ilgili ve değerlerimiz ile kazanımlarla da ilgili bu değişiklikler oldu. Bu bir yönden iyi oldu zamansal toplumsal farklılıklar daha ön plana çıktı milli manevi vurgulara daha önem verildi akademik düzeyde 2015’e nazaran biraz*

geliştirildi.” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer öğretmen adayı ise konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (31) *“İyi oldu bu değişiklik bence yeni bazı değerler beceriler geldi işte etkin vatandaşlık finansal okuryazarlık zaten programlar günümüz koşullarını içerecek şekilde olmalı bu doğrultuda yapılan yenilikler bence uygun.”* cümlesiyle açıklamıştır.

c. Kısmen

Öğretmen adaylarının bir kaç müfredatta yapılan değerler ile ilgili yenileme ve değişiklik çalışmalarından kısmen haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Bu şekilde düşünen öğretmen adaylarının görüşleri aşağıda belirtilmektedir. Bir öğretmen adayı,

Ö.A. (56) *“Evet, kısmen bilgim var galiba değerler, beceri ve kazanımlar çoğu öğretim programlarında yer almış.”* cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Başka bir öğretmen adayı konuya ilişkin düşüncesini,

Ö.A. (12) *“Değişiklik olduğunu biliyorum ama tam değil sürekli değişim olduğu için öğrencilerin zorlanacağını düşünüyorum.”* şeklinde belirtmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimine ve Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlara, konu ile ilgili yapılmış başka çalışmaların sonuçları ile karşılaştırmasından oluşan tartışma bölümüne ve bu sonuçlara bağlı olarak ortaya çıkan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular incelenerek ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Değer kavramına ilişkin öğretmen adayı görüşleri sonuçların belirlenmesinde etkili olmuştur. Bütün bu görüşmeler değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının değeri; toplumu bütünleştiren unsurlar, kurallar bütünü, birey ve toplum ilişkilerini düzenleyici unsur, nesilden nesle aktarılan kavramlar, bir şeyin önemini belirleyen soyut ölçüt, insanların önem verdiği kalıplaşmış kavramlar, toplumun ayakta kalmasını sağlayan ahlaki ölçütler, ahlaki ilke ve inançlar, toplum tarafından kabul gören davranışlar, maddi ve manevi unsurlar, insanı insan yapan özellikler, toplumsal kimliği yansıtan kültürel özellikler, örf-adet ve gelenekler, genel geçer doğrular, öğretilen ve öğrenilen yaşamsal unsurlar, ortak görüş ve düşünceler ve tutum ve davranışları yönlendiren güç olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar bize öğretmen adaylarının değer kavramını farklı şekilde anlamlandırdıklarını göstermiştir. Benzer şekilde Kolaç ve Karadağ (2012)'deki çalışmasında öğretmen adaylarının değer kavramını toplumun benimsemiş olduğu ölçütler, maddi manevi unsurlar, davranış ve kurallar bütünü, toplumda birleştirici ve düzenleyici kurallar ve ölçütler olarak ifade etmiştir. Balcı ve Yanpar Yelken'in (2010)'daki çalışmasında değer kavramı bir ölçüt olarak, birey ve

toplum ilişkilerini düzenleyici unsur olarak, davranışlar bütünü olarak, maddi ve manevi unsurlar olarak ve kurallar bütünü olarak vurgulanmıştır. Arpacı (2013)'deki çalışmasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adaylarının değer kavramına ilişkin yanıtları; toplumu bir arada tutma ve toplum tarafından kabul görmeyi öne çıkaran değerlendirmeler olarak açıklanmıştır.

Değerler eğitimine ilişkin bulgular incelendiğinde değer eğitiminin; okulda planlı ve sistemli verilen eğitim, ailede eğitim, yaşamın sonuna kadar devam eden bir süreç, programda belirtilen değerleri öğrencilere kazandırma, ideal bir bireyin yetiştirilmesi, değerleri davranışa dönüştüren bireyler yetiştirme, duyarlı bireyler yetiştirme ve geçmişin geleceğe aktarılması olarak tanımlandığı görülmüştür. Bu da değerler eğitimin sadece okul ile sınırlı kalmadığını bu eğitimin ailede verilebileceği gibi yaşam boyu sürebileceği de belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitimindeki rolüne ilişkin görüşmeler incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde; etkili vatandaş yetiştirme, soyut kavramları somutlaştırma, ulusal ve evrensel değerleri tanıtmaya, ulusal değerlere sahip çıkma, kültürel değerleri koruma ve geliştirme, bir arada yaşama bilinci kazandırma, değerleri öğrencilere kazandırma, değerleri kapsayan bütüncü bir ders, sosyal yaşama hazırlama, bireyler yaşadıkları topluma uyum sağlama, gelecek nesillere değerleri taşıma, değerlerin toplumda yaşatılması, kişilik gelişimine katkıda bulunması, değerleri daha işlevsel hale getirmesi ve değerlerin içselleştirilmesini sağlaması bakımından değerler eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu saptanmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan, vatanseverlik, saygı, sevgi, adalet, eşitlik, sorumluluk, bağımsızlık, çalışkanlık, özgürlük ve yardımseverlik gibi değerleri öğretmen adaylarının diğer değerlerden daha ön planda tuttuğu belirlenmiştir. Benzer şekilde Tural ve Gürgil (2012)'deki çalışmasında öğretmen adaylarının görüşleri çerçevesinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında vatanseverlik, yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin programda oldukça iyi biçimde yer bulduğu vurgulanmaktadır. Tay, Durmaz ve Şanal (2013) çalışmasında ilköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin sırasıyla en çok; saygı, sevgi, bilimsellik ve dostluk değerlerini ifade ettikleri görülmektedir. Tay ve Yıldırım (2009) çalışmasında öğretilmesi gerekli değerler vatanseverlik, adil olma, çalışkanlık, dürüstlük, sevgi, saygı, sorumluluk ve bilimsellik olarak belirtilmiştir. Benzer şekilde Öztürk Demirbaş ve Çelikkaya (2012)'deki

çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının öğretim programında yer alan değerlere ilişkin yaptıkları dereceleme sırasıyla bilimsellik, saygı, vatanseverlik, duyarlılık, yardımseverlik, sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, estetik, adil olma, barış, hoşgörü, sevgi, misafirperverlik ve aile birliğine önem verme şeklinde belirtilmiştir. Kurtdede Fidan'ın (2016) çalışmasında öğretmen adaylarının görüşlerine göre; öğrencilere öncelikli olarak kazandırılması gereken birinci sırada saygı, ikinci sırada sevgi, üçüncü sırada da hoşgörü değeri olduğu vurgulanmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılmasında birçok nedenin etkili olduğu görülmektedir. Bütün bu görüşmeler değerlendirildiğinde, bu değerlerin; iyi bir vatandaş yetiştirme, birlik ve beraberliği sağlama, tarihine sahip çıkma ve geleceğe yön verme, toplumsallaşmayı sağlama, toplum içinde nasıl davranılması gerektiğini öğretme, toplumsal huzuru ve düzeni sağlama, bilinçli ve sağlıklı bir toplum olma, birey ve toplum arasındaki ilişkiyi düzenleme, karakter ve kişilik gelişimine katkıda bulunma, dünya barışına katkı sağlama, akademik başarıyı artırma, bir ulusu ayakta tutabilme, insanın kendisini ve çevresini tanımaya yardımcı olma nedenleri ile öğrencilere kazandırılması gerektiği belirlenmiştir. Kurtdede Fidan'ın (2016) çalışmasında öğretmen adaylarının bireylere değerleri kazandırmanın gerek toplum açısından gerekse bireysel açıdan önemli olduğu vurgulanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerlerin öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğini ifade ettiği, bir kısmı ise bu değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandıramayacağını ve bazı öğretmen adayı ise kısmen değerleri öğrencilere kazandırabileceklerini ifade etmişlerdir. Değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceklerini düşünme nedenleri; üniversitede yeterli bir eğitim aldıkları, bu değerlere sahip oldukları, model olabileceklerini düşündükleri ve bu değerlerin toplumda gerekliliği olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde Şahin ve Katılmış (2016)'daki çalışmasında Sosyal Bilgiler Dersinde verilmesi gereken değerleri öğretmen adaylarının %90,2'si öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğini belirtmiştir. Bu öğretmen adayları kendisini yeterli gördüğü için, üniversitede yeterince bilgi ve beceri kazandığı için, değerler eğitimine önem verdiği için ve model olabileceği için değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğini belirtmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının % 4,3'ü de değerleri kazandırabilme açısından kendilerini

kısmen yeterli gördüğünü belirtmiştir. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının %9,8'i ise değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandıramayacağını söylemiştir.

Görüşmeler sonucunda Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında farklı yöntem ve tekniklerin kullanılabilmesi belirlenmiştir. Bu yöntem ve tekniklerin; drama yöntemi, örnek olay, tartışma yöntemi, gezi-gözlem, işbirliğine dayalı öğrenme, düz anlatım, gösterip yaptırma, grup çalışması, problem çözme, görüşme, soru-cevap, istasyon tekniği, kavram haritası, proje temelli öğrenme, beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme tekniği, balık kılıcı ve konuşma halkası olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Balcı ve Yanpar Yelken (2013)'deki çalışmasında öğretmenlerin etkili buldukları yöntemler sırasıyla örnek olay inceleme, model olma ve problem çözme olarak belirmiştir. Öğretmenlerin en etkili buldukları yöntemler incelendiğinde uygulama düzeyinde yapılan yöntemlere daha fazla yer verdikleri görülmektedir şeklindeki ifade etmiştir. Kurtde Fidan'ın (2016)'daki çalışmasında öğretmen adaylarının öğrencilere değerleri kazandırmaya yönelik gerçekleştirebilecekleri etkinliklerin başında drama tekniği gelmektedir. Bununla birlikte değerleri kazandırmada yaparak yaşayarak öğrenmenin daha kalıcı ve etkili olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca öğretmen adayları tarafından gezi-gözlemlerden, işbirliğine dayalı öğrenme yaklaşımından yararlanma, materyallerden yararlanma olarak vurgulanmaktadır.

Elde edilen bulgulara göre öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri sınıf ortamında kazandırabileceği belirlenmiştir. Öğretmen adayları; rol modeli olarak, teknolojiye yararlanarak, sınıf ortamı görsellerle destekleyerek, grup ve bireysel etkinlikler yaptırarak, farklı yöntem ve teknikler kullanarak, sınıfın fiziki koşullarını uygun hale getirerek, çeşitli materyal kullanarak, değer yaklaşımlarını kullanarak ve sağlıklı bir sınıf atmosferi oluşturarak etkili bir sınıf ortamı sağlayabilecekleri belirlenmiştir. Benzer şekilde Kurtde Fidan (2013)'deki çalışmasında öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminde en çok başvurdukları yaklaşımın, telkin ve model olma olduğu görülmektedir şeklinde ifade etmiştir. Tay, Durmaz ve Şanal'ın (2013)'deki çalışmasında ilköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıf öğrencilerinin; faydaları, amacı ve ne olduğu açıklanarak, sevdirecek ve benimseterek ve geziler yoluyla kategorilerini ifade ettikleri görülmektedir. Kolaç ve Karadağ'ın (2012)'deki çalışmasında öğretmen adaylarının Türkçe derslerinde değerler öğretimi sürecine ilişkin görüş ve önerileri; drama, tiyatro,

piyes etkinlikleri düzenlenmeli, uygulamalı etkinliklere ağırlık verilmeli, öğretmenler olumlu rol modeli olmalı, tartışma, münazara etkinlikleri yapılmalı şeklinde benzer sonuçlara ulaşmıştır. Şahin ve Katılmış (2016)'daki çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından %90,3'ü kendisini yeterli gördüğü için insani değerlere önem verdiği için model olabileceği için üniversitede yeterince bilgi ve beceri kazandığı için öğrencilerin değerleri kazanmalarını sağlayacak bir sınıf ortamını oluşturabileceğini belirtmiştir. Öte taraftan, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının %9,7'si ise öğrencilerin temel insanî değerleri kazanmalarını sağlayacak bir sınıf ortamını oluşturamayacağını beyan etmiştir şeklinde vurgulanmıştır.

Üniversitelerde verilen değerler eğitiminin yeterliliğine ilişkin bulgular incelendiğinde öğretmen adaylarının yarısının değerler eğitiminin farklı gerekçelerle yeterli bulunduğu, bazılarının verilen eğitimi yeterli bulmadığı ve bazılarının ise kısmen yeterli bulunduğu saptanmıştır. Benzer şekilde Şahin ve Katılmış'ın (2016)'daki çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarından %16,3'ü üniversitede verilen değerler eğitimi yeterli gördüğünü belirtmiş, öğretmen adaylarının %83,7 gibi büyük bir çoğunluğu ise üniversitede verilen değerler eğitimi yeterli görmediğini ifade etmiştir.

Müfredatta yapılan yenileme ve değişiklik çalışması sonucunda öğrencilere aktarılması hedeflenen değerler ile ilgili öğretmen adaylarının birçoğunun müfredat değişikliklerini takip ettiği ve bu değişikliklerden haberdar oldukları saptanmıştır. Bunun yanı sıra öğretmen adaylarının neredeyse yarısının yapılan bu değişiklikten haberdar olmadıkları ve bazılarının da kısmen haberdar oldukları saptanmıştır.

5.2. Öneriler

Araştırmanın amaçları doğrultusunda öğretmen adayları ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulguların analiz edilmesinin ardından şu sonuçlara varılmıştır:

1. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler öğrenciye kazandırılırken sürekli aynı yöntemleri kullanmak yerine farklı yöntem ve teknikler kullanılabilir.

2. Değerleri kazandırmada etkili bir sınıf ortamını sağlamak adına teknolojiden, sınıf içi etkinliklerden, görsel-araç gereçlerden yararlanılabilir, okullar bu imkânları ulaşılabilir hale getirebilir.
3. Okullarda değerler eğitiminde kullanılan drama, değer yaklaşımları, örnek olay, tartışma, soru cevap gibi yöntem, teknik ve yaklaşımlarla uygulamalı etkinliklere daha fazla yer verilebilir.
4. Değer eğitimi sadece okul veya aile ile sınırlı değildir. Ailede başlayan değer eğitiminin okullarda pekiştirilmesi gerekir. Ailelere eğitim verilerek okulda verilen değerlerin pekiştirilmesine olanak sağlanmalıdır. Bu nedenle okul aile sürekli işbirliği içinde olmalıdır.
5. Üniversitelerde öğretmen adaylarına değerler ve değerler eğitimi ile ilgili gerekli dersler ve seminerler verilebilir, sempozyum ve konferanslar düzenlenebilir.
6. Öğretmen adaylarına değerler ve değerler eğitimine yönelik olarak öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgili daha fazla uygulamalar yaptırılabilir,
7. Eğitim fakültelerinde değer eğitimi derslerinin gerçekleşmesi ile birlikte öğretmen adaylarına değer öğretimi ile ilgili uygulamalar yaptırılabilir.
8. Öğretmen adaylarına değer öğretimi ile ilgili bilgilendirilmeler yapılabilir bu bilgilendirmeler uygulamalarla desteklenebilir.
9. Sosyal Bilgiler öğretmenliği lisans programlarının eğitimi süresi boyunca değer ve değerler eğitimine yönelik çalışmalara daha fazla ağırlık verilebilir.
10. Müfredatta yapılan yenileme ve değişikliklerden öğrencilerin haberdar edilmesine yönelik çalışmalar ve konu ile ilgili bilgilendirmeler yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ada, Ş. (2007). Eğitimde Yenileşme, Reform Hareketleri ve Eğitimin Yönetimi, Zuhâl Cafoğlu (Editör). *Eğitim Bilimine Giriş Temel Kavramlar El Kitabı*. 1.baskı, Ankara, Grafiker Yayınları, s. 337-374.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değerler Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2008). Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi, Bayram Tay ve Adem Öcal (Editörler). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 1.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s.335-360.
- Akdağ, H. (2009). Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye’deki Yeri, Refik Turan, Ali Murat Sünbül ve Hakan Akdağ (Editörler). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1*. 1.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s.1-24.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Yardımseverlik” Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aladağ, E. (2009). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yaratıcı Drama, Mustafa Safran (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 1.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s. 436-507.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aladağ, S. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 123-142.
- Altan, M.Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57.

- Arabacı, İ.B. ve Akgül, T. (2013). Elazığ İlinde Uygulanan Etkinlik Temelli Değer Öğretimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 7-31.
- Arpacı, M. (2013). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(2), 205 -228.
- Arslan Parlak, E. (2011). *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Müfredatında Ahlak ve Değerler Eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, M. (2007). Türk Eğitim Sisteminde Değerler Sorunu ve Eğitim Programlarına Yansımaları, Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan ve Mahmut Zengin (Editörler). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. 1.baskı, İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, s. 670-672.
- Ata, B. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Cemil Öztürk (Editör). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. 3.baskı, Ankara, Pegem A Yayıncılık, s.71-83.
- Avcı, M. (2008). Bilimsel Araştırmalarda Veri Toplama, Orhan Kılıç ve Mustafa Cinoğlu (Editörler). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 1. baskı, İstanbul, Lisans Yayıncılık, s.145-170.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal Değerler ve Geçlik Bir Değerler Sosyolojisi Denemesi* (1.baskı). Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Aydın, M.Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 16-19.
- Aydın, M.Z. ve Akyol Gürler, Ş., (2014). *Okulda Değerler Eğitimi*. (4.baskı). Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bahçe, A. (2010). *Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bakdemir, A. (2010). *İlköğretim Ve Ortaöğretimde Görev Yapan Öğretmenlerin Ahlak ve Karakter Eğitimi Konusundaki Algı, Tutum ve Eğitimsel Uygulamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

- Balcı, F.A. ve Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin “Değer” Kavramına Yükledikleri Anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (39) 81-90.
- Balcı, F.A. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 14(1),195-213.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Beldağ, A. (2012). İlköğretim Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerlerin Kazanılma Düzeyinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Erzurum İli Örneği). Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Bilgili, A.S. (2006). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler, İsmail H. Demircioğlu (Editör). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara, Pegem Yayınları, s.3-56.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler Ve Örnek Çalışmalar* (2.baskı). Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (15.baskı). Ankara, Pegem Akademi.
- Cihan, N. (2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye’deki Uygulamaya Bir Bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436.
- Coşkun, Z.S. (2012). *Eğitim Programları Ve Öğretim Bilim Dalı Topluma Hizmet Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Değer Kazanımlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Creswell, J.W. (2016). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (Çev. M.Bütün ve S.B.Demir). Ankara. (2013).
- Cüceloğlu, D. (2002). *İnsan ve Davranış*. (11.baskı). İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlak Pusulası Ahlak ve Değerler Eğitimi*. (2.baskı). İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Çakıroğlu, A.E. (2013). *Değerler Eğitiminde Korku Kültürünün Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Çelik, Ö. (2016). *Disiplinler Arası Yaklaşımla Değer Öğretiminde Yaratıcı Drama Yönteminin Kullanılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çengelci Köse, T. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerler Eğitimi, Selçuk Şimşek (Editör). *Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenleri İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 1.baskı, Ankara. Anı Yayıncılık, s. 245-270.
- Çetin, Ş. (2013). Öğretmen Adaylarının Milli Değerlerin Öğretimine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*,8(8), 1733-1743.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi, Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Editörler). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 5.baskı, Ankara, Pegem A Yayıncılık, s.17-52.
- Doğanay, A. (2007). Değerler Eğitimi, Cemil Öztürk (Editör). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. 3.baskı, Ankara, Pegem Yayıncılık, s.255-284.
- Doğanay, A. (2009). Değerler Eğitimi, Cemil Öztürk (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. 1.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s.225-256.
- DoktaşYeşiltaş, P. (2015). *Okul Müdürlerinin Değer ve Değer Kazanımına İlişkin Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Elbir, B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8 (1), 1321-1333.
- Er, H. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değer Algıları İle Benlik Saygıları Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul, Alkım Yayınevi.
- Eser, F. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 14(166), 18-22.
- Gömleksiz, M.N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1) 95-132.
- Gülmüş, R. (2015). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konularında Değer Öğretimine İlişkin Sınıf Öğretmeni Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Gülşen, C. ve Gökyer, N. (2011). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Gürhan, E. (2017). *İlkokullarda Uygulanan Değerler Eğitimi Uygulamalarının Yönetici Ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Konya-Selçuklu Örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Harris, S. (2016). *Ahlakın Coğrafyası Bilim, İnsani Değerleri Nasıl Belirler?*(Çev. Mehmet Egemen Nişancı). Ankara. (Eserin aslının yayın tarihi 2010).
- Hökelekli, H. (2010). Modern Eğitimde Yeni Bir Paradigma: Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış*, (18), 4-9.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde 100 Temel Eser Yoluyla Değerler Eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kasapoğlu, H. (2013). Okulda Değer Eğitimi Ve Hikâyeler. *Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*,42(198), 97-109.
- Kılıçoğlu, G., Özdemir, S.M., Gençtürk, E. ve Sarpkaya, G. (2009). Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretmen Yeterlikleri, Mustafa Safran (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 1.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s. 1-66.

- Kolaç, E. ve Karadağ, R. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükladıkları Anlamlar ve Değer Sıralamaları. *İlköğretim Online*, 11(3), 762-777.
- Kunduroğlu, T. (2010). *Eğitimde Program Geliştirme Programı 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programıyla Bütünleştirilmiş "Değerler Eğitimi" Programının Etkililiğinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *International Journal of Social Science*, 6(3), 361-388.
- Kurtdede Fidan, N. (2016). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geleceğe Yönelik Değerler Eğitimi Tasarıları, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7(22), 161-180.
- Kuş, E. (2009). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri* (3. baskı). Ankara, Anı Yayıncılık.
- MEB (1998). İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi.
- MEB (2004). Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf Öğretim programı. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72> (Alındığı tarih 03.11.2016).
- MEB (2005). Sosyal Bilgiler 6. ve 7. Sınıf Öğretim programı. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72> (Alındığı tarih 03.11.2016).
- MEB (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4-7. Sınıflar)*. (<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>; 05 Haziran 2018 tarihinde erişilmiştir).
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (2016). *Nitel Veri Analizi* (Çev. S. Akbaba Altun ve A.Ersoy). Ankara. (1994).
- Nas, R. (2006). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (3.baskı). Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Necdet, A. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.

- Özalp Kaplan, N. (2014). İlköğretim Ana Bilim Dalı İlkokullarda Değer Eğitiminin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Özdemir, S. M. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirilmesi, Mustafa Safran (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 1.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s. 3-68.
- Özden Çelik, E. (2013). *Değer Aktarımında Sınıf Öğretmenlerinin Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özkan, R. ve Soylu, A. (2014). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Benimsedikleri Temel İnsani Değerler (Niğde İl Örneği). *Turkish Studies*, 9 (2), 1253-1265.
- Öztürk Demirbaş, Ç. ve Çelikkaya, T. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Programdaki Değerlere İlişkin Algısal Farkındalıkları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 415-427.
- Öztürk, C. (2007). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler Arası Bir Bakış, Cemil Öztürk (Editör). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara, Pegem A Yayıncılık, s.21-50.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çev. M.Bütün ve S.B.Demir). Ankara. (2000).
- Poyraz, H. (2007). Değerlerin Kuruluşu ve Yapısı, Recep Kaymakcan, Seyfi Kenan, Hayati Hökelekli, Şeyma Arslan, Mahmut Zengin (Editörler). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. 1.baskı, İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, s. 81-88.
- Sapsağlam, Ö. (2015). *Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi*.

- Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Seefeldt, C., Castle, S. ve Falconer, R.C. (2015). *Okul Öncesi/İlkokul Çocukları İçin Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Çev. S.Coşkun Keskin). Ankara. (2014).
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen kılavuzu*. (5.baskı). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Şahin, T. (2013). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterliliklerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, T. ve Katılmış, A. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz-Yeterlilikleri. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi (ALEG)*, 2(1), 1-16.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri* (1.baskı). İstanbul, Epsilon Yayıncılık.
- Tay, B. Durmaz, F.Z. ve Şanal, M. (2013). Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *GEFAD* 33(1), 67-93.
- Tay, B. ve Yıldırım, K. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılması Amaçlanan Değerlere İlişkin Veli Görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 9(3), 1499-1542.
- Tokdemir, M.A. (2007). Tarih Öğretmenlerinin Değerler Ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Topkaya, Y. (2011). *Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerlerin Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Tural, A. ve Gürgil, F. (2012) . Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlere İlişkin Görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(2), 103-114.
- Türk Dil Kurumu online sözlük* (2018). (05 Haziran 2018). <http://www.tdk.gov.tr/>.

- Varol, Ç. (2013). *Sosyal Bilgiler Derslerindeki Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı, Bayram Tay ve Adem Öcal (Editörler). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 1.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s.21-36.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi, Mustafa Safran (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 1.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s. 68-224.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2014). Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi, Mustafa Safran (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 3.baskı, Ankara, Pegem Akademi, s. 120-147.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10.baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4 ve 5. Sınıf Değerlerinin Kazanılma Düzeyi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Değer Yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,(24), 407-416.

EKLER

EK 1: Öğretmen Adayı Görüşme Formu

ÖĞRETMEN ADAYI GÖRÜŞME FORMU

1. **Soru:** Sizce değer nedir?
2. **Soru:** Değerler eğitimi nedir?
3. **Soru:** Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitiminde nasıl bir rol üstlenmiştir?
4. **Soru:** Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan, öğrencilere kazandırılması gereken değerler sizce nelerdir?
5. **Soru:** Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler sizce öğrencilere neden kazandırılmalıdır?
6. **Soru:** Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri öğrencilere etkili bir biçimde kazandırabileceğinizi düşünüyor musunuz? Neden böyle düşünüyorsunuz?
7. **Soru:** Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin kazandırılmasında kullanılan yöntem ve teknikler nelerdir?
8. **Soru:** Öğrencilerin Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri kazanmalarını sağlayacak bir sınıf ortamı oluşturabileceğinizi düşünüyor musunuz? Nasıl?
9. **Soru:** Üniversitede verilen değerler eğitiminin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
10. **Soru:** Müfredatta yapılan yenileme ve değişiklikler (18 Temmuz 2017) sonucunda öğrencilere aktarılması hedeflenen değerler ile ilgili bilginiz var mı?

EK 2: Orijinallik Raporu

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Müşerref Kübra KINACI
Öğrenci Numarası	122403102
Enstitü Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Feyzullah EZER
Tez Başlığı (Türkçe)	Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimine ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşleri

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 94 sayfalık kısmına ilişkin, 03/07/2018 tarihinde Enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 20'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Orsay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/diñil
- 4- 5 kelimeden daha az frekansa içeren metin kısımları hariç

Müşerref Kübra Kinacı
Öğrencinin Adı-Soyadı
(İmza)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ve ilgili makale şartları sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "% 25'i geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

EK 3: Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 20/11/2017-231447

T.C.

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu

Sayı :97132852/050.01.04/
Konu :Yrd. Doç. Dr. Feyzullah EZER (Yük. Lis. Öğr. Müşerref Kübra KINACI)

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALINA

İlgi :13/09/2017 tarihli, 218750 sayılı ve "Yüksek Lisans(Müşerref Kübra KINACI)"
konulu yazı

Anabilim Dalınız Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Feyzullah EZER yönetiminde, Yük. Lis. Öğr. Müşerref Kübra KINACI'ya ait "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşleri" konulu çalışma ile ilgili Etik Kurul Kararı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır.
Prof. Dr. Mustafa KAPLAN
Kurul Başkanı

Not : Araştırmacıların TÜBİTAK'a yapılacak başvurular için, tüm üyelerin ıslak imzalarının bulunduğu etik kurul kararını talep etmeleri gerekmektedir.

EK :
Etik Kurul Kararı 1(bir) sayfa

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı

ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACININ ADI SOYADI
16.11.2017	15	4	Yrd. Doç. Dr. Feyzullah EZER

KARAR

"Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitime ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlere Yönelik Görüşleri" konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN (Başkan)			
Prof. Dr. Deniz ÇİÇEK (Üye)	İmza	Prof. Dr. Figen DEVECİ (Üye)	İmza
Prof. Dr. Erdal TAŞKIN (Üye)	Bulunmadı	Prof. Dr. Nuri GÖMLEKSİZ (Üye)	İmza
Doç. Dr. Funda GÜLCÜ BULMUŞ (Üye)	İmza	Doç. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Doç. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	Bulunmadı
Doç. Dr. Özge HANAY (Üye)	İmza	Doç. Dr. Taner YILDIRIM (Üye)	İmza
Yrd. Doç. Dr. Nurbhan HALİSDEMİR (Üye)	Bulunmadı	Yrd. Doç. Dr. Mehmet TUZCU (Üye)	İmza

ÖZ GEÇMİŞ

Müşerref Kübra KINACI 1989 yılında Yeşilyurt/Malatya’da doğdu. İlkokulu Mehmet Emin Bitlis İlköğretim okulunda, ortaokulu Sümer İlköğretim okulunda, liseyi Sümer Lisesinde tamamladı. 2012 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.

